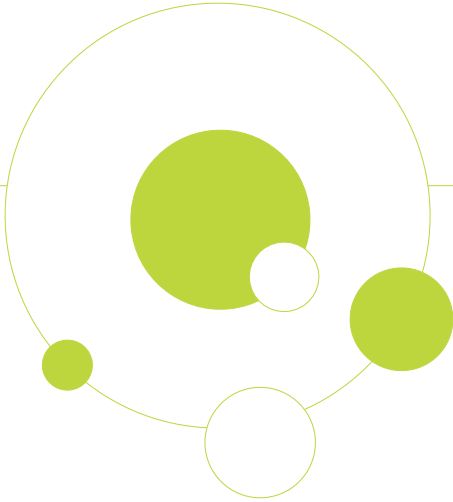

De Staat van Haarlemmermeer 1: Trendrapport 2008

Voorwoord	3	4.4 Cultuurbezoek	32	8. Gezondheid	66
Inleiding	4	4.5 Sportbeoefening	33	8.1 Ervaring van gezondheid	67
		4.6 Gedrag	34	8.2 Leefstijlen	67
1. Demografie	6			8.3 Tevredenheid	68
		Uitklapvel A: sociaalruimtelijke oriëntatie	35	8.4 Conclusie	69
2. Wonen	10			9. Sociale (on)veiligheid	70
2.1 Woonperspectieven	10	5. Mobiliteit	36	9.1 Criminaliteit	71
2.2 Regionale trends	12	5.1 De staat van mobiliteit	38	9.2 Overlast	72
2.3 Woningbehoefte	13	5.2 Conclusies	41	9.3 Onveiligheidsgevoel	74
2.4 Conclusies en signalen	16			9.4 Conclusie	75
		6. Participatie	44		
3. Sociale cohesie	18	6.1 Arbeidsparticipatie	45	10. Economie	76
3.1 Sociale verbanden	19	6.2 Politieke participatie	46	10.1 Stand van zaken	77
3.2 Politieke debat	19	6.3 Vrijetijds participatie	48	10.2 Conclusie	84
3.3 Wijkgedachte	20	6.4 Conclusies	56		
3.4 Operationalisering	22			11. Leefsituatie-index	86
3.5 Sociale cohesie in h'meer	23	7. Sociale uitsluiting	58	Uitklapvel B: Leefsituatie-index	87
3.6 Conclusies en signalen	25	7.1 Dimensies	59	Leefsituatie-index	87
		7.2 Sociale participatie	60	Verantwoording	88
4. Sociaalruimtelijke oriëntatie	26	7.3 Materiële deprivatie	62	Begrippenlijst	92
4.1 Familie en vrienden	27	7.4 Sociale rechten	63	Literatuurlijst	95
4.2 Winkelen	29	7.5 Conclusies	64	Colofon	100
4.3 Uitgaan	31				

De Staat van Haarlemmermeer 1: Trendrapport 2008

Voorwoord

Als inwoner, bestuurder, beleidsambtenaar, raadslid, jongerenwerker, onderwijzer, of politieagent hebben we uiteenlopende perspectieven op onze gemeente.

Dit trendrapport – de eerste uit de reeks de Staat van Haarlemmermeer – is geschreven voor een breed publiek. Het biedt een gedifferentieerd en rijkgeschakeerd beeld van de stand van zaken en ontwikkelingen in onze gemeente.

Hoe divers lezers en hun perspectieven ook zijn, deze publicatie nodigt uit om het eigen deelperspectief te verlaten en biedt zicht op andere mogelijke beelden van onze zeer diverse en dynamische gemeente. Een gedeeld beeld en een gemeenschappelijke taal helpen ons in de niet aflatende dialoog die we met elkaar voeren.

Dit onderzoeksrapport bevat een analyse van de stand van zaken en ontwikkeling van onze gemeente die gebaseerd is op wetenschappelijke vakliteratuur en op meningen en gedragingen van onze inwoners. Het biedt een politiek- en beleidsneutraal beeld van onze gemeente. Een ieder kan het op zijn eigen wijze gebruiken. In dit onderzoeksrapport zijn dan ook heel bewust geen concrete beleidsmaatregelen en -instrumenten opgenomen. Deze onderzoeksresultaten zullen een rol gaan spelen in visies en beleid voor de toekomst.

Wie als betrokken inwoner of vanuit zijn eigen functie geïnteresseerd in onze gemeente raad ik dit onderzoeksrapport van harte aan.

Namens het college van Burgemeester en wethouders,

Theo Weterings
Burgemeester

Trends en ontwikkelingen in Haarlemmermeer

4

Met de *Staat van Haarlemmermeer 1: Trendrapport 2008* bieden we een overzicht aan van de stand van zaken en van relevante trends in onze gemeente. We kiezen voor het volgende brede scala aan onderwerpen; allen strategisch relevant voor middellange en langere termijnontwikkelingen. De thema's komen overeen met strategische onderzoeksthema's zoals door het college van B&W vastgesteld in het Onderzoeksprogramma (2007).

- Demografie
- Wonen
- Sociale cohesie
- Sociaalruimtelijke oriëntatie
- Mobiliteit
- Participatie
- Sociale uitsluiting
- (on)Gezondheid
- Sociale (on)veiligheid
- Economie

In de bijlagen treft u de eerste versie van de leefsituatie-index en de onderzoeksverantwoording.

Elk hoofdstuk stelt 1 thema centraal. De volgorde van de hoofdstukken is echter niet willekeurig. Demografische ontwikkelingen en wonen zijn met elkaar verbonden en beïnvloeden elkaar. De mate van sociale cohesie hangt samen met de sociaalruimtelijke oriëntatie van onze inwoners. Ondanks hoge participatie raken ook groepen uitgesloten.

Anders dan het vooral sociale trendrapport van het SCP of de overwegend ruimtelijke invalshoek van het Planbureau voor de Leefomgeving kiezen wij voor zowel sociale en ruimtelijke thema's als voor onderwerpen waarin beide optieken verstrengeld voorkomen.

In de publicatie *Analyse atypische stedelijkheid in Haarlemmermeer* baseerden we ons vooral op vakliteratuur over stedelijkheid. In dit trendrapport laten we ons vooral leiden door de enquêtes, in 2008 uitgezet. We gebruiken bovendien ook andere gegevensbronnen en vakliteratuur rond de thema's van dit trendrapport.

Een trendrapport biedt gegevens over verschillende jaren. Dit rapport opent de reeks. Waar mogelijk geven we een overzicht over deze jaren; waar dit niet kan – door gebrek aan gegevens of door onvergelykbaarheid van vraagstelling – volstaan we met een beeld van de actuele stand van zaken.

Resultaat van de Staat van Haarlemmermeer en keuzethema *Kijk op de Wijk 3*

Verschillende snelheden, mate en aard van stedelijkheid en van stedelijke leefwijzen leiden tot een grote diversiteit in de relatie tussen privé en publiek; met verregaande gevolgen voor inrichting, gebruik en be-

heer van de openbare ruimte. In *Kijk op de Wijk 3* zal team Onderzoek de verschillende vormen van openbare ruimte en daarbij horende niveaus van veiligheid op wijktype en wijkniveau verder onderzoeken. Hieruit zullen beleidsmogelijkheden naar voren komen om de publieke ruimte op een andere, creatieve wijze door te lichten. Dat schept mogelijkheden om 'de openbare ruimte' – naargelang de onderscheiden identiteit van wijk of wijktype – passend vorm te geven, te benutten en te beheren. In de nieuwe *Kijk op de Wijk* zullen verschillende vormen van openbare ruimte worden onderscheiden naar gradatie van betekenisgeving en verrassingswaarde. Daarnaast zullen in *Kijk op de Wijk 3* de volgende onderwerpen met betrekking tot de openbare ruimte worden onderzocht: uiteenlopende dimensies binnen veiligheid(sbeleving), privé verdringt publiek, individualisering, alternatieve instrumenten om sociale cohesie te meten in zo'n diverse gemeente als Haarlemmermeer, en nieuwe bestuurlijke en participatievormen die passen bij de diversiteit van onze gemeente.

Uitklapvellen

Op verschillende plaatsen in de publicatie zijn grotere, uitvouwbare pagina's opgenomen. Deze pagina's bieden extra toelichtingen en illustreren de verschillende thema's van de publicatie met beeldmateriaal.

Deze 'uitklapvellen' bieden een uitgebreider beeld van de volgende onderwerpen:

A. Kaartenoverzicht van de sociaalruimtelijke oriëntatie van onze inwoners

B. Leefsituatie-index in Haarlemmermeer: een beknopte weergave van de kwaliteit van leven in onze gemeente; volgens een door het Sociaal en Cultureel Planbureau ontwikkeld instrument.

De bevolking van Haarlemmermeer: samenstelling, kenmerken en trends

6

Als we de samenstelling van de bevolking van Haarlemmermeer vergelijken met die van Nederland dan zien we zowel overeenkomsten als verschillen; deze betreffen de leeftijdsopbouw en de huishoudsamenstelling van de bevolking.

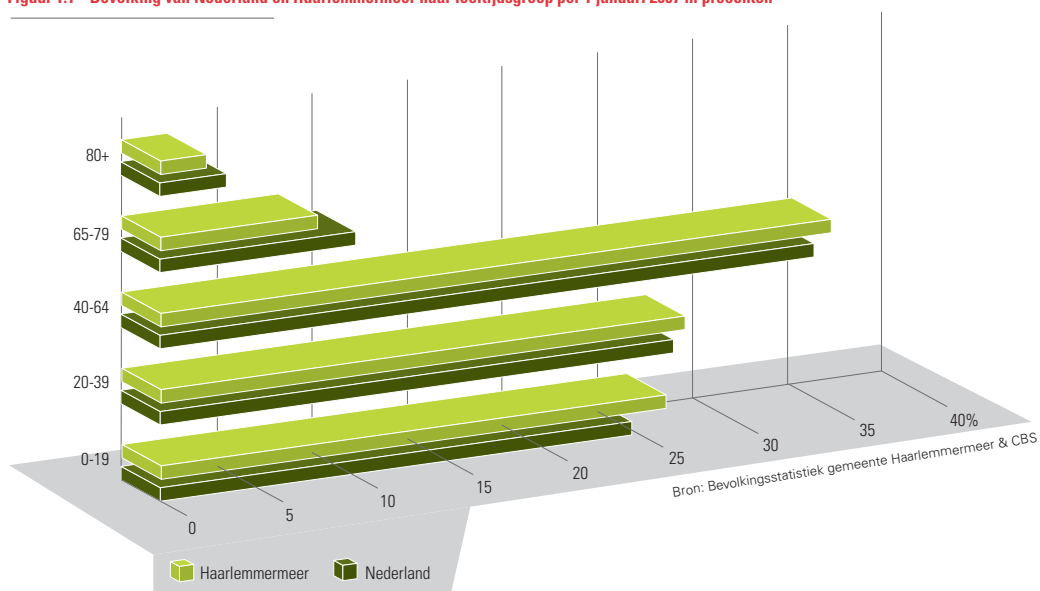
De leeftijdsopbouw van onze bevolking wijkt nauwelijks af van die van Nederland als geheel (zie figuur 1.1).

Bekijken we de huishoudsamenstelling van de gemeente naast die van Nederland dan vallen al wel een

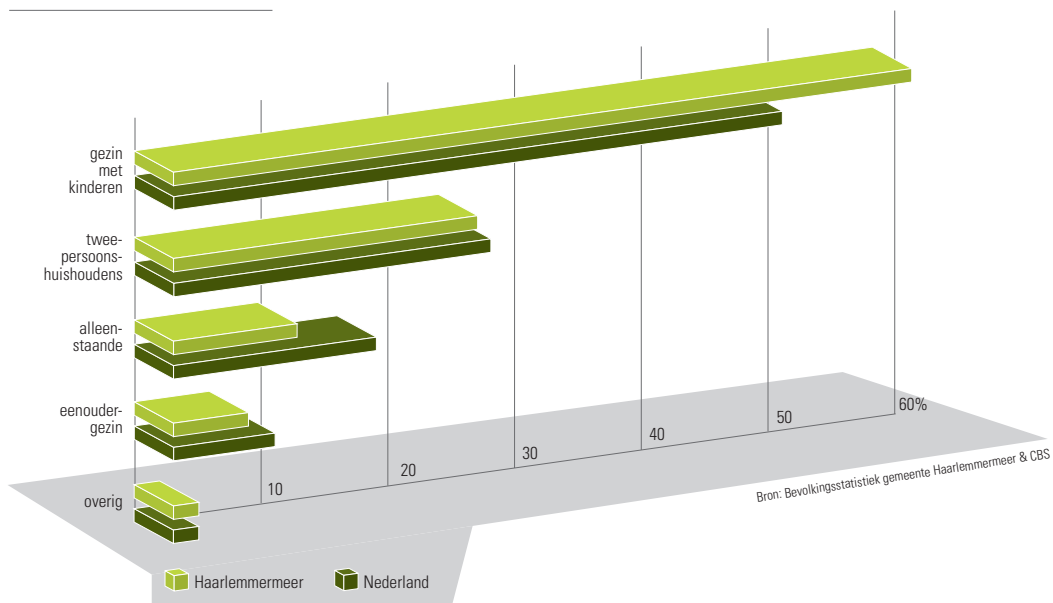
aantal verschillen op. In onze gemeente leven relatief meer gezinnen, komen eenoudergezinnen minder voor en wonen ook minder alleenstaanden (zie figuur 1.2).

De verschillen tussen landelijke en gemeentelijke demografie krijgen nog meer reliëf als we niet vertrekken vanuit de gemiddelde cijfers van de gemeente als geheel, maar inzoomen op de onderscheiden wijken en gebieden van Haarlemmermeer. Dan blijkt dat het atypische karakter van onze gemeente en haar ruimtelijke spreiding ook tot uitdrukking komt in onze bevolkingsamenstelling.

Figuur 1.1 • Bevolking van Nederland en Haarlemmermeer naar leeftijdsgroep per 1 januari 2007 in procenten

Figuur 1.2 • Bevolking in huishoudtype in Nederland en Haarlemmermeer per 1 januari 2007 in procenten

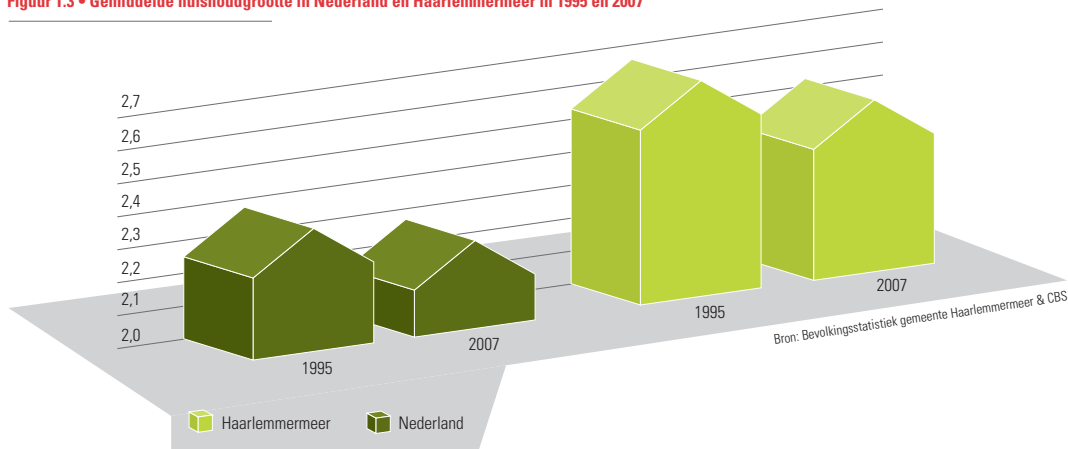

De differentiatie van de gemeente naar woongebieden zoals wij die in *Kijk op de Wijk 1* zijn gaan hanteren – aandacht voor de verschillen van alle 36 wijken en een reductie tot acht overeenkomstige wijktypen – laat ons meer demografische nuances ontdekken.

Op de volgende pagina drie voorbeelden van dit subtielere wijkperspectief. Voor meer gegevens over alle deelgebieden verwijzen we naar *Kijk op de Wijk (1 en 2)* en naar de statistische website van de gemeente.

Figuur 1.3 • Gemiddelde huishoudgrootte in Nederland en Haarlemmermeer in 1995 en 2007

8

Voorbeeld 1: Huishoudgrootte

De laatste twintig jaar is de gemiddelde huishoudensgrootte zowel in Haarlemmermeer als elders in Nederland sterk verminderd (zie figuur 1.3).

Dit betekent allerm minst dat de huishoudgrootte in onze gemeente overall even sterk is gedaald. Zowel in de 'Vinex-wijken' als de 'groeikernen' wonen veel gezinnen met kinderen; de huishoudgrootte ligt in dit type wijken zowel boven het Haarlemmermeerse als boven het Nederlandse gemiddelde. Het aandeel alleenstaanden en tweepersoonshuishoudens is in deze wijken aanzienlijk lager. In de 'groeikernwijken' valt het hogere aandeel eenoudergezinnen op.

Voorbeeld 2: vergrijzing

In de 'historische kernen' zal vergrijzing de komende 15 jaar de demografische trend worden. Nu al wonen

er veel tweepersoonshuishoudens in de oudere leeftijdscategorie en is de groep 55- tot 65-jarigen sterk vertegenwoordigd.

In Badhoevedorp is het aantal ouderen ruim bovengemiddeld. Vooral senioren in de oudste leeftijdscategorie domineren. Dit betekent dat de vergrijzing in deze kern haar climax heeft bereikt.

In de Vinex-wijken met hun jonge bevolkingsopbouw ligt vergrijzingproblematiek nog ver weg.

Ten opzichte van het gemeentelijk gemiddelde wijkt het aandeel senioren en ouderen in 'groeikernwijken' weinig af.

Voorbeeld 3: huishoudens met een andere etnische achtergrond

In Haarlemmermeer heeft 15% van de inwoners een niet-westerse etnische achtergrond. Het hoogste aan-

Tabel 1.1 • Leeftijdsverdeling van inwoners in enkele deelgebieden van Haarlemmermeer per 1 januari 2008 in procenten

Leeftijd	Historische kernen	Groeikernwijken	Vinex-wijken	Badhoevedorp	Gemeente
0-14	16,7	19,7	29,0	18,6	20,5
15-24	9,8	13,5	8,4	8,5	11,1
25-34	8,6	11,5	19,1	7,4	12,4
35-44	17,7	18,1	25,6	17,2	18,6
45-54	16,4	18,0	10,1	15,1	14,6
55-64	17,3	11,9	5,2	11,9	11,9
65 e.o.	13,5	7,3	2,6	21,3	10,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: Bevolkingsstatistiek gemeente Haarlemmermeer

Tabel 1.2 • Samenstellingen huishoudens in enkele deelgebieden van Haarlemmermeer en aandelen niet-westerse allochtonen per 1 januari 2008 in procenten

Huishouden	Historische kernen	Groiekern-wijken	Vinex-wijken	Badhoevedorp	Gemeente
2 prs	38,6	27,5	25,9	32,4	30,5
2 prs + kind	36,4	40,5	49,6	29,9	38,2
Eenoudergezin	3,8	7,5	6,1	5,5	6,1
Alleenstaande	21,2	24,5	18,3	32,2	25,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
% niet-westerse allochtoon	5,7	17,4	20,8	8,3	14,8

Bron: Bevolkingsstatistiek gemeente Haarlemmermeer

deel van deze inwoners vinden we de 'Vinex-wijken'. 60% van de allochtonen in deze nieuwe wijken bezit een nieuwe koopwoning. Dit geeft aan hoe zeer deze groep in onze gemeente tot de sociale stijgers behoort. Anders dan in de grote steden waar de concentratie van niet-westerse allochtonen gepaard gaat met werkloosheid, armoede en andere sociale problematiek, is de oververtegenwoordiging van deze groep in onze 'Vinex-wijken' juist een teken van succesvolle integratie. In de 'groiekernwijken' zien we een ander beeld. De niet-westerse allochtonen in deze wijken – Graan voor Visch (34%) en Overbos-noord (21%) – bevinden in het tussengebied tussen sociale uitsluiting en maatschappelijk succes.

Bevolkingsprognose Haarlemmermeer

Op grond van het woningbouwprogramma voor Haarlemmermeer tot 2030 zal de bevolking tot het jaar 2025 doorgroeien naar ruim 170.000 personen. De instroom betreft bijna uitsluitend huishoudens met jonge kinderen. Toch verwachten we voor de toekomst voor de gemeente als geheel een vrij evenwichtige

bevolkingsopbouw. De afzonderlijke wijken en kernen zullen in de toekomst – niet anders dan nu – een veel gedifferentieerde bevolkingsopbouw behouden. Ondanks de blijvende instroom van jongeren zal ook in Haarlemmermeer het proces van vergrijzing op gaan treden. Het aandeel jongeren tot 15 jaar blijft hoe dan ook hoog. De instroom van huishoudens met kinderen of kindervens is hier debet aan.

Het aandeel ouderen boven 64 jaar zal gestaag stijgen van 11% nu tot bijna 17% in 2025. Dit ligt nu en zal ook in de toekomst 4% onder het landelijke gemiddelde blijven. Wat voor de gemeente als geheel een aantal procentpunten lijkt is in absolute aantallen ingrijpend, want dit is bijna een verdubbeling van het aantal ouderen. Deze ontwikkelingen vragen om alertheid en beleidsaandacht.

Tabel 1.3 • Leeftijdsamenstelling bevolking Haarlemmermeer, absoluut en relatief in 2008 en in de prognosejaren tot 2025 (cijfers per 1 januari)

Leeftijd	2008		2010		2015		2020		2025	
	Abs	%	Abs	%	Abs	%	Abs	%	Abs	%
0-14	28.807	20,5	29.100	20,4	30.000	19,5	30.900	18,6	30.700	17,9
15-24	15.621	11,1	16.300	11,4	18.400	11,9	20.300	12,2	21.400	12,5
25-34	17.395	12,4	16.200	11,3	17.300	11,2	19.900	12,0	20.200	11,8
35-44	26.224	18,6	25.500	17,8	22.900	14,9	21.600	13,0	22.000	12,8
45-54	20.519	14,6	21.800	15,2	25.600	16,6	26.700	16,1	24.100	14,1
55-64	16.754	11,9	17.600	12,3	18.400	11,9	21.400	12,9	24.600	14,3
65 eo	15.351	10,9	16.500	11,5	21.500	14,0	25.200	15,2	28.400	16,6
Totaal	140.671	100,0	143.000	100,0	154.000	100,0	166.000	100,0	171.500	100,0

Bron: Bevolkingsprognose gemeente Haarlemmermeer

Wonen in een gemeente met mengvormen van stad en platteland

10

2.1 Landelijke woonperspectieven

Trendverschuiving in landelijke woonperspectieven

Als we het landelijk woningmarktbeleid bezien, blijkt dat woningbouw meer dan in het verleden in een breder perspectief wordt geplaatst (regionaal in plaats van lokaal). Sinds de Nota Ruimte zien we ook de vraag naar centrale sturing en regie toenemen. Dit geldt zowel voor woningbouw als voor ruimtelijke ontwikkelingen in het algemeen. Denk bijvoorbeeld aan de toeneemende weerstand tegen de 'verrommeling van het landschap' door nieuwe bedrijventerreinen, terwijl oude terreinen leeg komen te staan.

De minister van Wonen, Wijken en Integratie is van plan om de komende jaren 80.000 woningen per jaar te laten bouwen. Omdat met de bouw van woningen uiteenlopende doelen worden nagestreefd, wordt de woningbouw vanaf 2010 ingebed in de regionale Verstedelijkingsafspraken, die voor de periode 2010-2020 in het kader van Mooi Nederland zullen worden gemaakt.

Per regio zal hierbij maatwerk worden toegepast en een helder onderscheid gemaakt worden tussen binnenstedelijke woningbouw en nieuwbouwgebieden daarbuiten.

De regering heeft recent de inschatting gemaakt dat in de Randstad tot 2040 zo'n 500.000 woningen moeten worden gebouwd. Men denkt aan Almere, Haarlemmermeer en Valkenburg (persbericht 5-9-2008). Het streven is om 40% van de nieuwbouw binnen de steden te realiseren (deels in de vorm van hoogbouw). De regering meent dat 'stadsbewoners van de toekomst'

niet alleen een goede en aantrekkelijke woonomgeving wensen, maar ook steeds meer eisen zullen stellen aan vrijetijdsbesteding- en recreatiemogelijkheden en aan aantrekkelijke landschappen. In dit verband spreekt het persbericht over de ontwikkeling van metropolitane parken met internationale allure, waar stad en groen samenkomen.

Woningbehoefte en woonmilieus: tussenvormen van 'stad' en 'platteland'

Op grond van landelijk woningbehoefteonderzoek (WBO) heeft het onderzoeks- en adviesbureau RIGO woningbehoefte vertaald naar woonmilieus (tabel 2.1). Daarmee ontstaat inzicht in de tekorten aan specifieke woonmilieus en bijgevolg in de uitbreidingsbehoefte.

Tabel 2.1 • Uitbreidingsbehoefte woonmilieus in Nederland op basis van WBO 2002

Centrumstedelijk	38%
Buitencentrum	-12%
Groenstedelijk	45%
Centrumdorps	17%
Landelijk-dorps	14%

Bron: VROM, landelijk-dorps wonen, 2004

In Nederland lijkt de (aanvullende) vraag naar centrumstedelijke woonmilieus (bijna 40%) ongeveer overeen te komen met het regeringsstreven om 40% van de toekomstige woningbouw binnen de steden te laten plaatsvinden (tabel 2.1). De vraag naar (groot)-stedelijke woonmilieus gaat echter – haaks hierop staand – gepaard met de behoefte aan typisch rurale kenmerken zoals rust, ruimte en groen. Slechts een minder-

heid (11%) van de huishoudens die in steden wil wonen vindt deze kenmerken niet belangrijk (Heins, 2002). Het woningaanbod in de naoorlogse stedelijke randwijken (buitencentrum milieu) is groter dan de vraag. Het RIGO heeft voor het westen van het land becijferd, dat de uitbreidingsbehoefte tot 2030 voor driekwart bestaat uit suburbane woonmilieus (verdeeld over groenstedelijke, centrumdorpse en landelijke woonmilieus). Als groenstedelijke woonmilieus gelden groeikernen en Vinex-wijken; suburbaan van karakter door overheersende laagbouw met rijvormige eengezinswoningen.

Zowel intern (gemeente Haarlemmermeer, 2008) als extern onderzoek (ministerie van VROM, 2004) laat een overheersende vraag zien naar meer suburbane kleinschalige nieuwbouw, vooral van opwaartse doorstromers. Recent onderzoek (NVB/OTB, 2008) bevestigt deze analyse. De vraag naar (luxe) eengezinswoningen in het groen blijkt aanzienlijk groter dan het bestaande aanbod; doorstroming stagneert mede hierdoor. Eerder stelde de Vereniging voor Ontwikkeling & Bouwondernemers (NVB, 2004) dat de behoefte van bovenmodale potentiële huizenzoekers als volgt verdeeld is: 36% 'vrijstaande woningen', 31% 'tweekappers' en 15% 'appartementen'. Het NVB signaleert dat de huidige nieuwbouwprogramma's onvoldoende aansluiten op deze woningbehoefte en vindt het opmerkelijk dat het aandeel koopappartementen in nieuwbouwprogramma's de laatste jaren toeneemt.

Ook het SCP (2007) stelt dat appartementenbouw de afgelopen tien jaar te veel heeft gedomineerd. Het aantal vrijstaande woningen en tweekappers bleef in Nederland sinds 1997 ongewijzigd en het aandeel eengezinswoningen nam iets af. In bestaand stedelijk gebied

bestond tweederde van de nieuwbouw uit appartementen. Het SCP concludeert dat appartementen vooral in de grote steden een geaccepteerd woningtype zijn gaan vormen, zelfs voor gezinnen met kinderen. Daarbuiten blijft de vraag naar laagbouw dominant.

Een derde van de totale Nederlandse woningvoorraad bestaat nu uit appartementen. Uitgaand van bovenomschreven trends in woonwensen dringt de vraag zich op of het op dit moment gehanteerde ruimtelijke concept (scherpe contrasten tussen compacte steden in lege landschappen) niet achterhaald is. Tussen stad en platteland in bevinden zich immers de aantrekkelijkste woonlocaties; juist voor deze hybride gebieden zouden alternatieve woonconcepten ontwikkeld kunnen worden (Priemus, 2002). In een recente publicatie bevestigt het SCP (oktober 2008) de vraag naar dergelijke concepten op grond van een grote (potentiële) belangstelling voor het wonen op het platteland. Door te strak vast te houden aan het scherpe contrast tussen stad en platteland mist men deze kans.

Woontrends: woning en woonomgeving

Het SCP signaleert nog andere interessante ontwikkelingen in het wonen; deze betreffen vooral trends in nieuwbouwwoningen:

- jonge huishoudens wonen relatief steeds minder vaak in eengezinswoningen
 - de kavels van koopeengezinswoningen worden (gemiddeld) steeds kleiner
 - ouderen blijven langer in hun eengezinswoning wonen; daardoor komt dit woningtype minder snel vrij
- Het laatste punt (honkvastheid van ouderen) wordt overigens in het rijksbeleid gestimuleerd.

Terwijl in 1995 nog 25% van de 80-plussers in Nederland in een instituut woonde, daalde dit aandeel tot 17% in 2007. In Haarlemmermeer was deze daling nog sterker: van respectievelijk 29% naar 17%.

Over de meeste aspecten van hun woonomgeving tonen Nederlanders zich opmerkelijk tevreden. Is men kritisch dan betreft het vooral de bevolkingssamenstelling, de mate van overlast en – in relatie hiermee – de sociaaleconomische positie van de wijk. Andere punten van kritiek zijn het geringe aantal parkeerplaatsen (binnen de stad) en ov-haltes (buiten de stad). Het SCP spreekt over communicerende vaten.

2.2 Regionale trends in de woningmarkt

Al sinds een aantal decennia is duidelijk dat louter lokaal kijken naar de woningmarkt in een 'automobile' samenleving niet meer toereikend is. Er wordt dan ook regionaal samengewerkt in diverse overlegstructuren. Met regiogemeenten en andere externe partijen is inmiddels afgesproken dat Haarlemmermeer, in de periode 2010-2030, 10.000 nieuwe woningen bouwt in de westflank en ook nog eens 5.000 woningen in bestaand bebouwd gebied. Groei in Haarlemmermeer wordt daarmee gecontinueerd. De toename van de

Haarlemmermeerse bevolking is de laatste 40 jaar vooral bepaald door migratiestromen uit omliggende gemeenten (figuur 2.1). Deze druk vanuit de omgeving heeft een permanent karakter.

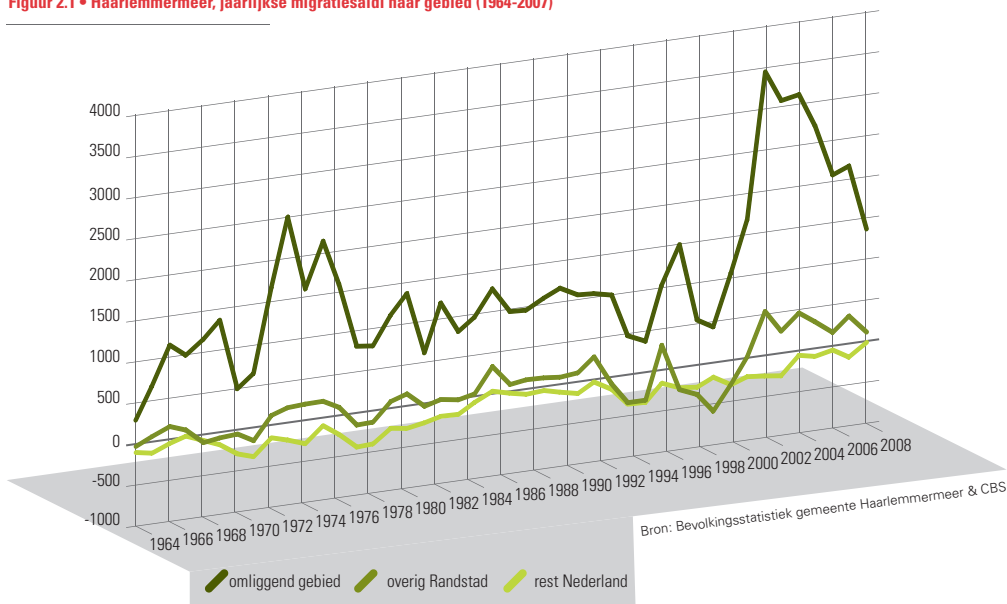
Het migratiesaldo ten opzichte van de Randstad is structureel klein. In jaren met een forse woningproductie, zoals de afgelopen zeven jaar, zien we enigszins positieve migratiesaldi. Ten opzichte van Nederland zien we (geringe) vertrekoverschotten.

Woningbouw in Haarlemmermeer blijkt dus vooral van regionale betekenis. Het is bekend dat bij binnenregionale verhuizingen woonmotieven sterk domineren boven werkmotieven.

Vraag en aanbod

De instroom is vooral afkomstig uit de omliggende gemeenten Amsterdam en Haarlem. De woonoriëntatie van Amsterdamse huishoudens op Almere is overigens aanzienlijk groter dan die op Haarlemmermeer. In onze gemeente leidde de nieuwe wijk Getsewoud tot een accentverschuiving in de instroom vanuit zuidelijke richting. De instroom van huishoudens uit Zuid-Hollandse regio's in de nieuwbouw in Getsewoud was substantieel (tabel 2.2).

Figuur 2.1 • Haarlemmermeer, jaarlijkse migratiesaldi naar gebied (1964-2007)

Het grote aandeel laagbouw (80%) en de veelkernige structuur van de gemeente onderlijnen haar hybride karakter

13

Tabel 2.2 • In nieuwbouw (Floriande en Getsewoud) gevestigde huishoudens, afkomstig van buiten Haarlemmermeer naar herkomst (2000-2007)

Herkomst huishoudens	Floriande	Getsewoud
Amsterdam	33,4	23,6
Overig RDA	13,0	17,2
Haarlem	20,1	8,9
Overig gewest	7,5	3,2
IJmond	2,4	1,5
Bollenstreek	5,2	20,3
Veenstreek ZH	2,8	5,3
Overig Noord-Holland	2,8	2,0
Overig Zuid-Holland	5,6	12,1
Utrecht	0,9	0,6
Overig Nederland	4,8	4,0
Buitenland	1,5	1,2
Totaal	100,0	100,0

Bron: Verhuisonderzoek gemeente Haarlemmermeer 2000-2007

Voor de discussie over het hybride stedelijke karakter van Haarlemmermeer (zie publicatie *Analyse atypische stedelijkheid in Haarlemmermeer*) is het belangrijk te zien dat de helft van de bewoners van deze nieuwe wijken afkomstig is uit grote steden.

Doorstroming

Het Planbureau voor de Leefomgeving (voormalig RPB) heeft onlangs op regionale schaal onderzoek gedaan naar de doorstroming van huur- naar koopwoningen. Voor het COROP-gebied Groot-Amsterdam (o.a. Amsterdam, Haarlemmermeer, Amstelland-Meerlanden,

Waterland en Purmerend) signaleert het Planbureau een stagnerende doorstroming met als gevolg een slecht functionerende woningmarkt. De huurprijsregulering en het lage aandeel koopwoningen dragen bij aan zowel scheef wonen als aan een geringe doorstroming van huur- naar koopwoningen (Planbureau voor de Leefomgeving, 2008).

Het Planbureau stelt dat de bouw van goedkope koopwoningen niet de oplossing is. Afgezien van de benodigde subsidies, blijkt het lastig om deze woningen voor de goedkope voorraad te behouden. Door de krapte op de woningmarkt zullen de prijzen immers snel stijgen. Te veel nadruk op het bouwen van goedkope woningen beïnvloedt volgens het Planbureau de kwaliteit van de woningvoorraad – in negatieve zin – op de lange termijn.

2.3 Trends in de lokale woningbehoefte en woontevredenheid

Hoewel Haarlemmermeer vaak gezien wordt als een verstedelijkte gemeente, domineren mengvormen van 'stads' en 'dorps' nog steeds. Het grote aandeel laagbouw (80%) en de veelkernige structuur van de gemeente onderlijnen haar hybride karakter.

Van de 56.400 woningen (1 januari 2008) is 64% koopwoningen. Een hoog percentage voor een 'verstedelijkte' gemeente, die in snel tempo groeide van 60.000 (1970) naar 141.000 inwoners (2008). Het aandeel sociale huurwoningen (25%) is in de loop van de laatste 30 jaar in geringe mate toegenomen (begin jaren zeventig was dit 22%).

Tabel 2.3 laat zien welke huishoudens nieuwbouwwoningen in de grote Vinex-locaties hebben betrokken vanaf het jaar 2000.

Tabel 2.3 • Categorie huishoudens die een nieuwe woning betrokken in Floriande en Getsewoud in de periode 2000-2007

Categorie huishoudens	Floriande	Getsewoud
Doorstromers binnen H'meer	34,7	29,2
Haarlemmermeerse starters	14,7	13,6
Huishoudens van buiten H'meer	50,7	57,2
Totaal	100	100

De vanaf 2000 opgeleverde woningen in Floriande en Getsewoud zijn voor meer dan de helft betrokken door huishoudens van buiten Haarlemmermeer. Voor de bestaande woningvoorraad gelden overeenkomstige aandelen (17% starters en 55% vestigers).

Woningbehoefte in Haarlemmermeer

De jarenlange hoge woningproductie maakte 'de beschikbaarheid van woonruimte' tot dominante reden om naar Haarlemmermeer te verhuizen. De bijkomende sterke punten van het wonen in Haarlemmermeer zijn: de ligging van de gemeente, rust (ondanks lawaai-bron Schiphol), ruimte, groen en bereikbaarheid.

De trek naar Haarlemmermeer en de bestaande woontevredenheid hebben als achtergrond dat woningbouw in Haarlemmermeer voornamelijk in laagbouw is uitgevoerd. Hoogbouw, zoals die in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw in veel stadswijken (bijvoorbeeld Schalkwijk en Osdorp) werd geïntroduceerd en nu vragen om herstructurering, ontbreekt. Achteraf bezien, lijkt de politieke en economische keuze voor laagbouw een consistente. De meeste woongebieden hebben hier de tand des tijds redelijk goed doorstaan.

Haarlemmermeerse bewoners zijn nog steeds in hoge mate tevreden over hun woning (gemeente Haarlemmermeer, 2007). Voor de toekomst betekent dit een goede uitgangspositie om de bevolking naar behoren te kunnen huisvesten.

Recent intern woningmarktonderzoek (gemeente Haarlemmermeer, 2008) laat nog eens zien, dat vanuit doorstromingsperspectief vrijwel geen behoefte bestaat aan nieuwbouwappartementen (huur, noch koop). De vraag van doorstromers is overwegend gericht op laagbouw. Bij een goede doorstroming zouden voldoende (goedkope) woningen voor starters vrijkomen. In de praktijk hebben starters – door stagnerende doorstroming – toch nog moeite om een geschikte woning te vinden. Zij ondervinden ook nog eens concurrentie van niet-Haarlemmermeerse woningzoekenden.

Woontevredenheid in de verschillende gebieden van Haarlemmermeer

Kritiek op het wonen in Haarlemmermeer richt zich vooral op de woonomgeving en de openbare ruimte; deze kritiek uit men gemeentebreed. De verwachtingen die inwoners hebben van de openbare ruimte in hun directe omgeving hangt samen met de mate van stedelijkheid, die ze daaraan toekennen. In een grote stad zal men immers meer onvoorspelbaarheid en afwijkend gedrag accepteren dan in suburbane of dorpse context. De ontevredenheid van inwoners over hun woonomgeving en openbare ruimte wijst op een discrepantie tussen hun beleving van de 'stedelijkheidsgraad' van hun woonomgeving en de inrichting, gebruik en onderhoud van die openbare ruimte (zie hoofdstuk 1). In Haarlemmermeer bestaat grote variatie in woontevredenheid. In de grootschalige woonwijken in Hoofddorp en Nieuw-Vennep beleeft men dit

anders dan in de kleine kernen en de overige wat oudere woongebieden in de grotere kernen.

Woontevredenheid in grootschalige woonwijken ('groei-kern- en Vinex-wijken')

Bewoners van grootschalige woonwijken zijn over het algemeen tevreden over het wonen in deze wijken, maar plaatsen wel enkele kritische kanttekeningen.

In de door de bewoners geuite kritische opmerkingen over de Hoofddorpse woonwijken herkennen we elementen van de algemene kritiek in Nederland op groei-kern- en Vinex-wijken. Deze wijken vertonen niet te weinig stedelijkheid, maar zijn juist te weinig groen en ruim van opzet (Boomkens, 1999). De 'stedelijke accenten' in de wijken, aangebracht in de vorm van verdichting en stapeling, brengen geen stedelijke sfeer voort maar worden door bewoners ervaren als 'te krap in het ontwerp'. Deze wijken lopen hierdoor juist het risico van een zwakke woningmarktpositie: statusverlagend voor de hele wijk. Je kunt zeggen dat de filosofie van het compacte bouwen, juist voortkomend uit een zuinig ruimtegebruik, op gespannen voet staat met woonwensen. Verkavelingen die resulteren in hoge woningdichtheden, worden niet erg op prijs gesteld; de charme hiervan beperkt zich tot historische centra van de oude steden (De Wijs-Mulkens, 1999; RPD, 2000).

Buiten de stad wordt woonkwaliteit vooral bepaald door ruimte en groen in de woonomgeving. In de Vinex-locaties die zich kenmerken door een overwegend gunstige beoordeling van de woningen, wordt het woon-genot soms getemperd door de (krappe) woonomgeving en een beperkte openbare (groene) ruimte. De wijk Toolenburg scoort op deze punten gunstiger en

wordt door bewoners toch tegelijkertijd als het meest 'stedelijk' ervaren van alle wijken en kernen in Haarlemmermeer (Haarlemmermeer, Kijk op de wijk, 2005). Blijkbaar kan men stedelijkheid ook ervaren bij lagere dichtheden en een minder krap ontwerp. Sterker nog, deze mengvorm lijkt een aantrekkelijker woonmilieu voort te brengen.

Woontevredenheid in oudere woongebieden

De oudere woongebieden van Haarlemmermeer verschillen onderling naargelang hun bouwperiode. Kleinschalige, afwisselende bebouwing manifesteren een dorps karakter in wat toch 'stedelijk' gebied is; ook deze mengvorm sluit aan op de woonmilieuoriëntatie van veel bewoners. De bijpassende 'magere' voorzieningenstructuur vinden bewoners meestal acceptabel, al klinkt er hier en daar wat kritiek. Het oordeel van de bewoners over de woonomgeving is vaak gunstiger dan die van bewoners van nieuwere woonwijken en kleine woonkernen. Bewoners van de oudste delen van Hoofddorp geven bijvoorbeeld hoge cijfers voor de woonomgeving in het algemeen en het groen in het bijzonder. De menging van functies in deze gebieden draagt bij aan de levendigheid en woontevredenheid van inwoners. De minder gunstige aspecten van het wonen betreffen de verkeersonveiligheid, de aankleding en het onderhoud van de wijk. Deze aspecten behoeven volgens de bewoners verbetering (Kijk op de Wijk 1, 2004).

Woontevredenheid in kleine kernen

De kleine kernen verschillen onderling qua omvang en bebouwingsvormen. Er is veel vraag naar deze woonmilieus. Ze zijn aantrekkelijk door kleinschaligheid,

intimiteit en het vanzelfsprekende groen. In Weteringbrug, Leimuiderbrug en Burgerveen (kernen met al deze kwaliteiten) is de woontevredenheid dan ook het hoogst van de gemeente. Toch is het leefklimaat in de overige kleine kernen minder gunstig dan men zou verwachten.

Gebrek aan ruimtelijke kwaliteit doet ook in deze kernen afbreuk aan het woonklimaat. Door hun ligging aan doorgaande wegen langs de Ringvaart, gevolg van de poldermorfologie en daar aanverwante infrastructuur, hebben deze historische kernen vaak niet de ontmoetingsruimte en intimiteit, die men er zou verwachten. Bewoners klagen over verkeersonveiligheid. Ook de kwaliteit van de bebouwing zelf krijgt van bewoners minder gunstige kritiek. Dit geldt ook voor de aanwezigheid en het onderhoud van het groen. In deze kernen voldoet de aankleding van de woonomgeving niet aan het verwachtingspatroon van bewoners; extreme kwaliteitsverschillen in bebouwing komen naast elkaar voor en industriële activiteiten zijn niet altijd even gelukkig in het dorpse landschap ingepast. Een gebrekkige voorzieningenstructuur vindt men in de regel wel vervelend maar het effect op de leefbaarheids situatie blijft beperkt. Kennelijk beseffen bewoners dat deze situatie inherent is aan het dorpse wonen.

De vraag naar woonmilieus met rurale kenmerken is en blijft groot. Dorpen bieden bij uitstek de door inwoners gewaardeerde kenmerken: kleinschalig, ruim en groen.

2.4 Conclusies

Het is prettig wonen in Haarlemmermeer. Aspecten die inwoners voor verbetering vatbaar achten, hebben vrijwel allemaal betrekking op de openbare ruimte.

Wonen in Haarlemmermeer wordt door buitenstaanders vaak geassocieerd met overlast van de luchthaven. Uit het regionale leefbaarheidsonderzoek (Rigo, 2001) bleek dat men geluidhinder, stank en trillingen ondervindt in Zwanenburg, Hoofddorp-noord, Vrijshot-noord en in sommige delen van het landelijk gebied. Toch is de negatieve invloed van de luchthaven op het leefklimaat in Haarlemmermeer niet groot.

Er zijn andere zaken die de beleving van het leefklimaat in veel sterkere mate lijken te beïnvloeden. Dat is op de eerste plaats de woning zelf en op dit punt scoort Haarlemmermeer zeer goed. Sociale aspecten (het samenleven met burens in de straat en in de buurt) bepalen in hoge mate de leefbaarheid van een wijk. Op enkele oudere wijken van Hoofddorp na kan het sociale leefklimaat in Haarlemmermeer sterk worden genoemd.

Hoge woningdichtheden en parkeerproblemen blijken negatieve invloed te hebben op het leefklimaat. Dan gaat het niet zozeer om het aantal woningen per hectare maar om de gekozen verkavelingspatronen, en om de inpassing van groen en voldoende speel- en parkeergelegenheid in de woonomgeving (Reijndorp, 1999). In de nieuwere wijken van Hoofddorp ervaren bewoners dit in toenemende mate als een knelpunt.

Dicht op elkaar wonen met kans op burengerucht en op overlast van omwonenden vormt een kritische factor.

In recent inwonersonderzoek werden ook als minder gunstige punten genoemd: toenemende drukte, te loorgang van het dorpse karakter, weinig vermaak en verkeersdrukke.

Bewoners willen ruimte, groen, maar tegelijkertijd ook voldoende parkeerruimte en speelgelegenheid in de directe woonomgeving. Het succes van een wijk als Pax (met een opvallend permanent lage mutatiegraad) wordt hierdoor verklaard.

Verkeersveiligheid is vooral een aandachtspunt voor kleine kernen en oudere woongebieden. Er bestaat in Haarlemmermeer een spanningsveld tussen aan de ene kant maatregelen om de verkeersveiligheid te bevorderen en om het milieu te sparen en aan de andere kant een goede (auto)bereikbaarheid van de gemeente die gekoppeld is aan een gunstige ligging van de gemeente in de Randstad.

De geplande groei van Haarlemmermeer kan een risico inhouden voor de door bewoners benoemde kernkwaliteiten zoals rust, ruimte, groen en bereikbaarheid. De geschetste landelijke trends bieden evenwel mogelijkheden voor verdere verantwoorde en passende woningbouw in Haarlemmermeer.

**Het is prettig
wonen in
Haarlemmermeer;
ontevredenheid
betreft vaak de
openbare ruimte**

17

Samenhang binnen de wijk en daarbuiten

18

‘Sociale cohesie’ is de benaming voor de banden die tussen mensen ontstaan in het samenleven. Het begrip speelt daarom een belangrijke rol in analyses van de samenleving als geheel. Het storten van geld op een gironummer om de gedupeerden van een ramp te helpen is een uitdrukking van verbondenheid wereldwijd; boodschappen doen voor een zieke buurman leidt tot meer samenhang in de buurt. Maar ook een lidmaatschap bij voetbalclub of damvereniging en je stem laten horen bij verkiezingen zijn uitdrukkingsvormen van sociale betrokkenheid of engagement. Zo omschreven lijkt ‘sociale cohesie’ niet meer dan een moeilijk woord om iets te beschrijven dat in het samenzijn bijna vanzelf spreekt. Deze alledaagse vanzelfsprekendheid komt echter soms onder druk te staan. Waar de term sinds de jaren tachtig opduikt in analyses en diagnoses van de Nederlandse samenleving zien we dat de verbondenheid tussen mensen haar evidentie juist dreigt te verliezen.

3.1. Opgang van het begrip en teloorgang van de vanzelfsprekendheid van sociale verbanden

Het begrip ‘sociale cohesie’ is al meer dan een eeuw oud en kwam op tegen de achtergrond van grote demografische, economische, sociale en politieke veranderingen die zich vanaf het begin van de 19e eeuw in westerse samenlevingen voltrokken (Industriële Revolutie, bevolkingsexplosie, verstedelijking). Analisten van deze sociale omslagen zagen toen de ‘oude orde’ ten onder gaan zonder dat zich een nieuwe al helder aftekende. “Hoe is en blijft sociale orde mogelijk?” werd aldus één van de belangrijkste vraagstukken voor de grondleggers van de prille wetenschap over het samenleven: de sociologie. ‘Cohesie’ werd door de eerste sociologen als begrip gehanteerd om veranderingen

à la de overgang van een agrarische in een moderne industriële samenleving te analyseren. Samen met andere begrippen zoals ‘moderniteit’ en ‘verstedelijking’ werd het een indicator voor onverhoedse, versnellen- de veranderingen in de samenleving die de binding tussen mensen leken te ontwrichten.

Tegen een dergelijke meer ‘behoudende’ invulling van het begrip ontstond binnen de sociologie ook een tegenstrooming, die sociale verandering juist als iets creatiefs introduceerde. Volgens deze anders gerichte strooming hoort afname van cohesie nu eenmaal bij de onvermijdelijke dynamiek van het samenleven. Zo bezien betekent een verlaging van cohesie dus niet primair gevaar voor teloorgang van normen en waarden, maar veeleer een symptoom of resultaat van de overgang van oude vormen van sociale samenhang naar nieuwe. Het sociologische begrip ‘cohesie’ kenmerkte zich van meet af aan door eraan gepaard gaande onenigheid over hoeveel versnelde verandering een samenleving kon verdragen. Het werd aldus in ideologische tweespalt geboren. Deze ‘dubbele’ ideologie kleurt een eeuw later nog steeds de analyses van de hedendaagse (post)moderne Nederlandse samenleving.

3.2. Sociale cohesie in het Nederlandse politieke debat over integratie, participatie en identiteit

In Nederland dook het begrip opnieuw op in de jaren tachtig, toen tot dan toe vertrouwde sociale verbanden, op het spel kwamen te staan. De ontzuiling en de in de jaren zestig ingezette democratisering, cultuurverandering en afbrokkeling van oude taboes hadden de Nederlandse samenleving een ongekend nieuw gezicht gegeven. Onder invloed van deze omslagen – een sterke welvaartsopbloei, een aantal demografische ontwikkelingen zoals vergrijzing, ontgroening en migratie

van grote groepen met een andere religie en soms ook een andere huidskleur – veranderde het alledaagse leven vooral in de wijken van de grote Nederlandse steden.

Een andere ontwikkeling die de bestaande banden onder druk zette, was de sinds de jaren zestig ingezette individualisering. Modernisering, het ontstaan van heel nieuwe steden, maar vooral welvaartstoename en de daarmee ontstane mogelijkheden voor emancipatie en onafhankelijkheid, maakten de traditionele gemeen-

schappelijke banden met familie of burenhulp steeds minder noodzakelijk. De Amerikaanse socioloog Putnam beschrijft deze ontwikkelingen in een boek met de veelzeggende titel 'Bowling alone' (2000). Hij beschrijft hoe het verenigingsleven steeds vaker verdrongen wordt door tv-kijken en computergebruik. In je eentje surfen op het net is na 2000 voor veel mensen de belangrijkste vrijetijdsbesteding geworden; met elkaar iets ondernemen in de vrije tijd werd eerder uitzondering dan regel.

Het effect van deze veranderingen op het politieke landschap zou in Nederland nog ongeveer twintig jaar op zich laten wachten, maar was er niet minder heftig door. Nog nooit zouden nieuwe politieke partijen zo snel opkomen, om soms alweer rap ten onder te gaan.

Boven beschreven gedaanteverwisseling van de Nederlandse samenleving stelde sociale wetenschappers én politici opnieuw voor de vraag hoe solidair de verschillende (oude en nieuwe) groepen in de Nederlandse samenleving nog tegenover elkaar konden of moesten staan? Hoe betaalbaar bleef de verzorgingsstaat? In welke mate mochten nieuwe Nederlanders van deze welvaartsvoorzieningen gebruikmaken? Wie en onder welke voorwaarden hoorde eigenlijk tot deze gemeenschap? Zulke vragen leidden tot fundamentele vragen zoals: welke kenmerken typeren de Nederlandse gemeenschap nog adequaat? Wat maakt haar uniek? Bestaat er nog wel zoiets als een Nederlandse identiteit?

In deze maatschappelijke en politieke discussies werd dit groundbegrip van de sociologie vanaf de jaren tachtig weer van stal gehaald – ondanks de dubbele ontstaansgeschiedenis van 'pro & contra' maatschappelijke verandering – en ging op den duur het politieke debat domineren. De teloorgang van de verbondenheid tussen in Nederland wonende groepen en de bij de Nederlandse samenleving horende omgangsvormen en regels, werden ermee beoordeeld en veroordeeld. Dat het sociologische begrip – ondanks de ideologische tinten – in de negentiende eeuw vooral als analyse-instrument was ontworpen om veranderingen in de samenleving op te sporen, raakte in de hitte van de politieke discussie op de achtergrond.

3.3 De 'oude' wijkgedachte als vooronderstelling bij de actuele operationalisering van het begrip

De ideologische lading van het begrip 'cohesie' komt scherper naar voren als we gebruik en operationalisering ervan onder de loep nemen. Uit allerlei onderzoeken naar sociale samenhang die de politieke discussie begeleiden, bleek keer op keer een sterke relatie tussen de mate van cohesie in een wijk en de bereidheid om je voor de buurt in te zetten. Ook was

een duidelijke relatie waarneembaar tussen hechte banden in een wijk en gevoelens van veiligheid. De conclusie was snel getrokken: een sterke sociale cohesie leek goed voor de samenleving, ongeacht de diversiteit en/of staat van ontwikkeling ervan. Met name in wijken met achterstandsgroepen en/of achtergestelde groepen werd sociale cohesie gezien als panacee voor alle sociale problemen die er speelden; zij moest dan ook beleidsmatig gestimuleerd en bevorderd worden.

Adviesraden, kennisinstellingen en zelfs sommige universiteiten raakten in de ban van sociale cohesie als studieobject. Adviesbureaus presenteerden wervelende advertenties, waarin zij lokale overheden voorspiegelden de binding in hun wijken en buurten te kunnen helpen versterken. Buurteesten, burenb bezoeken enz. werden de zachte sociale beleidsmaatregelen om de achterstandswijken aan meer binding en samenhang te helpen.

Om de uitwerking van deze beleidsinspanningen te meten werd het begrip 'cohesie' geoperationaliseerd en als indicator gebruikt voor de mate waarin een wijk vooruitgang boekte dan wel achterbleef. In het huidige GSB-monitor wordt sociale cohesie in de vragenlijst immers nog altijd als volgt geoperationaliseerd:

- In mijn wijk gaan mensen prettig met elkaar om
- Ik woon in een gezellige buurt met veel saamhorigheid
- Mensen in mijn buurt kennen elkaar nauwelijks
- Ik voel mij thuis bij mensen in deze buurt

Een dergelijke operationalisering gaat impliciet uit van een aantal vooronderstellingen. De eerste luidt dat de

wijk nog altijd het centrum is van de alledaagse activiteiten van mensen. Een laag cijfer voor sociale cohesie krijgt dan als uitleg, dat door de beperkte binding binnen wijken, de sociale samenhang in de samenleving wordt bedreigd. Toch zegt een lage cohesie op wijkniveau nog niets over de betrokkenheid van mensen op andere schaalniveaus in de samenleving. De tweede veronderstelling is dat de wijk een homogeen geheel is en ook dient te zijn. De verschillen tussen groepen worden daarbij niet verdisconteerd. Hierdoor ontstaat het risico dat er een lage cohesie wordt gemeten voor de wijk als geheel, terwijl daarbinnen de banden tussen subgroepen toch hecht kunnen zijn.

De Nederlandse socioloog Van Doorn uitte in het midden van de jaren vijftig als eerste kritiek op wat de 'wijkgedachte' heet. Hij onderkende reeds in zijn studie 'Wijk en stad: reële integratiekaders' (1955) dat bij sterk toenemende welvaart, (auto)mobiliteit én opkomende individualisering, de actieradius van mensen en de reikwijdte van hun sociale banden groeide en nog sterker zou toenemen. De wijk als voedingsbodem voor relevante banden met anderen zag hij in belang afnemen. Het 'moderne' stadsleven zou immers steeds vaker de grenzen van de wijk gaan overschrijden. De wijkgedachte achtte hij bovendien te weinig gedifferentieerd en vooral emotioneel en ideologisch geladen (WRR, 2005).

Deze Nederlandse topsocioloog waarschuwde in deze publicatie uit de jaren vijftig al voor het gevaar van teveel nadruk op sterke banden in de wijk. (Gastelaars, 1985) Een zekere 'afstand' tussen mensen in een wijk, was immers de bakermat geweest van de – vooral in het buitenland – zo geroemde Nederlandse tolerantie.

Teveel nabijheid en gelijkvormigheid binnen een wijk nastreven zou weleens tot conflicten kunnen leiden. In de jaren negentig bleek hoe visionair zijn analyse van toen was.

Hoe ironisch dat een begrip ontworpen om sociale verandering waar te nemen (in Nederland opkomend toen de traditionele sociale samenhang onder druk kwam te staan), blind zou blijven voor een tweede laat-twintigste eeuwse golf van veranderingen (ontzuiling, migratie, emancipatie en individualisering). Juist de bezorgdheid om de staat van de oude sociale banden was in de jaren tachtig immers de aanleiding geweest om het klassieke sociologische begrip weer uit de negentiende eeuwse kast te halen!

Het begrip 'sociale cohesie' levert, hoe dan ook gere toucheerd, niet vanzelf verheldering op als je het los laat op het sociale schaalniveau van de wijk. Wijkleven anno 2008 is namelijk iets heel anders dan het wijkgebeuren van voor of net na de Tweede Wereldoorlog. Over de wijze waarop de banden tussen mensen zijn veranderd, zegt deze operationalisering van het begrip weinig tot niets. Iemand die niet meer goed ter been is, zit anders aan zijn wijk gebonden dan een forens; de gebondenheid aan een wijschool staat in contrast met die van wie in een andere stad voortgezet onderwijs volgt; de reikwijdte van de autobezitter wint het van elke fietsafstand. Evenmin is het zo geoperationaaliseerde begrip adequaat om, bij veel diversiteit van leefstijlen in een wijk, te zien tussen welke groepen de banden sterk zijn en wat de gevolgen hiervan zijn voor andere subgroepen in de gemeenschap. Het aldus geoperationaaliseerde begrip biedt geen zicht in de sociale

banden van die wijkbewoners wiens alledaagsheid zich niet voornamelijk in de wijk afspeelt.

Het hanteren van sociale cohesie als maat voor de huidige staat van het sociale leven in wijken, schiet vandaag de dag niet alleen als analytisch instrument te kort. Wat had moeten en kunnen uitgroeien tot een geactualiseerd wetenschappelijk instrument is nog steeds belast met ideologie, doordat men niet de veranderde stijlen in wonen en leven in de wijk als uitgangspunt neemt, maar de geïdealiseerde homogene wijk uit de jaren vijftig.

3.4 Een meer eigentijdse operationalisering van het begrip laat meer diversiteit zien

In nieuwe wijken waar vaak bewoners intrekken met een bredere actieradius en met nog voortdurende banden met hun vorige woonplaats (vaak een stad), voldoet de operationalisering uit de GSB-monitor in ieder geval niet. Hoe sterk – bij deze niet primair wijkgebonden bewoners – de sociale banden over de wijkgrenzen heen zijn (gebleven), raakt onderbelicht. Uit onderzoek blijkt dat juist in deze nieuwe wijken of gebieden (vaak New Towns genoemd zoals Almere, Zoetermeer, maar ook wijken in Haarlemmermeer worden vaak zo getypeerd) de samenhang ontbreekt. Dit wordt vaak geweten aan de korte woonduur van bewoners. Hoe langer men in de wijk woont, zo luidt de gedachte, des te groter de kans op intensievere contacten met de burens en hoe groter ook de kans op hechtere banden in de wijk. In deze nieuwe wijken, vaak bewoond door veel jonge mensen en jonge gezinnen, is niet helder in welke mate en voor welke zaken de wijk nog steeds als oriëntatiepunt dient voor activiteiten en sociale ver-

Het hanteren van sociale cohesie als maat voor de huidige staat van het sociale leven in wijken, schiet vandaag de dag niet alleen als analytisch instrument tekort

banden. Zijn deze bewoners van nieuwe wijken vooral aangewezen op hun buurt? Of kiezen zij – mede steunend op de eigen (auto)mobilititeit en de aantrekkelijkheid van andere voorzieningen – locaties buiten de wijk voor relevante activiteiten en banden met significante anderen? Zonder deze dimensie mee te nemen, krijgen we niet meer dan beperkt zicht op sociale samenhang in dit type gebieden.

3.5 Sociale cohesie in Haarlemmermeer

Betekenen deze geplaatste kanttekeningen – bij de wijk-gerichte operationalisering van sociale cohesie – nu dat we haar in het algemeen moeten afwijzen? Of dat zij tekort schiet voor gemeenten met een rijke schakering aan leefstijlen, verschil in type stedelijkheid en grote nieuwe wijken van modernere signatuur, zoals Haarlemmermeer? Het antwoord op deze vragen is genuanceerd.

Enerzijds is de operationalisering van de GSB-monitor bruikbaar om inzicht te krijgen in de samenhang in die homogene wijken met traditionele leefstijlen, waar de alledag van mensen zich nog altijd primair op het schaalniveau van de wijk afspeelt. Immers, en dit relateert de kritiek van Van Doorn op de wijkgedachte enigszins, sommige groepen blijven ondanks emancipatie, individualisering en toegenomen welvaart nog altijd sterk gebonden aan de eigen wijk. Te denken valt aan meer kwetsbare groepen zoals ouderen, mensen met een slechte gezondheid en inwoners die door diverse omstandigheden niet of moeilijk rond kunnen komen. Bovendien levert het resultaat van de zo gemeten samenhang in wijken relevante informatie op voor alle beleidsmaatregelen die zich afspelen op dit schaalniveau, zoals Wmo, kinderopvang, woonsatisfactie en gevoel van veiligheid in de eigen buurt.

Het instrument schiet echter tekort als we de operationalisering van het begrip wensen te gebruiken om de samenhang voor elk type wijk en gebied te onderzoeken en het resultaat daarna in te zetten om ons met andere gemeenten te vergelijken (benchmarks en / of landelijke monitoren). Wat dan dreigt, is dat we appels met peren vergelijken. Sociale cohesie kent in de ene wijk nu eenmaal andere vormen en schaalniveaus dan in de andere. Voor wijken waar inwoners vaker een 'modernere' centrifugale en meer stedelijke leefstijl hebben, dienen we de operationalisering van cohesie uit te breiden met zaken zoals sociale oriëntatie, mate van individualisering en schaalniveau van politieke belangstelling. Kortom, benaderingen die wel rekening houden met de toename van diversiteit in leefstijl en etnische achtergrond en met oog voor de toegenomen mobiliteit en de reikwijdte van de oriëntatie van bewoners met moderne leefstijlen en gedragspatronen. De operationalisering van de GSB-monitor is niet toereikend om de belangrijkste verandering die zich in de Nederlandse wijken in de afgelopen jaren hebben voorgedaan adequaat te onderzoeken. Evenmin is zij geschikt om nieuwe wijken in stedelijke gebieden te beoordelen op het sociaal engagement van haar inwoners.

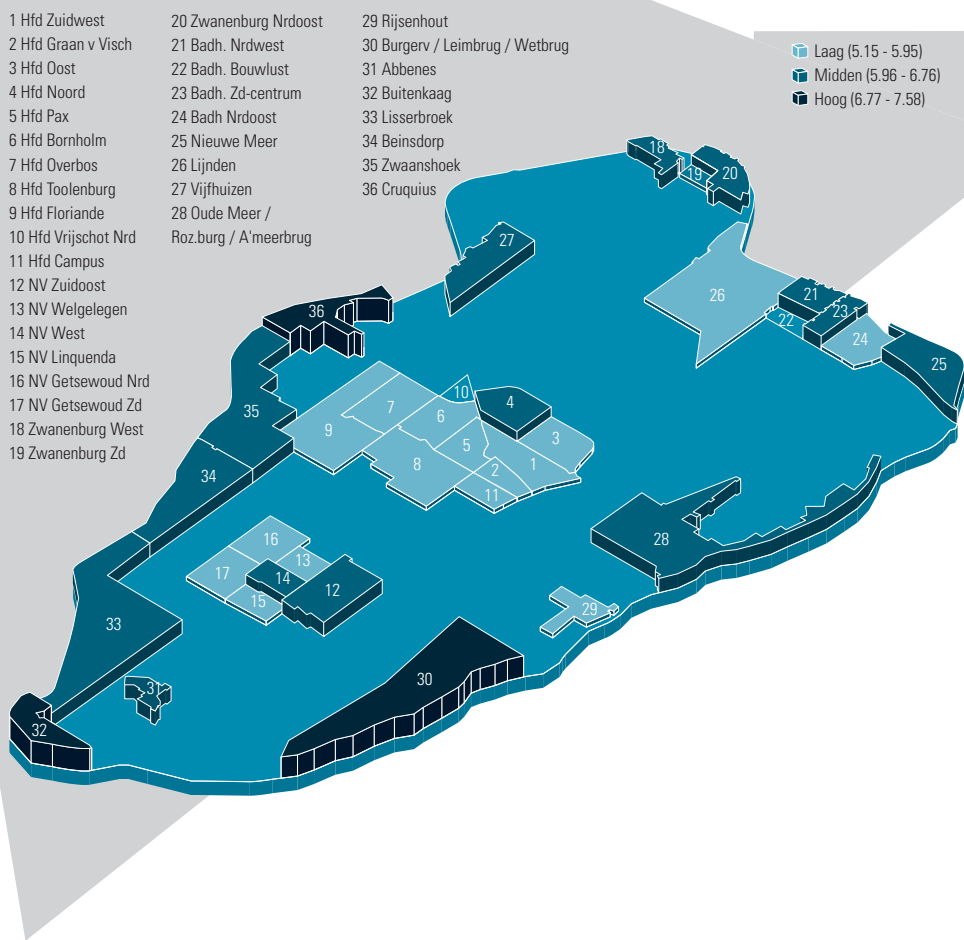
Haarlemmermeer is een zeer gevarieerde gemeente en daardoor ook atypisch en lastig te duiden. De twee metingen, die in Haarlemmermeer met de GSB-operationalisering zijn verricht, dateren uit 2004 en 2007. Het gemiddelde cijfer voor de gehele gemeente (5,8) verhult deze variatie en zegt weinig over de aard van de sociale cohesie in de verschillende wijken en het schaalniveau van de sociale samenhang. In *Kijk op de Wijk (1 en 2)* zijn de verschillende wijken en kernen

gegroepeerd om de diversiteit die de gemeente eigen is wél tot uitdrukking te laten komen.

Het cijfer voor sociale cohesie varieert tussen een 5,3 in de 'Vinex-wijken' en een 6,8 in de 'luke bouw'. Er wordt een patroon zichtbaar van samenhang tussen de leeftijd van een wijk en de sociale cohesie. In plaats van met een gemiddeld cijfer te evalueren is het in Haarlemmermeer noodzakelijk om het wijktype als context te hanteren bij weergave en interpretatie van de cijfers. Maar nog belangrijker is het in onze gemeente om oog te houden voor de verschillen in leefstijl van bewoners, vooral in nieuwe wijken zoals Floriande en Getsewoud met veel jonge gezinnen met meer stede-

lijke leefstijlen, gedragspatronen en daarbij horende actieradius. Het valt immers te verwachten dat hun banden met de eigen wijk minder sterk zullen zijn dan die van bewoners, die al generaties lang in de wijk wonen of die door gebrek aan voorzieningen in de directe omgeving op elkaar aangewezen zijn. Om te achterhalen in welke mate deze nieuwe bewoners zich verbonden voelen met de samenleving dienen we oog te hebben voor het schaalniveau waar sociale banden vorm krijgen. Dat wil zeggen, we dienen niet slechts te vragen naar de binding met de wijk, maar óók naar de sociale oriëntatie, naar waardepatronen en mate van belangstelling in politiek en samenleving. In de volgende *Kijk op de Wijk* (2009) zullen we in het onderzoek

Figuur 3.1 • Sociale cohesie 2007

aan de schaal uit de GSB-monitor een aantal variabelen toevoegen. Op deze wijze ontstaat meer inzicht in de relatie tussen leeftijd van wijken en woonduur, individualisering en moderne leefstijlen en sociale oriëntatie. Een atypische gemeente als Haarlemmermeer vergt zo'n andere benadering. De morfologie van onze gemeente (centraal gelegen stedelijke gebieden en dorpse randkernen) en de afkomst van onze inwoners (vaak afkomstig uit omliggende grote steden) bepalen ook de sociale oriëntatie van inwoners. In deze Staat geven we om deze reden speciale aandacht aan de sociaalruimtelijke oriëntatie van onze inwoners (zie volgend hoofdstuk), dit tevens als voorschot op de operationalisering van sociale cohesie in *Kijk op de Wijk 3*.

De verschillen in mate van sociale samenhang gelden tevens als een indicator voor de mate van verstedelijking en modernisering. In het eerste deel van deze publicatie hebben we laten zien dat het oude dualisme 'stad <-> platteland' niet langer toereikend is om onze gemeente te typeren. Er is een operationalisering nodig, die recht doet aan de nieuwe vormen van dorpse stedelijkheid en stedelijke dorpsheid, die wij in onze gemeente kennen. Er is een constructie nodig waarbij zicht wordt verkregen in de aard van de verstedelijking. Haarlemmermeer met haar diversiteit, dynamiek en atypische stedelijkheid is een echt experimenteel terrein in het zichtbaar maken van oude vormen van samenleven naast nieuwe en van de mengvormen die zich daarbij voordoen. Dit geldt ook voor de variatie van vormen van samenleven en sociale samenhang. (zie publicatie *Analyse atypische stedelijkheid in Haarlemmermeer* voor de wijze waarop sociale cohesie is gebruikt bij de typering van de stedelijkheid van Haarlemmermeer).

3.6 Conclusies

- Sociale cohesie krijgt vorm in de directe woonomgeving van mensen, maar er zijn ook vormen van sociale binding die de directe woonomgeving overstijgen. De gemeenschap waar men deel van uitmaakt, verandert voor de moderne burger voortdurend. Nu eens delen we met een buurman de auto, dan weer gaan we terug naar onze oude woonplaats om met vrienden uit onze studietijd uit te gaan. Maar of we nu in een dorp of in een grote stad wonen, we kunnen allen meedoen aan inzamelingsacties voor de Derde Wereld. Sociale cohesie varieert in vorm en op schaalniveau en dient dus op verschillende manieren te worden onderzocht en geoperationaliseerd.
- De operationalisering in de GSB-monitor, die door lokale overheden wordt gebruikt om de sociale staat van de wijken in de gemeente te meten, schiet tekort om de aard van nieuwere banden te doorzien. Wel is de operationalisering geschikt om de betrokkenheid van inwoners met de eigen wijk te indiceren.
- Uit haar negentiende eeuwse ontstaan en de wederopkomst in de jaren tachtig in Nederland blijkt cohesie een goed instrument om grote veranderingen en hun effecten op de normen en waarden van de samenleving te volgen. Het begrip dient dan wel verlost van ideologische vooronderstellingen. Bij het operationaliseren dienen we rekening te houden met de veranderingen die zich de afgelopen vijftig jaar in de wijken van de grote steden en in wijken in minder urbane gemeenten hebben voltrokken. Met name daar waar de demografische samenstelling sterk is veranderd, maar ook in nieuwe 'stedelijke' gebieden waar zich concentraties voordoen van inwoners met meer moderne leefstijlen en gedragspatronen.

De bewegingen van bewoners tegen de achtergrond van het atypische stedelijke karakter van Haarlemmermeer

26

In dit hoofdstuk kijken we binnen het areaal van het Haarlemmermeers grondgebied naar de bewegingen van bewoners binnen en buiten de gemeente – en soms ook naar motivering en beleving daarvan – tegen de achtergrond van het atypische stedelijke karakter van Haarlemmermeer. De uitgestrektheid van de gemeente, de spreiding in bewoning en de woongeschiedenis beïnvloeden op een opmerkelijke manier het sociale verkeer, zowel zakelijk als persoonlijk. Dit betreft de alledaagse bewegingen van bewoners naar winkels voor hun boodschappen, maar ook het afleggen van bezoeken in de amicale sfeer: zoals familie, vrienden en kennissen. Het mobiele gedrag van inwoners wordt beïnvloed door een reeks van factoren zoals de ligging van Haarlemmermeer in de regio, de spreiding van functies en voorzieningen binnen de gemeente en daarbuiten. Veel inwoners hebben bindingen met die omgeving omdat ze er (ooit) vandaan kwamen of omdat ze wonen in randkernen waar krachtige traditionele banden met de omgeving bestaan.

Soms maken we in de analyse onderscheid tussen woongebieden binnen Haarlemmermeer; dit om te zien of en hoe het hybride karakter van de gemeente herkenbaar is in plaatsgebonden dan wel uitzwermend gedrag van inwoners. Aan het einde van dit hoofdstuk relateren we de sociaalruimtelijke oriëntatie van de inwoners aan het atypische stedelijke karakter van de gemeente en geven de betekenis hiervan weer.

4.1 Bezoek aan familie en vrienden

De binding met familie en vrienden vormt een opmerkelijk onderdeel van het sociale cohesiepatroon, dat zich in onze gemeente niet louter beperkt tot buurt of wijk. De frequentie van deze 'sociale' bezoeken illustreert

de sterkte en vorming van deze binding. Hoe vaak het bezoek zich wel of juist niet beperkt tot het lokale gebied Haarlemmermeer markeert de reikwijdte van het sociale leven van de inwoners; het vormt op deze wijze tegelijkertijd een indicatie voor maatschappelijke betrokkenheid met en binding aan de gemeente.

Omdat de woonduur in Haarlemmermeer van invloed kan zijn op deze oriëntatie is onderscheid gemaakt tussen mensen die korter of langer dan tien jaar in Haarlemmermeer wonen. In onze gemeente wijkt het sociale verkeer licht af van het Nederlandse patroon. Voor de totale bevolking van 18 jaar en ouder geldt dat gemiddeld 1,5 bezoeken per week worden afgelegd aan familie en vrienden; 37% van dergelijke bezoeken legt men af binnen de gemeentegrens. In meerderheid wordt privé-bezoek dus afgelegd buiten de Ringvaart en dit dan vooral in omliggende gemeenten. Bijna één op de vijf visites wordt afgelegd in nog verder gelegen plaatsen. Binnen Haarlemmermeer zelf treden in het bezoekpatroon van de bewoners verschillen op. Wie in 'historische kernen' of het landelijk gebied woont, bezoekt familie en vrienden het minst vaak (1,2); het aandeel bezoeken aan overig Haarlemmermeer is wat kleiner (33%). De ligging van historische kernen aan de Ringdijk verklaart dit. Veel bewoners zijn immers georiënteerd op plaatsen direct aan de andere kant van de Ringvaart. In Badhoevedorp en Zwanenburg daarentegen is de bezoekfrequentie aan familie en vrienden het hoogst (1,8 keer per week). In Badhoevedorp richten bewoners hun visites het minst op Haarlemmermeer (28%). Met name Badhoevedorpers die korter dan 10 jaar in Haarlemmermeer wonen, zijn meer op Amsterdam georiënteerd (31%) dan op Haarlemmermeer (14%). In het hele sociale bezoekpatroon blijkt

**Haarlemmermeeders van
18 jaar en ouder bezoeken
gemiddeld 1,5 keer per week
familie en vrienden**

lokale 'binding' nog op een andere manier te spelen. Kortere dan wel langer in de gemeente wonen, beïnvloedt het visitagedrag. Wie korter dan tien jaar in Haarlemmermeer woont bezoekt zijn kennissenkring eerder buiten de gemeentegrens. Echter, hoe langer men in Haarlemmermeer woont, hoe meer men op visite gaat bij vrienden en kennissen binnen de gemeente.

Kijkend naar het gedragpatroon in de nieuwbouwwijken vallen weer andere dingen op. Bewoners van beide wijken in Getsewoud, die afkomstig zijn uit andere gemeenten, bezoeken iets minder vaak familie en vrienden (1,4) en doen dit minder vaak binnen Haarlemmermeers grondgebied (20%). Buiten de gemeentegrenzen is de ruimtelijke spreiding van hun bezoeken groot: zij bezoeken alle omliggende gebieden (waaronder de Bollenstreek 16%) en gebieden daarbuiten. In Floriande is het externe bezoekgedrag van 'recente' bewoners (< 10 jaar) minder ruimtelijk gespreid. De oriëntatie op Amsterdam (vaak hun vroegere woonplaats) en op Haarlem (beide bijna 20%) is in vergelijking met Getsewoud groot. Bewoners van Getsewoud en Floriande die langer dan tien jaar in Haarlemmermeer wonen bezoeken iets bovengemiddeld (42% a 47%) familie en vrienden in Haarlemmermeer.

De groei van de Haarlemmermeerse bevolking is grotendeels afkomstig uit omliggende gebieden. Deze herkomst van bewoners blijkt vaak langdurig van invloed op de locaties waar familie en vrienden worden bezocht. Inwoners, afkomstig uit Amsterdam, blijven vaker georiënteerd op deze grote stad dan op Haarlem-

mermeer, zelfs na een woonduur van meer dan tien jaar. Voor ex-Haarlemmers geldt hetzelfde, maar in iets mindere mate. Bij een langere woonduur neemt de gerichtheid op de Spaarnestad iets af (tot bijna 40%) en die in Haarlemmermeer toe (tot 36%). Voormalige Haarlemmers hebben een beperkter sociaalruimtelijk netwerk dan andere vestigers; zij bezoeken familie en vrienden voornamelijk in Haarlemmermeer en/of Haarlem.

Tabel 4.1 • Ruimtelijke spreiding van bezoeken aan familie en vrienden naar woonduur in Haarlemmermeer (%)

	< 10 jaar	woonduur ≥ 10 jaar	Totaal
Haarlemmermeer	25,3	41,4	36,6
Amsterdam	15,9	13,6	14,3
Haarlem	14,2	10,2	11,4
AM-gemeenten*	9,9	9,1	9,3
Leiden	5,8	3,8	4,4
Bollenstreek	8,8	4,9	6,1
Elders	20,2	16,8	17,8
	100	100	100
Per 100			
Inwoners per week	146,0	150,9	149,8

*Aalsmeer / Uithoorn / Amstelveen / Ouderamstel

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

Bewoners, afkomstig uit de Bollenstreek, (kortere dan tien jaar woonachtig, veelal in Nieuw-Vennep) zijn het meest gericht op deze regio (ruim 50%) en het minst op Haarlemmermeer (bijna 10%).

Inwoners die vanuit verder gelegen plaatsen naar Haarlemmermeer zijn verhuisd, blijven gericht op plaat-

sen van herkomst buiten de regio. Bij een lange woon-duur in Haarlemmermeer (meer dan tien jaar) neemt dit aandeel wel af (tot 30%) en stijgt het binnenge-meentelijk aandeel licht.

De sociaaleconomische positie van de inwoners blijkt enige invloed te hebben op zowel frequentie als ruimtelijke oriëntatie. Inwoners in de lagere sociaalecono-mische klassen zijn iets meer op Haarlemmermeer georiënteerd. Voor een deel van deze bewoners is moge-lijk sprake van sociaal isolement: 8% bezoekt (bijna) nooit familie of vrienden (dit zijn overwegend ouderen in Hoofddorp-centrum, groeikernwijken, Nieuw-Vennep en Badhoevedorp). In de hogere middenklasse komt het bijna niet voor dat men geen familie of vrienden bezoekt. Bewoners uit de hogere middenklasse met een korte woongeschiedenis (< 10 jaar) in Haarlemmer-meer bezoeken iets minder vaak familie en vrienden (bijna 1,4) en bovendien iets minder vaak in Haarlem-mermeer.

Aan de hand van het bezoek aan familie en vrienden kunnen we de volgende groepen met een uiteenlo-pende ruimtelijke oriëntatie onderscheiden: 1. bewo-ners van de randkernen; 2. bewoners van Hoofddorp en Nieuw-Vennep langdurig woonachtig in Haarlem-mermeer; 3. bewoners van groeikernen en Vinex-wij-ken; deels kort, deels langdurig woonachtig in Haar-lemmermeer.

4.2 Winkelen

We onderscheiden in onderstaand overzicht “gewoon boodschappen doen” van “winkelen/shoppen”. Dag-elijkse boodschappen doen mensen veelal in winkels en centra die het dichtst bij liggen. Onder winkelen verstaan we het kopen van niet dagelijkse goederen inclusief recreatief winkelen (‘funshopping’). Worden dagelijkse boodschappen meestal in de buurt, wijk of dorp gedaan (voor zover winkels aanwezig), voor duur-zame goederen gaan mensen bij voorkeur naar een plek waar men kan kiezen en vergelijken. Naarmate een winkelcentrum groter en uitgebreider is, groeit de mo-gelijkheid tot ‘funshopping’: winkelen als vrijetijdsbeste-ding.

4.2.1 Dagelijkse boodschappen

Driekwart van de huishoudens doet alle dagelijkse boodschappen in Haarlemmermeer zelf en 5% van de huis-houdens doet dit buiten de gemeentegrens. Eén op de vijf huishoudens doet dit zowel in als buiten Haar-lemmermeer. In sommige kleine kernen in Haarlemmer-meer en in het landelijk gebied zijn deze voorzieningen niet altijd op korte afstand aanwezig.

In excentrische kernen zoals Lisserbroek, Buitenkaag

en Beinsdorp doen bewoners vaker boodschappen buiten Haarlemmermeer (en dit dan vooral in de Bol-lenstreek).

Er zijn vrijwel geen huishoudens die boodschappen doen in Amsterdam; dit geldt ook voor huishoudens in Badhoevedorp en Zwanenburg. In Haarlem wordt daar-entegen wel vaker boodschappen gedaan, vooral van-uit Vijfhuizen en Cruquius. Ongeveer de helft van de bewoners van deze kernen doet alle boodschappen in Haarlemmermeer, de andere helft in zowel Haarlem als Haarlemmermeer.

De overgrote meerderheid (90%) van de bevolking is tevreden over winkels voor dagelijkse aankopen. Zelfs in kernen met weinig winkels zijn maar weinig bewo-ners hierover ontevreden. Het grootste aandeel onte-vreden bewoners (5%) vinden we in Vijfhuizen en in de wijk Overbos.

4.2.2 Winkelen als ‘funshoppen’

In het algemeen bestaat er een hiërarchie van winkel-centra. In Haarlemmermeer kennen we in Hoofddorp inmiddels een hoofdwinkelcentrum, waarvan een deel wordt vernieuwd; een kleiner winkelcentrum in Nieuw-Vennep, en nog kleinere centra in Badhoevedorp en Zwanenburg. In grotere woonwijken zoals Getsewoud en Floriande zijn eveneens centra die de status van buurtwinkelcentrum enigszins overstijgen. Een heel eigen rol speelt Schiphol Plaza. Buiten Haarlemmer-meer vinden we in Amsterdam, Haarlem (centrum en Schalkwijk), Amstelveen en Leiden hoofdwinkelcentra van allure op min of meer korte afstand van Haarlem-mermeer.

Van al onze bewoners winkelt tweederde binnen Haar-lemmermeer zelf, terwijl ruim een derde uitsluitend buiten de gemeente ‘shopt’. Bewoners in de lagere sociaaleconomische klasse doen vaker alleen binnen de gemeente boodschappen (28%).

Haarlemmermeeders uit zowel de oostelijke als wes-telijke randkernen winkelen minder frequent dan in-woners van de meer stedelijke gebieden. Haarlem-mermeeders ‘shoppen’ met name in Haarlem en Amsterdam. De reden hiervoor hangt samen met de vier belangrijkste overwegingen om in een bepaalde plaats te winkelen:

- een gevarieerd winkelaanbod
- de bereikbaarheid
- de sfeer
- voldoende parkeergelegenheid

Onder de Haarlemmermeerse bevolking blijkt er groot draagvlak te zijn voor een winkelcentrum van enige al-lure in Hoofddorp. Immers, de meeste inwoners (82%)

vinden dat je binnen Haarlemmermeer ook recreatief moet kunnen winkelen. De helft van de bewoners vindt dat Hoofddorp inmiddels wel een echt stedelijk centrum heeft; de behoefte aan meer uitgaansgelegenheden (65%) en meer terrassen (78%) blijft nog steeds levend. Deze wensen worden vooral gekoesterd door de 'eigen' inwoners van Hoofddorp.

4.2.3 De aantrekkingskracht van het hoofdwinkelcentrum van Hoofddorp

De recente uitbreiding van het winkelcentrum van Hoofddorp heeft de aantrekkingskracht van het centrum versterkt; 45% van alle inwoners bezoekt vaker het centrum. Eenderde zegt ook meer aankopen te doen in dit centrum dan voorheen. Het koopgedrag van inwoners van Zwanenburg en Badhoevedorp blijkt minder veranderd (een kwart bezoekt Hoofddorp vaker dan voorheen).

Bewoners zijn redelijk tevreden over dit nieuwe winkelcentrum (gemiddeld rapportcijfer 7,2). De waardering loopt uiteen van 6,8 (Badhoevedorpers) tot 7,4 (Rijshouters).

Buiten Hoofddorp geven bewoners aan hun eigen winkelcentrum (of winkelaanbod) een gemiddeld rapportcijfer 6. Bewoners van Nieuw-Vennep waarderen hun centrum gemiddeld met een 7. De centra in Zwanenburg en Badhoevedorp kregen respectievelijk een 6,4 en een 5,9.

Dat veel inwoners tevreden zijn over het winkelcentrum in Hoofddorp blijkt ook bij doorvragen naar wat men er mist. De antwoorden 'alles is aanwezig' of 'ik mis niets' komen vaak voor. Veel mensen (bijna de helft) hebben toch ook aangegeven wat ze missen in het winkelcentrum.

De meest voorkomende kritische opmerkingen betroffen de beperktheid van het winkelaanbod zelf (10%). Veel opmerkingen werden gemaakt over mode- en kledingwinkels; men is vooral ontevreden over de geringe differentiatie in het kledingaanbod. Er is behoefte aan een grotere variatie in stijlen en kwaliteit en aan meer aanbod van kinderkleding. Sommigen vinden de kledingwinkels te duur, anderen missen juist luxe modezaken. Soms worden namen genoemd zoals Mango en Zara.

Men mist ook kleine specialistische winkeltjes van zelfstandige ondernemers (bijvoorbeeld slager, banketbakker, poelier, kaaswinkel, groentewinkel, muziekwinkel, stoffen- en naai- en handwerkwinkel, delicatessen en een hobbywinkel). In samenhang hiermee merkt men vaak op, dat op dit moment te veel aanwezige winkels tot grote winkelketens behoren.

Een tweede categorie opmerkingen betrof het ontbreken van horeca in het centrum. Er is vraag naar meer diversiteit aan cafés en kroegen voor diverse doelgroepen (van kroeg tot grand cafés), aan meer variatie in restaurants en aan meer uitgaansgelegenheden in het algemeen. Volgens veel inwoners ontbreekt het in het winkelcentrum aan sfeer en gezelligheid; sommigen refereren hierbij aan het centrum van Haarlem als een aantrekkelijk voorbeeld. Velen hebben een 'gezellig' plein

**Tabel 4.2 • Wat inwoners missen in het winkelcentrum van Hoofddorp
(% van de totale bevolking)**

Te weinig aanbod en variatie in het winkelaanbod	9,0
Er is te weinig horeca	6,8
Alles is aanwezig	4,3
Er ontbreekt een gezellige terrasplein	4,0
Het is er niet gezellig	3,9
Te weinig sfeer en ambiance	3,6
Ik bezoek centrum weinig of niet	3,4
Er zijn te veel winkelketens	2,4
Een bioscoop ontbreekt	2,1
Er is geen Bijenkorf	1,8
Het centrum heeft onduidelijke structuur	1,6
Openbare toiletten zijn er niet	1,2
Parkeren is te duur	1,1
Het tocht in het winkelcentrum	1,0
Er is geen grote V&D	0,9
Er is te weinig parkeergelegenheid	0,7
Muziekwinkel (bladmuziek, instrumenten)	0,6
De temperatuur is niet aangenaam	0,6
Dorpse schaal en karakter ontbreekt	0,5
Discotheek is er niet	0,4
Er is te weinig groen in het centrum	0,4
Het centrum is niet goed bereikbaar	0,4
Fietsenstalling ontbreekt	0,4

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

voor ogen, met een keuze aan horeca en terrassen. Sommigen uiten kritiek over temperatuur, verlichting en tocht in het overdekte winkelcentrum.

De genoemde kritische opmerkingen over het winkelcentrum in Hoofddorp komen nog steeds overeen met onderzoeksresultaten uit 1993 (Omnibus). Het tekort aan winkels werd toen het meest genoemd, naast het ontbreken van een warenhuis. De huidige V&D vinden veel inwoners nu te klein. Net als in 1993 wordt weer gevraagd om een vestiging van de Bijenkorf in Hoofddorp.

4.3 Uitgaan in Haarlemmermeer

Onder 'uitgaan' verstaan we bezoek aan cafés, discotheken, restaurants, bioscopen, danszalen en house-party's. Tot 30 jaar gaat meer dan een derde van de inwoners uit (tabel 4.3). Boven de 30 jaar verschuift het uitgaansgedrag van 'vaak' naar 'soms' en vanaf 65 jaar zien we dat veel inwoners nooit uitgaan. Tot 30 jaar heeft de sociaaleconomische klasse vrijwel geen invloed op het uitgaansgedrag. Boven de 30 jaar is deze wel van invloed: de hogere sociaaleconomische klasse gaat iets vaker uit dan de lagere sociaaleconomische

klasse en het aandeel dat nooit uitgaat is het grootste onder de lagere sociaaleconomische klasse.

De plaats waar bewoners uitgaan wordt vooral bepaald door de sfeer van een uitgaansgebied. Het belang hiervan neemt toe met de sociaaleconomische klasse. Op de tweede plaats komen aspecten als variatie in het aanbod, bereikbaarheid met de auto en ontmoetingsmogelijkheden met vrienden en bekenden. De bereikbaarheid met het openbaar vervoer alsmede het imago van het uitgaansgebied vindt men over het algemeen iets minder belangrijk.

Uitgaan vindt vooral plaats buiten Haarlemmermeer. De helft van de bevolking gaat uitsluitend uit buiten Haarlemmermeer (in Zwanenburg en Badhoevedorp is dit zelfs driekwart). Daartegenover kiest 12% uitsluitend voor Haarlemmermeer. Bewoners van Nieuw-Vennep (exclusief Getsewoud) en de groeikernwijken zijn iets meer op Haarlemmermeer georiënteerd. De overige 38% gaat uit zowel in Haarlemmermeer als daarbuiten. Wanneer we de frequentie en de plekken combineren blijken een kwart van de uitgaansbezoekers in Haarlemmermeer plaats te vinden en eveneens een kwart in Amsterdam. Haarlem komt op de derde

Tabel: 4.3 • Frequentie van het uitgaan van inwoners naar leeftijdsgroep (%)

Leeftijd	Vaak	regelmatig	Soms	(bijna) nooit	Totaal
18-29	34,8	42,3	18,8	4,1	100
30-49	8,8	40,7	43,3	7,1	100
50-64	7,8	34,1	43,1	14,9	100
65 en ouder	3,7	15,3	38,9	42,1	100
Totaal	12,5	36,2	38,5	12,8	100

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

plaats met 15%; Leiden, Amstelveen en de Bollenstreek scoren allen onder de 10%. Bijna 13% van de bezoeken vindt plaats buiten de regio. De spreiding van de uitgaansplaatsen wordt niet beïnvloed door de sociaaleconomische klasse van deze bewoners. De lagere sociaaleconomische klasse gaat wel iets vaker uit in Haarlemmermeer.

Dat veel inwoners hun vertier buiten Haarlemmermeer zoeken, hangt ongetwijfeld samen met het beperkte aanbod van uitgaansmogelijkheden in de gemeente. Slechts 11% van de bevolking is hier tevreden over; ruim een derde is ontevreden. Relatief veel inwoners (met name ouderen) uiten zich neutraal hierover of hebben geen mening. Het meest ontevreden zijn jongeren tot 30 jaar (20% zeer ontevreden), inwoners die vaak uitgaan (24% zeer ontevreden) en inwoners in de hoogste sociaaleconomische middenklasse (50% ontevreden). Het oordeel over het uitgaan in Haarlemmermeer is met name negatief voor discotheken en andere dansgelegenheden. Hierover is de jeugd tot 30 jaar in ruime mate (62%) ontevreden tot zeer ontevreden. Slechts 3% van de bevolking is tevreden. Ook over de aanwezige cafés zijn bewoners meer ontevreden (25%) dan tevreden (12%).

Over restaurants daarentegen zijn inwoners vaker tevreden dan ontevreden (respectievelijk 40% en 20%). Hoe hoger de sociaaleconomische klasse, hoe groter de ontevredenheid over restaurants in Haarlemmermeer (van 5% voor de laagste tot 35% voor de hoogste klasse).

4.4. Cultuurbezoek

Onder cultuurbezoek verstaan we het bezoek aan concerten (klassieke muziek en pop), opera's, musicals, balletuitvoeringen, toneel- en cabaretvoorstellingen en

musea. Hoewel qua opleiding een groeiend deel van de Nederlandse bevolking tot potentiële bezoekers van culturele voorzieningen kan worden gerekend, verwacht het SCP een stabilisatie van het aantal bezoeken in de toekomst. Dit kan het gevolg zijn van toenemende individualisering en een groter aanbod op de vrijetijdsmarkt (SCP, 2004).

Per 1000 Haarlemmermeerse inwoners worden per maand zo'n 400 bezoeken afgelegd aan (in tabel 4.4 vermelde) culturele voorzieningen of voorstellingen. In de kleinere randkernen, in Zwanenburg en in het landelijk gebied is de culturele participatie geringer (320 à 350) dan in de centrumdelen. In het oudere deel van Hoofddorp en in Badhoevedorp daarentegen bezoekt men vaker culturele instellingen (respectievelijk 460 en 500 keer per jaar). De meeste bezoeken worden afgelegd in Amsterdam (30%). De overige culturele uitjes zijn ongeveer gelijk verdeeld tussen Haarlemmermeer (24%), overige omliggende gemeenten en plaatsen buiten de regio. In vergelijking met Amsterdam is de culturele oriëntatie op de steden Haarlem (7%) en Leiden (3%) klein.

Musea worden het meest bezocht (28%), op afstand gevolgd door cabaret- en toneelvoorstellingen en popconcerten. Klassieke concerten, balletvoorstellingen en vooral opera's worden aanzienlijk minder vaak bezocht dan andere culturele voorzieningen. De ruimtelijke oriëntatie voor culturele bezoeken loopt uiteen per type voorziening of voorstelling. De minder vaak bezochte klassieke kunstvormen zoekt men in Amsterdam; een kleiner deel gaat in Haarlemmermeer naar een voorstelling. Poppodia worden vooral in Amsterdam of buiten de regio bezocht.

Voor toneel- en cabaretvoorstellingen is Haarlemmer-

meer zelf nadrukkelijk in beeld. Meer dan de helft van deze voorstellingen wordt bezocht in Haarlemmermeer en minder dan een vijfde in Amsterdam. Musicals buiten de regio trekken ook ons publiek (42%). Amsterdam en Haarlemmermeer scoren respectievelijk 30% en 15%. Musea worden vooral bezocht in Amsterdam (27%) en in plaatsen buiten de regio (32%). Onze eigen lokale musea en die in andere omliggende gemeenten hebben minder aftrek.

4.5 Sportbeoefening

Sporten is niet alleen gezond voor lichaam en geest, het biedt ook de mogelijkheden voor sociale contacten. 70% van de sportende inwoners doet dit het meest in Haarlemmermeer (inwoners in de lage sociaaleconomische klasse doen dit iets meer; 75%). De overigen sporten overwegend in een buurgemeente. In Badhoevedorp en de westelijke randkernen sport de helft van de inwoners buiten Haarlemmermeer. Badhoevedorpers doen dit veelal in Amsterdam, terwijl bewoners van de westelijke randkernen vaak georiënteerd zijn op de Bollenstreek en Zuid-Kennemerland. Bewoners van Hoofddorp sporten relatief het meest in Haarlemmermeer (ruim driekwart) en dit geldt ook voor de wijk Floriande. Ook in Nieuw-Vennep zien we kleine verschillen tussen bewoners van Getsewoud en overig Nieuw-Vennep. Bewoners van het oudere deel van Nieuw-Vennep sporten vaker in de Bollenstreek dan bewoners van Getsewoud.

De verschillen in ruimtelijke sportoriëntatie tussen bewoners van de twee grote Vinex-locaties (Getsewoud en Floriande), de oudere delen van Nieuw-Vennep en

Hoofddorp zijn klein. De woonduur in Haarlemmermeer heeft in het algemeen wel enige invloed op de plaats waar men sport. Bij een woonduur korter dan tien jaar in Haarlemmermeer sport 65% meestal in Haarlemmermeer. Voor sportbeoefenaars met een langere woongeschiedenis in Haarlemmermeer is dit 73%. Deze verschuivingen in locatiekeuze betekenen dan meestal dat de sporter Amsterdam en Haarlem verruimt voor Haarlemmermeer.

Tabel 4.4 • Plaats en type van bezochte culturele voorzieningen per jaar (in procenten)

Bezoekplaats	Bezochte culturele voorzieningen								
	Klassieke muziek	Pop	Opera	Toneel	Ballet	Cabaret	Musical	Musea	Totaal
Haarlemmermeer	17,8	6,3	1,8	53,2	41,8	52,3	14,2	5,2	24,1
Amsterdam	47,3	42,3	78,2	17,6	44,5	22,3	29,5	27,0	29,5
Haarlem	9,5	6,7	1,8	7,1	2,7	4,0	1,6	10,8	6,6
AM-gemeenten*	5,0	12,3	3,6	7,6	2,7	6,8	11,3	11,2	9,5
Leiden	3,3	2,7	0,0	2,1	0,0	1,8	0,9	7,4	3,4
Bollenstreek	2,9	3,0	0,0	2,2	0,0	1,0	0,7	6,9	3,2
Elders	14,1	26,8	14,5	10,1	8,2	11,6	41,8	31,5	23,8
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Procentuele verdeling									
Culturele bezoeken per jaar	5,7	14,6	1,2	15,1	2,7	18,3	14,4	28,2	100,0

*Aalsmeer / Uithoorn / Amstelveen / Ouderamstel

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

Tabel 4.5 • Woonplaats en sportlocatie in procenten

	Haarlemmer- meer	Amsterdam	Leiden e.o.	Haarlem e.o.	Aalsmeer / Uithoorn	Amstel- veen	Bollen- streek	Elders	Totaal
Hoofddorp groeikernen	79,3	2,0	0,4	6,0	0,6	1,2	2,0	8,4	100
Hoofddorp Floriande	76,0	5,7	0,6	8,5	1,5	0,9	2,0	4,8	100
Overig Hoofddorp	77,4	4,6	0,8	6,1	2,6	0,9	1,0	6,5	100
Nieuw-Vennep Getsewoud	68,0	2,5	3,7	6,5	5,0	1,2	5,9	7,1	100
Overig Nieuw-Vennep	72,4	0,3	1,7	6,6	1,3	0,9	10,8	5,9	100
Zwanenburg	66,9	16,2	0,0	12,7	0,8	1,6	0,0	1,9	100
Badhoevedorp	46,3	27,5	0,0	2,5	3,5	8,5	1,1	10,5	100
Middengebied	69,8	4,8	2,5	6,9	0,9	0,0	9,4	5,7	100
Oostrandkernen	56,4	2,3	3,1	2,3	27,6	1,1	0,7	6,5	100
Westrandkernen	49,1	1,3	1,3	19,2	0,4	0,0	22,1	6,6	100
Totaal	70,1	5,3	1,2	7,4	2,9	1,5	4,7	6,8	100

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

4.6 De betekenis van het gedrag van inwoners

In het gedrag en de eigen interpretatie ervan bij inwoners herkennen we het atypische karakter van de gemeente Haarlemmermeer. Factoren als woonduur, herkomst en woonplaats in Haarlemmermeer doen inwoners verschillend 'in de gemeente staan'. Twee factoren maken dit, meer dan in andere gemeenten, beleidsmatig relevant: namelijk de omvangrijke bevolkingsgroei (in verleden en toekomst) en de bijzondere ligging en morfologie van de gemeente. Zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven heeft dit gevolgen voor de sociale cohesie, zoals die nu op wijkniveau wordt gemeten. Hoewel Hoofddorp zich in toenemende mate ontwikkelt tot het stadscentrum van de gemeente bewegen veel inwoners van Hoofddorp zich in een sociale leefwereld, die veel verder reikt dan dit centrum en Haarlemmermeer als geheel. Achtergrond hiervan is uiteraard de omvangrijke groei van de bevolking de laatste decennia, een groei die voor een groot deel afkomstig is uit omliggende gemeenten. Voor uitgaan en het familie- en vriendenbezoek zijn en blijven veel inwoners georiënteerd op de vorige woongemeente maar ook op andere gemeenten in de omgeving en daarbuiten. Voor bewoners van de randkernen geldt hetzelfde maar wel om andere redenen. Zij hebben een eigen kenmerkende, verklaarbare oriëntatie naar buiten toe; de gerichtheid op Hoofddorp is doorgaans klein. Dit geldt in het bijzonder voor bewoners van Zwanenburg en Badhoevedorp. Voor oorspronkelijke Haarlemmermeesters en voor inwoners met een lange woonduur in de gemeente (waaronder veel ouderen) geldt dit uiteraard minder; zij zijn meer op Haarlemmermeer georiënteerd.

Het ontbreken van typisch stedelijke voorzieningen met veel keuzemogelijkheden maakt het bewoners moeilijk om zich op de eigen woongemeente oriënteren. Bij sportbeoefening geldt dit overigens (voor Hoofddorp en Nieuw-Vennep) minder: we zien een redelijk sterke oriëntatie op Haarlemmermeer en dit geldt ook voor inwoners die nog maar kort in Haarlemmermeer wonen.

Met de sterke groei van de bevolking van Haarlemmermeer (en van Hoofddorp in het bijzonder) is draagvlak ontstaan voor meer centrumvoorzieningen. Het nieuwe winkelcentrum van Hoofddorp voorziet duidelijk in een behoefte. Er blijkt draagvlak voor een verdere uitbreiding van het winkelcentrum, zeker als dit gepaard gaat met aanvullende 'warme' voorzieningen zoals horeca, terrassen en uitgaansmogelijkheden. Het verbeteren van sfeer en gezelligheid kan in sterke mate bijdragen aan een toename van recreatief winkelen en verdere lokale koopkrachtbinding. Ook voor culturele voorzieningen lijkt groeipotentie aanwezig, mits gepaard met meer keuze aan horeca. Voor een aantal culturele voorstellingen zijn inwoners nu al in sterke mate georiënteerd op Haarlemmermeer.

Mobiliteit: meer dan bereikbaarheid?

Fysieke verplaatsingen zijn een voorwaarde om deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten

37

Maatschappelijke ontwikkelingen

De afstand die we per dag afleggen, is de afgelopen veertig jaar sterk toegenomen. Dit geldt voor alle vormen van mobiliteit. De mobiliteitsgroei is veroorzaakt door een aantal maatschappelijke factoren. Allereerst heeft het ruimtelijk beleid vanaf de jaren zestig lange tijd functiescheiding en suburbanisatie gestimuleerd, waardoor woon-, werk- en recreatielocaties verder van elkaar af kwamen te liggen. Nieuwe woonlocaties lagen vaak buiten de stad in 'groekernen'. Welvaartstijging maakte het voor een grote groep mogelijk om de drukte van de stad te ontvluchten en te gaan wonen in een groene, rustige, ruime en veilige omgeving in een eengezinswoning met tuin. De werkgelegenheid verhuisde – anders dan gepland – niet mee en daardoor ontstonden er aanzienlijke forensenstromen. Tegelijkertijd was er een proces gaande van emancipatie en individualisering. Dit betekende een grotere arbeidsparticipatie van vrouwen; gezinsleden ontwikkelden steeds meer een eigen activiteitenpatroon. Deze ruimtelijke en sociale factoren leidden tot complexere verplaatsingsketens. De auto werd het meest flexibele vervoermiddel. Rijopleiding en autorijden werden voor een veel grotere groep betaalbaar. Automobilititeit werd gefaciliteerd door een toename van de lengte van het snelwegennet van 1000 km in 1970 tot ruim 2400 km in 2007. Parallel met de individuele mobiliteitsbehoefte nam het aantal huishoudens in Nederland door bevolkingsgroei en huishoudenverdunding fors toe. Het autogemak had ook een keerzijde in de vorm van congestie, overlast en milieuvervuiling. Drievijfde van de afstanden die mensen afleggen, bedragen minder dan 5 km en slechts een tiende reikt verder dan 30 km. Toch is de drukte ook op de hoofdwegen sterk toegenomen (SCP, 2000 & 2003).

Redenen om je te verplaatsen

Levenskeuzen (zoals de plek waar men gaat wonen, de huishoudsituatie, de plaats waar men gaat werken) leggen een routine voor een langere periode vast. Deze levenskeuzen bieden een context voor de mobiliteit. Heroverwegingen van verplaatsingspatronen vinden vooral plaats op grond van gemaakte levenskeuzes. Deze keuzemomenten blijken sterk bepalend te zijn voor veel routinemobiliteit.

Het belangrijkste motief tot uithuizigheid is vrije tijd: 40% van verplaatsingen en 45% van afgelegde kilometers. Het verrichten van betaalde arbeid is goed voor 17% van alle verplaatsingen. Woon-werkverkeer zorgt echter voor meer structurele drukte door de concentratie van verplaatsingen in de ochtend- en avondspits¹. Vrijtijdsverplaatsingen vinden meer gespreid over de dag en de week plaats. Regelmatige vrijetijdsactiviteit gebeurt meestal redelijk dicht bij huis (bv. sporten, wandelen). Voor incidentele activiteiten is men bereid veel grotere afstanden af te leggen (bv. bezoek strand, pretpark). Huishoudelijk en zorgverkeer heeft minder duidelijke pieken dan woon-werkverkeer. De reikwijdte voor mobiliteit verschilt per motief; voor woon-werkverkeer legt men bijvoorbeeld grotere afstanden af dan voor boodschappen doen (Harms, 2008).

Baten en lasten

Fysieke verplaatsingen zijn een voorwaarde om deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten. Deze verplaatsingen zijn de afgelopen jaren in belang toegenomen door de grotere afstand tussen functies.

¹ Zie hoofdstuk 10: Economie voor meer informatie over woon-werkverkeer

De keerzijde van al deze mobiliteit is een slechtere bereikbaarheid, milieuvervuiling (aantasting luchtkwaliteit), overlast (geluidshinder) en verkeersongevallen. Het aantal verkeersdoden is de afgelopen jaren wel sterk gedaald door diverse campagnes, veiligere auto's enz. Met het aantal auto's groeide ook de behoefte aan rijruimte en dus wegen. Een groeiend wegennet vaak toegerust met geluidswallen doorsnijdt de wijken en werpt barrières op voor het sociale verkeer tussen bewoners van verschillende wijken. Pleinen, plantsoenen en stoepen boeten ruimtelijk in voor de auto (zie ook publicatie *Analyse atypische stedelijkheid in Haarlemmermeer*).

5.1 De staat van de mobiliteit in Haarlemmermeer

5.1.1 Mobiliteitsbehoefte

Haarlemmermeerse inwoners waarderen de gunstige ligging als belangrijkste pluspunt van het wonen. Ze vinden de gemeente goed bereikbaar met de auto. Inwoners bezoeken – buiten werktijd – veel plaatsen buiten Haarlemmermeer om uiteenlopende motieven. De mobiliteitsbehoefte in alle richtingen is hierdoor groot. De leefomgeving van veel inwoners is de regio. Relevante relaties met omliggende gebieden verschillen per voorziening: van nabijgelegen woonplaatsen (bv. detailhandel) tot de Randstad (bv. hoger en universitair onderwijs). (Zie ook hoofdstuk 4: Sociaalruimtelijke oriëntatie).

5.1.2 Bezit van een auto

De oriëntatie op de regio is mogelijk, doordat het autobezit in Haarlemmermeer hoger ligt dan het Nederlandse gemiddelde. Tegenover 400 auto's op duizend Nederlanders staan in Haarlemmermeer ruim 500 auto's (zie tabel 5.1). Het aantal auto's per huishouden in Haarlemmermeer is de afgelopen drie jaar nagenoeg gelijk gebleven. Het aandeel huishoudens zonder auto neemt nog wel steeds licht af en bedraagt nu bijna 11% (in Amsterdam is dit 50%).

Het hoge percentage tweeverdieners stimuleert de aanschaf van een tweede vierwieler. Het bezit van een tweede auto is het grootst bij huishoudens in de leeftijdsfase 30-49 jaar, waarbij de gezinnen met kinderen eruit springen. Van de ouderen (≥ 65 jaar) heeft een kwart geen auto; vrouwen vaker dan mannen. Het verschil in autobezit tussen mannen en vrouwen neemt echter gestaag af; het rijbewijsbezit bij jongere vrouwen is veel groter dan bij eerdere generaties. Van de alleenstaanden heeft 30% geen auto, gezinnen met kinderen nog geen 1%. Door de complexere verplaatsingsketens, het sterk toegenomen autobezit en de grotere afstand tussen functies leggen kinderen meer afstanden af op de achterbank (Harms, 2008). Tenslotte is ook het autobezit bij samenwonenden zonder kinderen groot.

5.1.3 Gebruik van het openbaar vervoer

Met name jongeren (<29 jaar) hebben vaak een abonnement voor het ov. Dit komt deels door de ov-studentenkaart. Als deze groep echter ouder wordt (30+), blijkt

Tabel 5.1 • Aantal auto's waarover huishoudens in Haarlemmermeer kunnen beschikken en het totaal aantal auto's absoluut en relatief vanaf 1996

		Aantal in %					Aantal auto's				
		1996	2000*	2002*	2005*	2008	1996	2000*	2002*	2005*	2008
Aantal auto's per huishouden	0	14,0	11,7	14,1	11,3	10,5	0	0	0	0	0
	1	54,0	53,0	58,7	50,8	53,1	21600	22800	27600	26400	30100
	2	28,0	29,4	23,5	34,8	33,7	22400	25300	22100	36200	38200
	3	3,0	2,2	3,1	2,8	2,2	3600	2800	4400	4400	3800
	≥ 4	1,0	0,8	0,6	0,4	0,4	2400	1400	1200	800	1000
Totaal		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	50000	52300	55300	67800	73100
Huishoudens		40000	43000	47000	52000	56600					
Aantal auto's per huishouden gemiddeld		1,25	1,22	1,18	1,30	1,29					
Auto's per 1.000 inwoners							471	471	466	514	520

* Herberekende cijfers 2000, 2002, 2005

Bronnen: Omnibusonderzoeken 1996, 2000, 2002 en 2005, Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

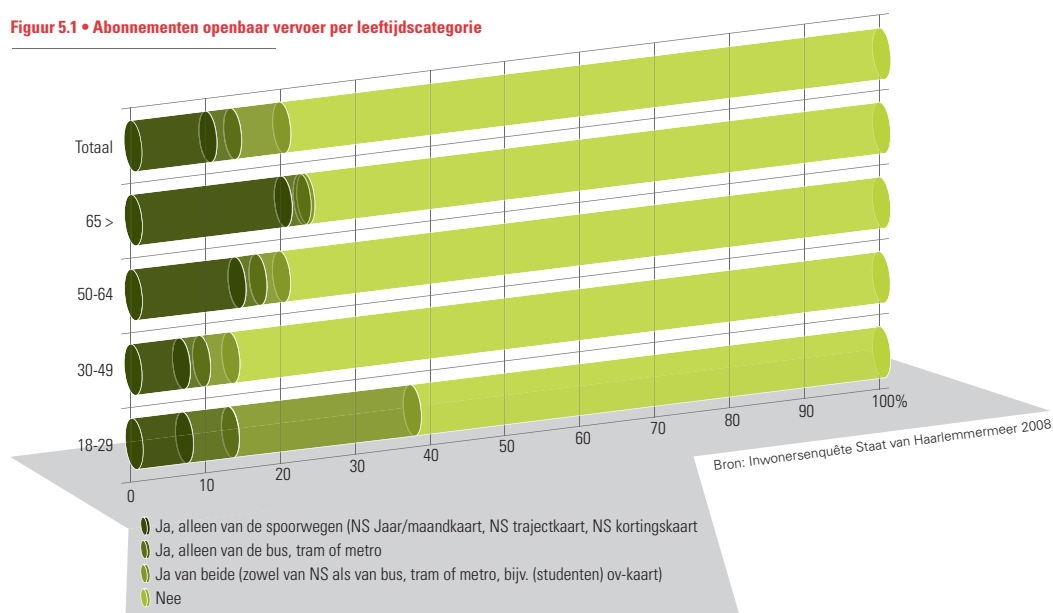

het grootste deel één of meerdere auto's te hebben. Uit het proefschrift van Harms (2008) blijkt het ov-gebruik onder 18-19 jarigen een hoogtepunt te bereiken en vanaf 25 jaar sterk terug te lopen ten faveure van de auto. Veel ov-gebruik op jonge leeftijd biedt dus geen garantie voor gebruik op latere leeftijd. Het fietsgebruik neemt opvallend af na het bereiken van de rijbewijsgerechtigde leeftijd. Ouderen (65+) kopen – omdat ze minder vaak een auto bezitten – het meest een treinabonnement. Het hebben van (een) auto('s) blijkt sterk van invloed op het wel of niet aanschaffen van een ov-abonnement (zie figuur 5.1). Ook blijkt de sociaaleconomische positie van invloed op het bezit van een ov-

abonnement. De lagere sociaaleconomische klassen² beschikken vaker over een busabonnement (rond 6%); de middenklasse over een treinabonnement (26,3%) en de hogere middenklasse het vaakst over beiden (7,7%). De lagere sociaaleconomische klassen hebben waarschijnlijk een ov-abonnement uit noodzaak, terwijl bij de hogere middenklasse dit een aanvulling is op de auto. Hoewel concrete cijfers ontbreken, lijkt het ov-abonnementenbezit in Haarlemmermeer duidelijk lager dan het Nederlandse gemiddelde.

2. Zie onderzoeksverantwoording voor een uitleg van het construct klasse

Figuur 5.1 • Abonnementen openbaar vervoer per leeftijdscategorie

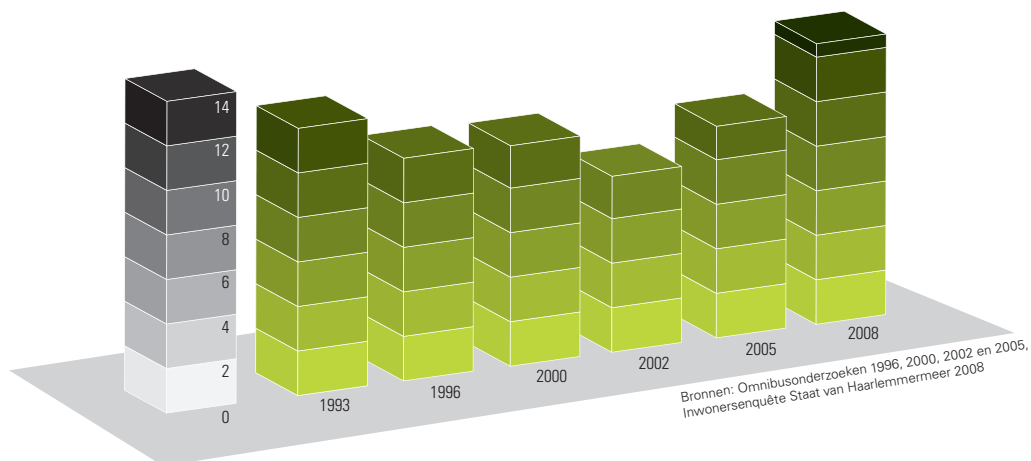
Het ov-gebruik voor woon-werkverkeer – vooral de trein – is (voor Haarlemmermeerse werkers) de laatste drie jaar wel toegenomen van 9,5% tot 12,5%. De aandelen trein, Zuidtangent en overige bus bedragen nu respectievelijk 6,5%, 3,5% en 2,8%. Het gebruik van de auto daalde de laatste acht jaar van 70% tot 65%. De auto wordt het meest gebruikt in Getsewoud, Floriande en Zwanenburg (ca. 75%). Bewoners van de 'groeikernen' gaan relatief vaak (bijna 9%) met de Zuidtangent naar het werk. Gelet op de afstand is het treingebruik in de wijk Floriande met ruim 8% opvallend hoog. In het 'oude' deel van Hoofddorp is het treingebruik met 13% het grootst.

Voor woon-werkverkeer maakt ongeveer 16% gebruik van de fiets; vooral bewoners die relatief dichtbij hun werk wonen. Fietsgebruik vindt namelijk vooral plaats binnen een afstand van 10 km (CBS).

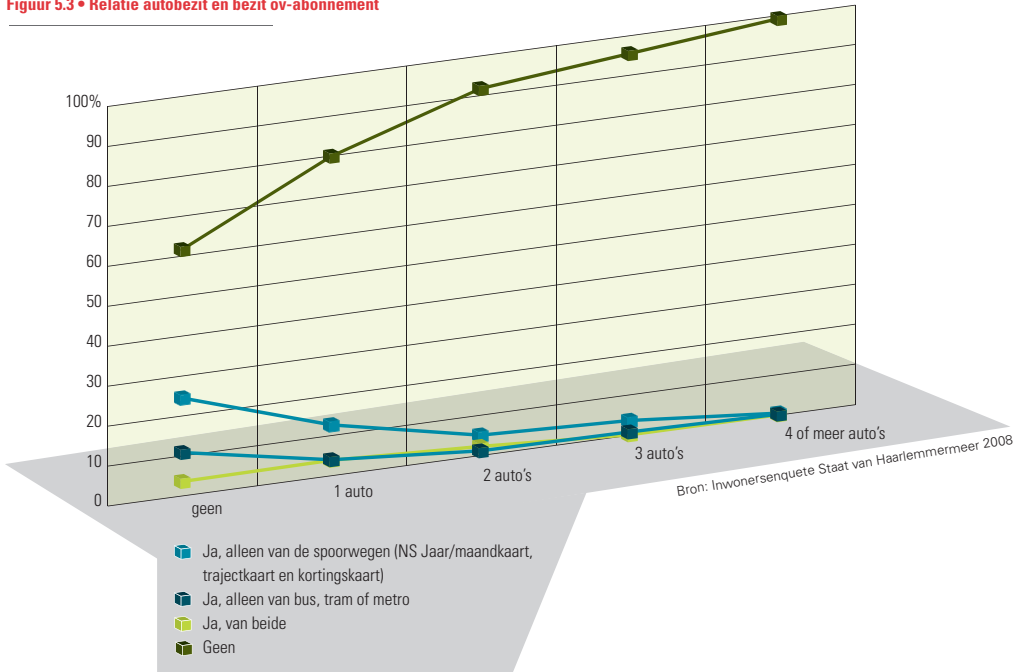
Onvrede over de kwaliteit van de ov-voorzieningen is logischerwijs het grootst bij de bewoners van de kleine kernen (het sterkst in Zwanenburg). Vooral de groep zonder auto is in deze kernen ontevreden.

Bijna een vijfde van de inwoners noemt de beperkte ov-voorzieningen als één van de onaantrekkelijke punten aan het wonen in Haarlemmermeer. In 2002 was

Figuur 5.2 • Aandeel van het openbaar vervoer in het woon-werkverkeer van inwoners van Haarlemmermeer, vanaf 1993

Figuur 5.3 • Relatie autobezit en bezit ov-abonnement

dit aandeel hoger (30%); verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat het ov-netwerk verbeterd is (met name door de Zuidtangent).

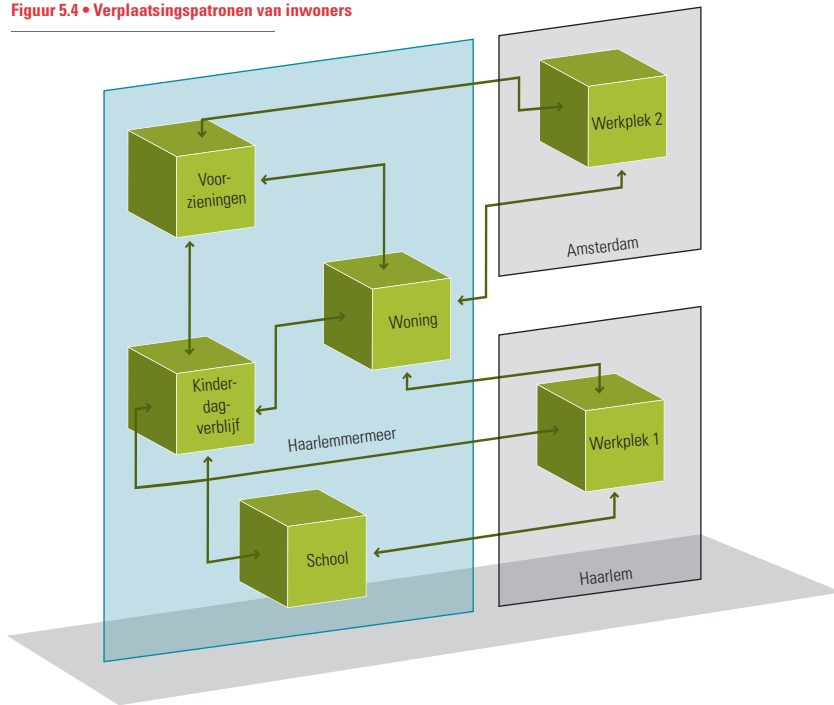
5.2 Conclusie

Het gebruik van de auto voor veel verplaatsingen is voor inwoners in onze gemeente bijna vanzelfsprekend geworden. De atypische ruimtelijke spreiding van

Haarlemmermeer en het hoge aandeel tweeverdieners met kinderen zijn twee verklaringen voor het ruime autogebruik. Naast deze interne kenmerken zijn er ook externe ontwikkelingen die van invloed zijn op de automobiliteit. Deze doen zich voor op uiteenlopende schaalniveaus.

Figuur 5.4 • Verplaatsingspatronen van inwoners

Verplaatsingen dicht bij huis en complexe tijd-ruimtepatronen

Dichtbij huis kijken we naar het mobiliteitsgedrag van individuen en huishoudens. In Haarlemmermeer wonen veel gezinnen met kinderen. Hun mobiliteitspatroon is afhankelijk van de volgende zaken:

- Combineren zij zorg- en werktaken?
- Beschikken zij over een auto en/of ov-abonnement?
- Hoe ziet hun tijdsbesteding eruit?

Het brede scala aan tijdsbesteding van individuen en huishoudens in onze gemeente leidt tot complexe verplaatsingspatronen. Figuur 5.4 illustreert dit.

Onder gezinnen met kinderen is het autobezit het hoogst. De vele verplaatsingen waartoe ouders en verzorgers worden aangezet door werk, kinderen en andere zorgtaken, maakt het gebruik van de auto bijna voor de hand liggend. De auto biedt verlichting in een gejaagd bestaan.

Weer andere groepen, zoals jongeren, ouderen en minima hebben minder ingewikkelde verplaatsingspatronen; zij hebben namelijk minder taken. Deze groepen zijn – om heel uiteenlopende redenen – afhankelijk van fiets, brommer of openbaar vervoer. De actieradius van al deze groepen is kleiner. Hierdoor zijn zij meer

op hun wijk aangewezen (zie hoofdstuk 3: Sociale cohesie).

Verplaatsingen verder weg en atypische ruimtelijkheid

Wat verder van huis kijken we naar de afstemming tussen de mobiliteitsbehoeften van mensen en de beschikbare vervoerssystemen (fietspaden, ov-trajecten, en wegen). Haarlemmermeer – met haar grote oppervlakte – dwingt haar inwoners tot een sterke kriskras-mobiliteit. De regio is voor veel bewoners het verlengde van hun leefomgeving binnen de gemeente (zie hoofdstuk 4: Sociaalruimtelijke oriëntatie). Inwoners in de kleine kernen moeten het doen met een beperkt ov-netwerk. Het belang van het ov voor woon-werkverkeer in de grote kernen neemt de laatste tijd wel toe. Dit is vooral toe te schrijven aan meer treingebruik. De regionale oriëntatie van veel inwoners, gekoppeld aan de ruimtelijke structuur van de gemeente, maakt de auto een veelgebruikt vervoermiddel.

Mobiliteit is meer dan bereikbaarheid

De automobilititeit is niet alleen in onze gemeente sterk gegroeid, maar ook nationaal. Ontwikkelingen, zoals individualisering, emancipatie en suburb-vorming hebben de (auto)mobiliteitsgroei krachtig gestimuleerd (SCP, 2003).

In het denken over mobiliteitsvraagstukken relateert men bereikbaarheid veelal aan tijdwinst. Paradoxaal genoeg vergt (auto)mobiliteit juist meer tijd. File, omrijden, parkeerproblemen en auto-onderhoud doen de beoogde tijdwinst teniet. De veronderstelde tijdwinst biedt geen rust, maar levert juist meer hectiek op (Harms, 2008). Ongeveer de helft van onze inwoners heeft last van stress door het forensenbestaan (gemeente Haarlemmermeer, 2007).

Vraagstukken rond (auto)mobiliteit zijn niet simpel herleidbaar tot tijdwinst / verlies. Wanneer we mobiliteit bezien vanuit het atypische ruimtelijke karakter en daarmee samenhangend de kriskrasmobiliteitsbehoefte van onze inwoners ontstaan nieuwe mogelijkheden. De uiteenlopende verplaatsingsbehoeften vragen om een creatieve afstemming van verschillende vervoersmiddelen op elkaar en het bestaan van meer switch-opties.

**De regio is
voor veel
bewoners het
verlengde
van hun
leefomgeving
binnen de
gemeente**

De balans tussen betaalde arbeid, zorgtaken en vrije tijd

In de afgelopen jaren zijn de maatschappelijke eisen aan de moderne werknemer voortdurend toegenomen. Er wordt verwacht dat men een flexibele en employable werknemer is die zijn/haar competenties op peil houdt, aandacht heeft voor het thuisfront, huishoudelijke zorgtaken verricht, het sociale netwerk onderhoudt en de vrije tijd zinvol besteedt (Ester, Vinken & Dun, 2002). Daarbij staat men voor de uitdaging om de juiste balans te vinden tussen deze concurrerende eisen ten aanzien van betaalde arbeid, zorgtaken en vrije tijd. In dit hoofdstuk wordt in kaart gebracht op welke wijze inwoners van Haarlemmermeer hun leven inde-len en in hoeverre de participatie in Haarlemmermeer verschilt van de landelijke situatie.

In de literatuur worden uiteenlopende vormen van participatie onderscheiden en op verschillende wijze gedefinieerd. In dit hoofdstuk wordt een onderscheid gemaakt tussen arbeidsparticipatie (paragraaf 1), politieke participatie (paragraaf 2) en maatschappelijke participatie, op uiteenlopende vrijetijdsterreinen (paragraaf 3). De vrijetijdsterreinen die we onderscheiden zijn: mantelzorg, vrijwilligerswerk, lidmaatschap van verenigingen, sport, informele sociale contacten en deelname aan georganiseerde cultuur.

6.1 Arbeidsparticipatie

Het bevorderen van de werkgelegenheid is steevast de inzet van regeringsbeleid, of het motto nu 'werk, werk, werk' of 'maatschappelijke participatie' luidt. Hieraan liggen diverse motieven ten grondslag: zelfredzaamheid van individuen, insluiting van allochtonen, betaalbaarheid van sociale zekerheid en de emancipatie van vrouwen (Van Hoof & van der Lippe, 2003). Door getroffen maatregelen zijn in de afgelopen decennia steeds meer mensen betaald werk gaan verrichten, waaron-

der een toenemend aantal vrouwen (Portegijs & Keuzenkamp, 2008). Tabel 6.1 laat zien dat in Haarlemmermeer zowel de bruto als netto participatiegraad van inwoners – vooral van vrouwen – hoger ligt dan landelijk. Een verklaring hiervoor kan zijn dat – in vergelijking met de grote steden – hier relatief veel jonge gezinnen met kinderen wonen. Jonge mensen werken procentueel meer dan ouderen. Een tweede argument is dat deze jonge gezinnen hoge kosten hebben; niet alleen door de opvoeding van hun kinderen, maar ook door de zware woonlasten. In Haarlemmermeer liggen de hypotheekkosten namelijk vrij hoog. Dit dwingt mensen in Haarlemmermeer – en met name vrouwen – mogelijk meer om financieel ook een steentje bij te dragen.

Hoewel in Haarlemmermeer procentueel meer mensen werkzaam zijn dan in de rest van Nederland, ligt het gemiddelde aantal arbeidsuren per week voor werkenden (M: 39 uur, V: 26 uur) – met name voor werkende vrouwen – onder het landelijk gemiddelde (M: 40 uur, V: 29 uur). Een verklaring voor dit lagere aantal arbeidsuren onder werkende Haarlemmermeerse vrouwen spoort met het bovenstaande: in onze gemeente wonen relatief veel jonge moeders die betaalde arbeid combineren met de zorgtaken voor hun kind.

De gemiddelde arbeidsuren van beide seksen laten zien dat vrouwen zowel landelijk als in Haarlemmermeer beduidend minder uren werken dan mannen. (zie tabel 6.2). In alle categorieën blijken mannen 39 uur of langer te werken. Het zijn de vrouwen – met name moeders – die in de gezinnen voor de flexibiliteit zorgen. Waar mannen grofweg een werkweek van 36, 38 of 40 uur kennen, kennen vrouwen een werkweek van 12, 13, 14 maar ook van 38 of 40 uur.

Tabel 6.1 • Arbeidsparticipatie

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Bruto arbeidsparticipatie* NL	67	67	68	68	68	68	68
Bruto arbeidsparticipatie H'meer	72	71	71	72	74	74	75
Bruto arbeidsparticipatie vrouwen NL	55	56	57	58	58	59	60
Bruto arbeidsparticipatie vrouwen H'meer	61	59	59	63	65	67	66
Netto arbeidsparticipatie** NL	65	65	65	64	63	63	65
Netto arbeidsparticipatie H'meer	70	69	68	70	71	71	71
Netto arbeidsparticipatie vrouwen NL	52	53	54	54	54	54	56
Netto arbeidsparticipatie vrouwen H'meer	58	57	56	60	62	64	62

Bron: CBS

* Beroepsbevolking (werkenden met een baan voor ten minste 12 uur per week plus werkzoekenden die een baan willen voor ten minste 12 uur per week) als percentage van de totale bevolking van 15-64 jaar

** Werkzame beroepsbevolking als percentage van de totale bevolking van 15-64 jaar

Tabel 6.2 • Betaalde arbeid voor werkenden (20 t/m 64 jaar) naar huishoudtype en geslacht in Haarlemmermeer

Huishouden		Arbeidsuren per week
Gehuwd/samenwonend met kinderen	Uur man	40
	Uur vrouw	23
Gehuwd/samenwonend zonder kinderen	Uur man	39
	Uur vrouw	30
Alleenstaand met kinderen	Uur man	42
	Uur vrouw	28
Alleenstaand zonder kinderen	Uur man	40
	Uur vrouw	34

Bron: Omnibusenquête 2005

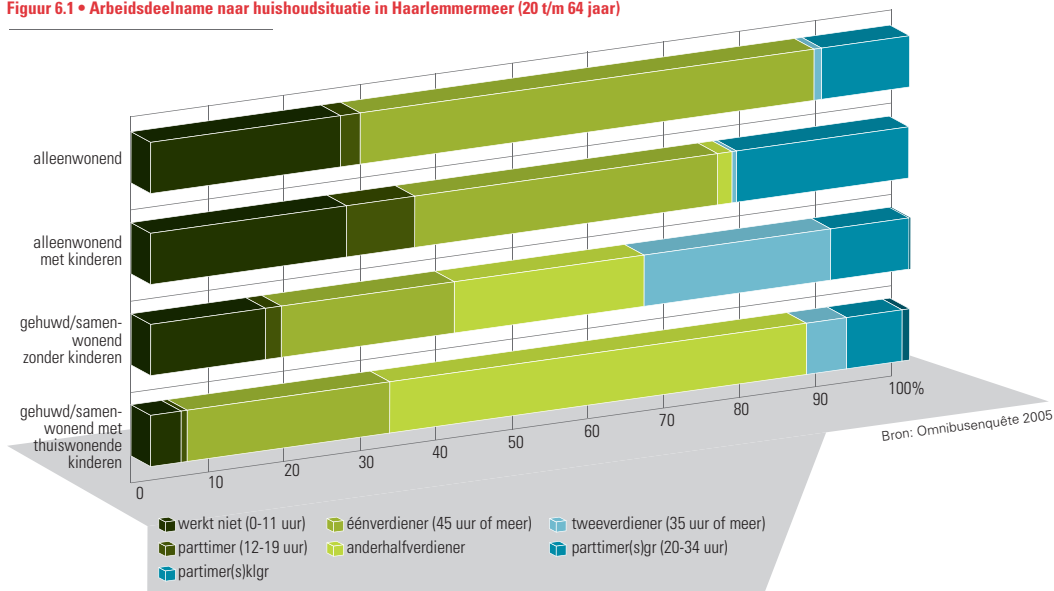

De cijfers uit tabel 6.1 en 6.2 tonen een ontwikkeling die in Nederland al langer gaande is. Het klassieke kostwinnersmodel is op zijn retour en het anderhalfverdiener-model – waarbij de man voltijd werkt (35 uur of meer) en de vrouw een deeltijdbaas vervult (12-34 uur) – wint aan populariteit (Ester, Vinken & Dun, 2002). Figuur 6.1 laat zien dat ook in Haarlemmermeer (20-64 jaar) het anderhalfverdiener-model populair is; vooral onder gehuwden/samenwonenden met thuiswonende kinderen. In deze huishoudsituatie doet het anderhalfverdiener-model zich in 55% van de gevallen voor, het éénverdienermodel halveert tot 27%. Onder gehuwden/samenwonenden zonder kinderen houden de drie modellen elkaar in evenwicht (respectievelijk 23%, 25% en 25%).

6.2 Politieke Participatie

Een andere manier om deel te nemen aan de samenleving is meedoen aan de publieke besluitvorming. De opkomstpercentages voor gemeenteraadsverkiezingen zijn in Nederland sinds de jaren tachtig gestaag gedaald (www.publiek-politiek.nl). Betekent dit dat burgers zich terugtrekken uit de lokale besluitvorming? Er is geen eenduidig antwoord op deze vraag te geven. Lagere opkomsten bij verkiezingen blijken samen te gaan met een toename van nieuwe mogelijke vormen van politieke participatie; van inspraak en interactieve besluitvorming tot zelfstandige burgerinitiatieven (InAxis, 2007). Ondanks deze nieuwe vormen blijft de deelname aan politieke activiteiten en de politieke belangstelling in Nederland achter als we rekening houden met de stij-

Figuur 6.1 • Arbeidsdeelname naar huishoudsituatie in Haarlemmermeer (20 t/m 64 jaar)

ging van het opleidingsniveau. Deze trend kan echter ook wijzen op een veranderende opvatting van burgers in wat politieke betrokkenheid inhoudt. Wellicht zijn burgers nog steeds politiek geïnteresseerd, maar dan als een soort stand-by burgers: ze houden de politiek/maatschappelijke ontwikkelingen redelijk bij, willen mee kunnen praten, maar doen dit alleen als voor hen op politiek gebied echt iets op het spel staat (Hartman, 2008; Dejaeghere & Hooge, 2006).

Tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van 2006 stemden minder Haarlemmermeesters dan Nederlanders. Voor de Tweede Kamerverkiezingen kwamen ongeveer evenveel inwoners naar de stembus. De interesse in

gemeentelijke politiek ligt in Haarlemmermeer lager dan in bijvoorbeeld Amsterdam, Zaanstad en Lelystad; maar is vergelijkbaar met Almere (gemeente Haarlemmermeer, 2007). De drie belangrijkste motieven om te stemmen zijn voor Haarlemmermeesters: het uitoefenen van hun democratisch recht, het beïnvloeden van de politieke besluitvorming en het steunen van een partij.

Tabel 6.3 • Opkomst verkiezingen 2006 (%)

	Nederland	Haarlemmermeer
Gemeenteraadsverkiezingen	59	51
Tweede Kamer verkiezingen	80	81

Bron: De Kiesraad (www.verkiezingsuitslagen.nl)

Niet-participanten geven als belangrijkste reden: “Ik heb al gestemd tijdens de verkiezingen, meer wil ik niet doen”

Een kwart van onze inwoners heeft tijdens de periode 2005-2007 politiek geparticipeerd of op één of andere wijze hun mening aan de gemeente kenbaar gemaakt. De niet-participanten geven als belangrijkste reden: ‘ik heb al gestemd tijdens de verkiezingen, meer wil ik niet doen’. Deze reden wordt in Haarlemmermeer vaker genoemd dan in steden zoals Dordrecht en Leiden (Partners & Pröpper, 2006). Als een gemeentelijk onderwerp een inwoner direct raakt, is meer dan de helft van de Haarlemmermeesters (55%) bereid zich daarvoor in te zetten. Dit is vergelijkbaar met landelijke cijfers (SCP, 2008*).

De bereidheid van Haarlemmermeesters om te participeren in de lokale politiek is even groot als in Nederland; ze stemmen echter minder vaak. Ook geven ze vaker aan niet te willen participeren omdat ze al gestemd hebben. Bovenstaande hypothese over stand-by burgers zou voor Haarlemmermeesterse inwoners wel eens van toepassing kunnen zijn. Als dit zo is, zal de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen evenals het aandeel inwoners dat meedoet in de lokale politiek fluctueren en sterk afhangen van het belang dat inwoners toekennen aan verkiezingsonderwerpen en aan thema's in participatietrajecten.

6.3 Participatie op vrijetijdsterreinen

Het overheidsbeleid is sterk gericht op het stimuleren van de arbeidsparticipatie. Deze wordt gezien als de remedie voor tal van maatschappelijke kwalen. Arbeidsparticipatie zou sociale cohesie en integratie bevorderen; wie werkt – zo luidt de veronderstelling – is ook maatschappelijk geïntegreerd. Wie betaald werk heeft, zou bovendien ook vaker maatschappelijk actief zijn in

de vorm van vrijwilligerswerk, lidmaatschap van verenigingen enz. Vaak wordt dit als een vanzelfsprekend gegeven gepresenteerd, maar dat is het allerm minst. Voor maatschappelijke participatie dient immers aan twee voorwaarden te zijn voldaan: deel uitmaken van een sociaal netwerk en over vrije tijd beschikken. Met een betaalde baan beschikt men in het algemeen wel over het eerste – een sociaal netwerk –, maar dat doet juist afbreuk aan het tweede – vrije tijd. (De Beer, 2004). SCP-gegevens geven een teruggang weer in vrije tijd; de tijd die resteert na werk, opleiding, huiselijke zorgtaken, slaap en persoonlijke verzorging. Bij mensen in de leeftijd van 20 tot 65 jaar daalde deze tussen 1995 en 2005 van 45,8 uur naar 42,1 uur. De omvang van verplichtingen tussen 1995 en 2005 steeg navenant gemiddeld met drie uur per week.

De hoofdvraag in deze paragraaf betreft de mate waarin Haarlemmermeesters op een aantal vrijetijdsterreinen actief zijn en de keuzen die ze daarbinnen maken. Hierbij onderscheiden wij: vrijwilligerswerk, mantelzorg, lidmaatschap van verenigingen, sport, informele sociale contacten en deelname aan georganiseerde cultuur. We analyseren ook het verband tussen de besteedbare hoeveelheid vrije tijd en de mate van participatie.

6.3.1 Vrijwilligerswerk

Om groei dan wel daling van deelname aan vrijwilligerswerk adequaat in kaart te brengen, hebben we diverse onderzoeksrapportages met elkaar vergeleken. De resultaten gaven soms vreemde fluctuaties te zien en onderling strijdige trends. Een nadere analyse doet vermoeden dat het percentage vrijwilligers sterk afhangt van de gehanteerde vraagstelling.

Uit een reeks van enquêtes blijkt dat als naar het aantal vrijwilligersuren per week wordt gevraagd (0 uur is geen vrijwilligerswerk), dat dan een kwart van de bevolking vrijwilligerswerk doet. Er bestaan echter ook landelijke onderzoeken (CBS), waarin respondenten per gebied kunnen aangeven (sport, hobby, muziekvereniging enz.) of zij wel of geen vrijwilligerswerk verrichten. Deze methode levert hogere percentages op, namelijk tussen de 40% en 45%.

In Haarlemmermeer is de deelname aan vrijwilligerswerk op beide manieren gemeten. In onze gemeente verricht respectievelijk 22,5% en 40% – afhankelijk van de vraagstelling – vrijwilligerswerk. Vrijwilligers beste-

den ongeveer 5 uur per week aan hun onbetaalde werkzaamheden. De gemeentelijke percentages liggen nauwelijks onder het landelijk niveau en het aantal vrijwilligersuren is ongeveer gelijk. In dit hoofdstuk kiezen wij voor de eerste methode (22,5%); deze meetmethode van het SCP is waarschijnlijk de meest betrouwbare.

De voorzichtige constatering dat het aandeel vrijwilligers in Haarlemmermeer toch iets lager ligt dan landelijk, kan worden verklaard door het lagere percentage ouderen in de gemeente. Vrijwilligerswerk blijkt – en dit geldt voor heel Nederland, inclusief Haarlemmermeer – in toenemende mate het domein van ouderen

te worden: ouderen doen relatief vaker vrijwilligerswerk dan jongeren en besteden daaraan ook meer tijd. Figuur 6.2 laat zien dat van de groep Haarlemmermeerse 18-34 jarigen slechts 15% vrijwilligerswerk verricht, terwijl van onze 65-plussers één derde dit doet. Het lage percentage hangt samen met de levensfaseactiviteit. Op jongere leeftijd is men vaak bezig met het opbouwen van een carrière en het stichten van een gezin. Gevolg: men houdt weinig tijd over voor vrijwilligerswerk.

Ook de hoge arbeidsparticipatie in Haarlemmermeer verklaart het wat lagere aandeel vrijwilligers. Hoe groter de arbeidsdeelname, hoe minder tijd en energie men besteedt aan vrijwilligerswerk. Verderop in dit hoofdstuk wordt de relatie tussen arbeidsdeelname en vrijwilligerswerk verder uitgewerkt.

Het verschil in vrijwilligerswerk blijkt tussen mannen en vrouwen nihil te zijn. De thuissituatie is echter wel leidend. Vooral inwoners die alleen met kinderen wonen, doen minder aan vrijwilligerswerk. Deze groep draagt namelijk een hoge zorgbelasting voor de kinderen, waardoor er weinig tijd en energie overblijft.

6.3.2 Mantelzorg

Mantelzorg wordt omschreven als 'de zorg die mensen vrijwillig, onbetaald en informeel – niet in het kader van beroepsuitoefening of organisatie – aan elkaar geven' (SCP, 1994). Jaarlijks verlenen enkele miljoenen de steun die tegenwoordig als mantelzorg bekend staat. In 2006 hielpen 1,4 miljoen mensen in Nederland zieke of gehandicapte familieleden, vrienden of bekenden. Het aantal verleners van informele zorg zal

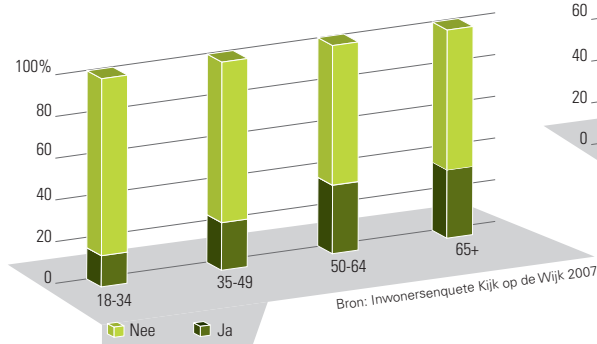
in 2020 toenemen tot 1,6 miljoen. De groei van het aantal ontvangers van informele zorg zal bescheiden blijven: van 370.000 in 2006 naar 380.000 in 2020 (SCP, 2007^a).

In Haarlemmermeer verleent 11% van de mensen mantelzorg (landelijk 12,8%); vrouwen (12,7%) meer dan mannen (8,4%). Het aantal zorguren dat men per maand besteedt ligt voor mannen en vrouwen vrijwel gelijk: zo'n 7 uur per week. Vooral mensen zonder (thuiswonende) kinderen verlenen relatief vaak mantelzorg (15%). Waarschijnlijk gaat het hier vooral om oudere echtparen, van wie de kinderen het huis uit zijn. Veel alleenstaanden met kinderen steken toch energie in mantelzorg (13,6%), terwijl het aandeel van alleenstaanden zonder kinderen (8,4%) lager ligt. Ook de leeftidsfase is van invloed op het aantal mensen dat mantelzorg verleent. Binnen de groep 18-34 jarigen is het percentage dat mantelzorg verleent laag (6,7%), terwijl het percentage in de groep 50-64 jarigen aanzienlijk hoger ligt (15,8%). Een verklaring voor het hoge percentage in de groep 50-64 jarigen kan zijn dat deze mensen vaak hun bejaarde ouders ondersteunen.

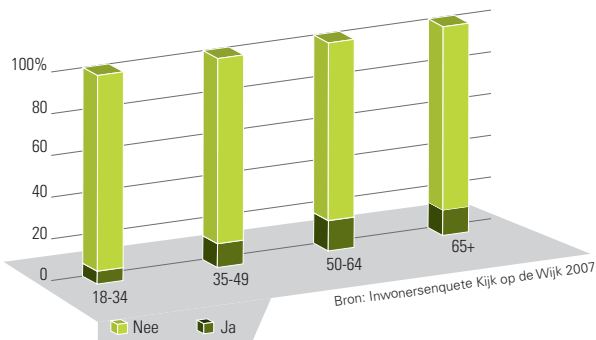
Arbeidsdeelname van invloed op vrijwilligerswerk

Tabel 6.4 toont in hoeverre de mate van arbeidsdeelname van invloed is op vrijwilligerswerk en mantelzorg. De meeste vrijwilligers bevinden zich in de groep zonder werk en in de groep van de kleine parttimers (12-19 uur), terwijl het percentage vrijwilligers onder tweeverdieners het laagste is. Hoe kleiner de arbeidsdeelname, hoe hoger het aantal uren dat men per week aan vrijwilligerswerk doet. Mensen zonder werk besteden de meeste tijd per week eraan, terwijl tweeverdieners

Figuur 6.2 • Vrijwilligerswerk naar leeftijd in Haarlemmermeer

Figuur 6.3 • Mantelzorg naar leeftijd in Haarlemmermeer

Tabel 6.4 • Vrijwilligerswerk en mantelzorg naar arbeidsdeelname in Haarlemmermeer (18 jaar en ouder)

	Verricht vrijwilligerswerk (%)	Aantal uur p/w vrijwilligerswerk	Verricht mantelzorg (%)	Aantal uur p/w zorgtaken
Werkt niet	27,5	6,6	13,7	7,4
Parttimer(s)klein	33,1	5,1	16,2	6,5
Eenverdieners	20,4	5,1	10,7	7,3
Anderhalfverdieners	22,4	3,9	8,9	5,9
Tweeverdieners	16	3,6	6,6	7,9
Parttimer(s)groot	21,2	4,8	14,4	5,1
Parttimer(s)klein/groot*	18,3	1,5	31	6,6
Totaal	22,5	5	11,1	7

Bron: Omnibusenquête 2005 & Inwonersenquête Kijk op de Wijk 2, 2007

*Niet betrouwbaar, vanwege zeer kleine N

de minste tijd daartoe vrijmaken. Op basis van deze resultaten stellen we dat de mate van arbeidsdeelname van invloed is op vrijwilligerswerk.

Uit tabel 6.4 komt naar voren, dat de mate van arbeidsdeelname ook het percentage mantelzorgers beïnvloedt. Hoe groter de arbeidsdeelname, hoe kleiner het percentage dat deze zorg verleent. Het lijkt plausibel dat in gezinnen met meerdere kinderen, mantelzorg aan ouders vooral komt te liggen bij diegene die minder werkt en meer vrije tijd heeft. We vonden echter geen duidelijke samenhang tussen arbeidsdeelnamegraad en het aantal zorguren per week. Uit tabel 6.4 blijkt bijvoorbeeld dat tweeverdieners zelfs iets meer mantelzorg verlenen dan mensen die niet werken. Een mogelijke verklaring is dat als iemand een-

maal heeft 'besloten' om mantelzorg te verlenen, het aantal zorguren niet meer zozeer afhangt van de vrije tijd buiten het werk, maar meer van de zorgbehoefte van de chronisch zieke. Duijnsteek en haar collega's (1994) hebben aangetoond dat mantelzorgers hun vrije tijd opofferen aan de hoeveelheid zorg die de hulpbehoevende nodig heeft. Mantelzorgers houden daardoor vaak minder tijd over voor o.a. sociale contacten, hobby's en vakanties.

6.3.3 Lidmaatschap van verenigingen

Het percentage van de Nederlandse bevolking (12 jaar en ouder) dat lid is van één of meer vrijetijdseveningen daalde sinds 1995 licht (zie de vermindering van het aantal lidmaatschappen per 100 personen; dit daalde van 56 in 1995 tot 46 in 2003). Deze daling deed zich

Tabel 6.5 • Lidmaatschap van verenigingen (%)

	Zang / muziek / toneel	Sport	Hobby	Politieke organisatie	Vakbond	Vereniging met godsdienstig doel
Werkenden						
Werkenden > 12 uur	7,1	52,0	5,7	4,2	20,8	5,0
Werkenden < 12 uur	11,3	53,9	6,4	1,0	17,0	6,5
Niet-werkenden totaal	13,8	37,7	18,6	4,6	18,8	7,7
Gepensioneerd/VUT	15,6	41,8	26,5	5,4	28,5	6,6
Arbeidsongeschikt	9,4	21,4	16,4	7,7	11,3	7,5
Verricht zorgtaken	13,6	43,3	8,8	3,8	5,2	10,3

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

binnen alle leeftijdsgroepen voor, het sterkst onder de jongvolwassenen.

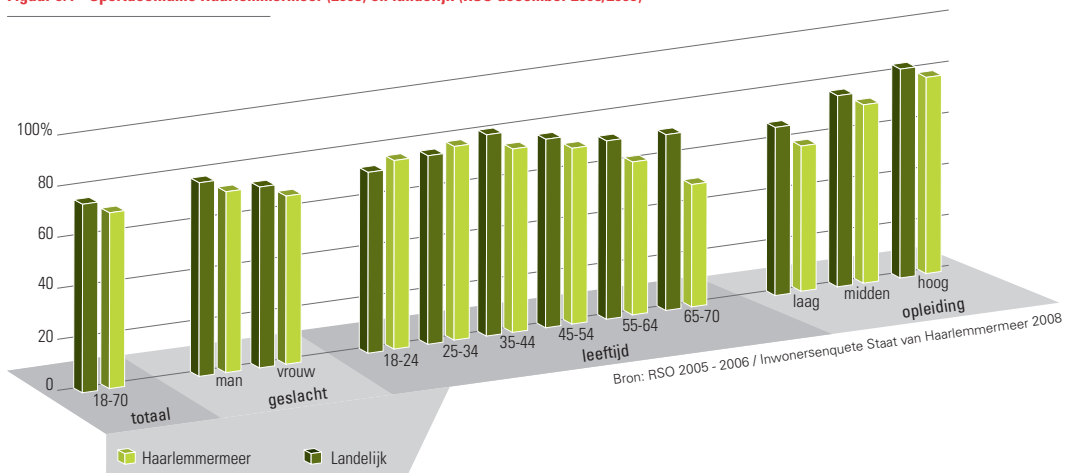
Uit tabel 6.5 blijkt dat werkenden in Haarlemmermeer minder vaak lid zijn van zang/muziek/ toneel – en hobbyverenigingen dan niet-werkenden. Werkenden hebben nu eenmaal minder vrije tijd te besteden. Werken- den blijken echter wel aanzienlijk vaker lid van sport- verenigingen. Dit verschil moet echter wel in perspectief worden gezien. De groep niet-werkenden wordt im- mers voor een groot deel gevormd door gepensione- erden en arbeidsongeschikten, waarvan mag worden aan- genomen dat zij vanwege de fysieke gesteldheid min- der in staat zijn om te sporten. De groep werkenden met meer dan 12 uur per week arbeid, is logischerwijs vaker lid van een vakbond (of werknemers-/werkge-

versorganisatie) dan niet-werkenden. Dat dit verschil slechts 2% is, wordt verklaard door het grote aantal gepensioneerden dat na hun actieve arbeidsperiode lid blijft van de vakbond (28,5%). Gepensioneerden blijken uit tabel 6.5 over het algemeen vrij actief in het verenigingsleven; ouderen hebben namelijk veel vrije tijd te besteden.

6.3.4 Sportgedrag vergelijkbaar met de rest van Nederland

Actief deelnemen aan sport, op de eerste plaats de clubgeorganiseerde variant, is een aspect van het deel- hebben in of het deel uitmaken van de samenleving – of kort geformuleerd: actief burgerschap. Vanuit dit per- spectief is het begrijpelijk dat aan sport talrijke belang- rijke maatschappelijke functies en betekenissen toe-

Figuur 6.4 • Sportdeelname Haarlemmermeer (2008) en landelijk (RSO december 2005/2006)

gedicht worden (Scheerder et al., 2004). In een snel veranderende samenleving, waar sociale cohesie onder druk staat, zou sport in belangrijke mate kunnen bijdragen aan sociale binding en zouden bruggen geslagen kunnen worden tussen verschillende maatschappelijke groepen. Om de maatschappelijke waarde van sport maximaal te benutten, is het wenselijk om zoveel mogelijk mensen te stimuleren om te gaan sporten. In deze paragraaf geven we een beeld van het sportgedrag van de Haarlemmermeerse bevolking.

In de Richtlijn Sportdeelname-Onderzoek (RSO) wordt een sporter gedefinieerd als iemand die minimaal 12 keer per jaar een sport beoefent. Figuur 6.4 toont het percentage sporters onder verschillende bevolkingsgroepen in Haarlemmermeer en Nederland. Het percentage sporters in Haarlemmermeer komt goeddeels overeen met de landelijke cijfers. De landelijke percentages liggen weliswaar hoger, maar dit verschil kan veroorzaakt zijn door een verschil in vraagstelling tussen het landelijke en het lokale onderzoek.

Een aantal verschillen vallen echter wel op: de percentages sporters onder ouderen en lager opgeleiden liggen meer onder het landelijk niveau dan de percentages onder de overige groepen. Dit kan verschillende oorzaken hebben. Een oorzaak kan zijn dat de sportvoorzieningen in de kleinen kernen, waar veel ouderen wonen, beperkt zijn. Oudere sporters uit deze kernen moeten flinke afstanden afleggen. Zij die geen auto bezitten, sporten minder dan hun (auto)mobiele leeftijdsgenoten. De helft van deze niet-sporters tussen de 65 en 70 jaar doet dit niet meer vanwege de hogere leeftijd. De andere helft noemt voornamelijk fysieke

problemen als belemmering. Als deze oudste inwoners wel sporten, doen ze dat vooral voor de gezondheid. Iets minder dan de helft van de oudere sporters doet dit ook wel voor het plezier of om sociale contacten op te doen.

Inwoners met een lager inkomen vinden sporten vaker te duur dan inwoners met hogere inkomens. Hogere inkomens geven juist aan niet te sporten omdat ze het druk hebben met gezin of werk. Een andere oorzaak voor het lage percentage sporters onder de lage inkomens is de bereikbaarheid. Inwoners met één of meer auto's sporten vaker buiten de eigen kern. Wellicht kunnen mensen met een lager inkomen, en minder auto's tot hun beschikking, de gewenste sportvoorzieningen minder goed bereiken. Het percentage sporters

Tabel 6.6 • Top 5 redenen om wel / niet te sporten

Sporter	Niet Sporter
1 Gezondheid / fitheid / lichaamsbeweging	1 Te druk met werk / studie
2 Plezierbeleving / ontspanning	2 Te druk met gezin
3 Sociale contacten / gezelligheid	3 Mijn leeftijd
4 Uitlaatklep / compensatie dagelijks leven	4 Geen interesse meer in sport
5 Afvallen	5 Te hoge kosten

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

onder Haarlemmermeeders met een laag inkomen loopt weer op naargelang het aantal auto's in een huishouden toeneemt.

Jongere inwoners motiveren hun sportgedrag vanuit hun gezondheid, maar ook 'plezierbeleving' en 'sport als uitlaatklep' worden vaak genoemd. Deze jongere groepen geven voornamelijk drukte met werk of gezin op als reden om niet te sporten; ook hoge kosten spelen vaker een rol. Haarlemmermeeders motiveren hun sportgedrag overeenkomstig de landelijke cijfers. Onze inwoners noemen natuurbeleving minder vaak als reden om te gaan sporten dan andere Nederlanders.

Inwoners doen vooral aan individuele sporten

Haarlemmermeeders doen het meest aan fitness, net als de rest van Nederland. De top 5 meest beoefende sporten in Haarlemmermeer komt overeen met landelijke gegevens.

Tabel 6.7 • Top 5 meest beoefende sporten:

1	Fitness
2	Hardlopen
3	Tennis
4	Wandelen
5	Wielrennen

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

Het valt op dat vier van de vijf sporten individueel van aard zijn: fitness, hardlopen, wandelen en wielrennen. In Haarlemmermeer tennist men meer dan elders in het land, waar tennis op 6 staat in plaats van 3. Zwemmen is in de rest van het land populairder, het valt in Haarlemmermeer net buiten de top 5.

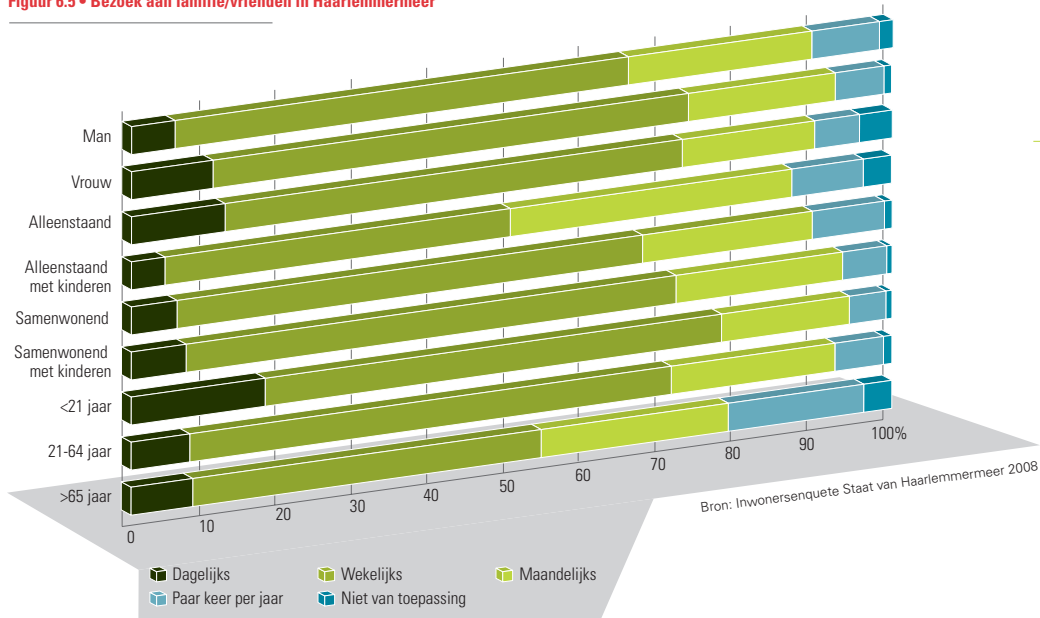
Voor meer details over sportgedrag en sportlidmaatschap verwijzen we naar het onderzoeksrapport: *Het sportlandschap van Haarlemmermeer (2008)*.

6.3.5 Informele sociale contacten

Participatie in de vrije tijd kan ook afgelezen worden aan het onderhouden van informele sociale contacten. Meedoen aan activiteiten in de vrije tijd betekent immers ook andere mensen ontmoeten. Nederlanders zijn minder tijd gaan besteden aan sociale contacten met derden (bijv. visites, feestjes): tussen 1995 en 2005 besteedden zij hieraan ruim een uur minder per week. Op visite gaan blijkt steeds minder in een modern levenspatroon te passen (SCP, 2007^b). De sterkste daling doet zich voor onder ouders met kinderen en onder ouderen (65+). Ouders en ouderen worden steeds minder sociaal actief.

Het sociale gedrag in Haarlemmermeer komt overeen met dat in Nederland als geheel. Vrouwen besteden

Figuur 6.5 • Bezoek aan familie/vrienden in Haarlemmermeer

meer tijd aan familie en vrienden dan mannen, maar het meest sociaal actief gedragen zich jongeren en alleenstaanden (figuur 6.5). Dat komt doordat alleenstaanden met kinderen het minst op bezoek gaan bij familie/vrienden; in je eentje het huishouden runnen betekent weinig vrije tijd overhouden. Sociale activiteit neemt af naarmate men ouder wordt. Jongeren beschikken vaak over veel vrije tijd en houden er een drukker sociaal leven op na via school en verenigingsleven. In de loop van de tijd krijgen ook zij het steeds drukker door carrière en gezin. Ouderen krijgen last van fysieke ongemakken en worden hierdoor – ondanks alle nieuwe hulpmiddelen – beperkt in hun mobiliteit en zijn minder in staat om bij mensen op bezoek te gaan.

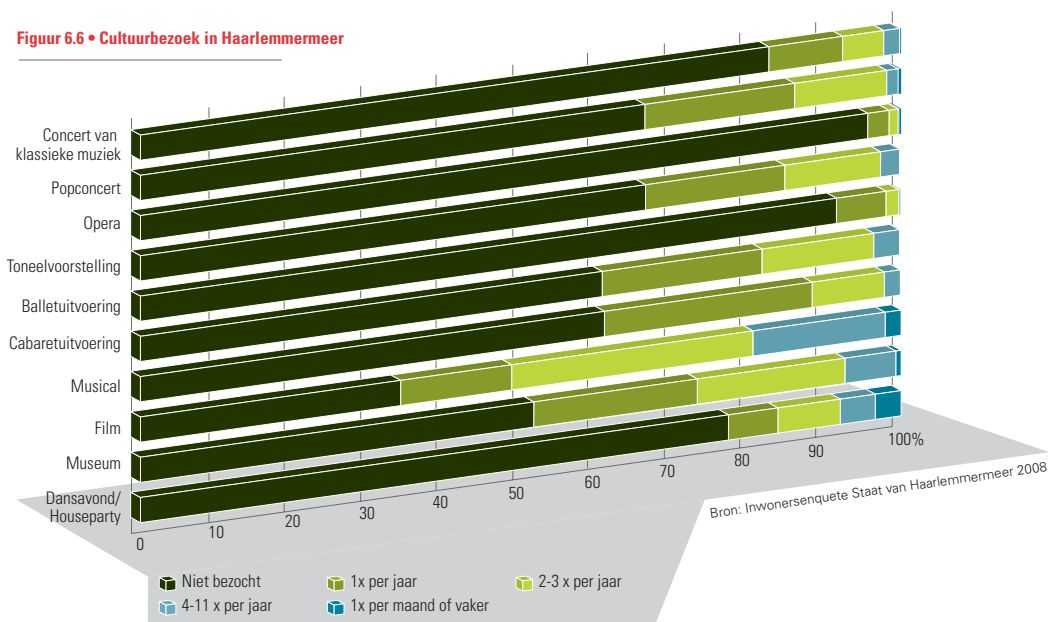
6.3.6 Cultuurdeelname

Op cultureel gebied (voor de periode 1983-2003) is het beeld van de ontwikkelingen in Nederland wisselend. Passieve cultuurdeelname blijkt in de regel enigszins (of zelfs sterk) in de lift te hebben gezeten. Het meest geldt dat voor de 'populaire cultuur': popmuziek (+72%), cabaret (+27%) en film (+18%). Ook het bereik van ballet (+15%), beroepstoneel (+15%), musea (+7%) en klassieke muziek (+6%) is in de laatste decennia gestegen. De actieve beoefening van kunstvormen in de vrije tijd gaf in de loop der jaren een sterk wisselend beeld te zien. In 2003 kende de amateurkunstbeoefening een wat licht verminderd bereik onder de bevolking dan in 1983. Lezen neemt als vrijetijdsbesteding al geruime tijd af. In 1983 las 48% van de Nederlanders minimaal één keer per week een boek: dit percentage was in 2000 gedaald tot 31% (SCP, 2005).

Figuur 6.6 geeft een overzicht van het cultuurbezoek in Haarlemmermeer. Filmbezoek blijkt verreweg de populairste culturele activiteit in de gemeente; ruim 65% geeft aan minimaal 1 keer per jaar naar de film te gaan. Na filmbezoek geldt ook het bezoek van musea, musicals en cabarettuitvoeringen als aantrekkelijk. De meeste cultuurvormen zijn sekseneutraal; maar toneeluitvoeringen en musicals blijken onder vrouwen populairder te zijn dan onder mannen. Ongeveer 30% van de mannen geeft aan minimaal 1 keer per jaar een toneeluitvoering te hebben bezocht tegenover 37% van de vrouwen. Musical is vooral onder vrouwen populair: 44,5% van de vrouwen bezoekt minimaal 1 keer per jaar een musical (tegenover 33% van de mannen).

Naar leeftijd bestaan er enkele ruime verschillen in het bereik van de diverse cultuurvormen, waarvan de meest opvallende hier worden besproken. Een groot verschil is waarneembaar bij het bezoek aan concerten voor klassieke muziek. Slechts 7% van de jongere volwassenen (18-34 jaar) bezoekt tenminste 1 keer per jaar een klassiek concert, terwijl ongeveer 30% van de 65-plussers dit doet. Ook opera en ballet zijn onder ouderen populairder, al zijn de verschillen hier kleiner, omdat er überhaupt minder mensen een bezoek leveren aan deze cultuurvormen. Popconcerten (46,8%), dansavonden/houseparty's (45,1%) en bioscoopbezoeken (77,8%) zijn vooral populair in de leeftijdscategorie 18-34 jaar. De meeste 65-plussers hebben weinig trek in popconcerten en dansavonden/houseparty's (rond de 2% bezoekers).

Figuur 6.6 • Cultuurbezoek in Haarlemmermeer

In het sociale bereik van diverse cultuurvormen zijn verschillen waarneembaar, want cultuurbezoek hangt samen met inkomen en opleidingsniveau. De participatie voor vrijwel elke cultuurvorm is onder de hogere inkomens hoger. Er is echter één uitzondering op deze regel: het percentage dat minimaal 1 keer per jaar dansavonden/houseparty's bezoekt, ligt onder de mensen die rond het bijstandsniveau leven hoger dan onder de hogere inkomens. Van hen die rond het bijstandsniveau leven gaat zelfs 5% 1 keer per maand of vaker daar naar toe, terwijl dit percentage onder hogere inkomens 1% is. Dit kan betekenen dat de (financiële) drempel om deze avonden te bezoeken laag is, maar dansavonden/houseparty's kunnen ook gewoon populairder zijn onder de lagere inkomens.

Uit verdere analyse blijkt dat tussen opleidingsniveau en cultuurbezoek vrijwel dezelfde verschillen bestaan als tussen inkomen en cultuurbezoek. Dit heeft uiteraad te maken met de sterke samenhang tussen inkomen en opleiding.

6.4 Conclusie

Met uitzondering van de hoge arbeidsparticipatiegraad in Haarlemmermeer, blijkt de wijze waarop Haarlemmermeeders politiek en maatschappelijk participeren

niet veel te verschillen van de landelijke situatie. Zo is de landelijke opmars van het anderhalfverdiener-model ook in Haarlemmermeer waar te nemen. Het zijn voornamelijk de mannen die een voltijd baan hebben en de vrouwen die hun betaalde werkzaamheden combineren met gezinstaken.

Hoewel een hoger percentage Haarlemmermeerse inwoners werkzaam is dan landelijk, ligt het gemiddelde aantal arbeidsuren per week (vooral voor vrouwen) iets lager dan het landelijke niveau. Dat de Haarlemmermeerse inwoner minder uren op de arbeidsmarkt maakt dan de gemiddelde Nederlander vertaalt zich niet in een grotere tijdsinvestering in vrijwilligerswerk/mantelzorg. De huidige enquêteresultaten laten wel zien dat arbeidsdeelname van invloed is op het percentage dat vrijwilligerswerk of mantelzorg verricht. Hoe drukker men het heeft, hoe lager het percentage dat zich hiervoor inzet.

Arbidsdeelname blijkt ook van invloed op het aantal uren dat mensen besteden aan vrijwilligerswerk, maar dit verband is op het gebied van mantelzorg niet duidelijk waarneembaar. Kennelijk ziet men het doen van vrijwilligerswerk – in tegenstelling tot het verlenen van mantelzorg – als een vrije onverplichte keuze. Tot man-

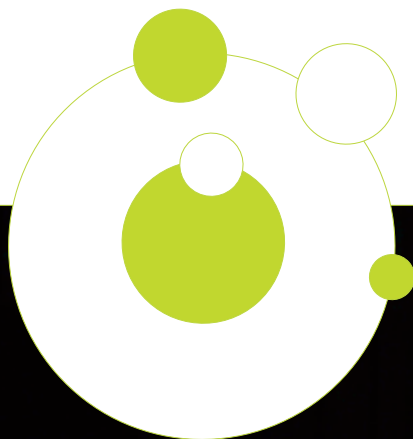
telzorgen voelt men zich vaak moreel gedwongen, omdat het in veel gevallen om bekenden gaat. Het aantal zorguren is dan niet zozeer meer afhankelijk van de vrije tijd buiten het werk, maar hangt meer af van de zorgbehoefte van de chronisch zieke.

Ook de Haarlemmermeerse participatie op het gebied van het verenigingsleven, sport, sociale contacten met derden en cultuurbezoek verschilt weinig van de landelijke situatie. Lokaal onderscheiden bepaalde groepen zich duidelijk van elkaar in de wijze waarop men participeert. Achter deze verschillen schuilen factoren zoals geslacht, leeftijd, arbeidsdeelname, huishoudtype, inkomen en opleiding. Niet-werkenden zijn vaker lid van muziek, zang, toneel- en hobbyverenigingen dan wer-

kenden; het percentage sporters onder ouderen en lager opgeleiden ligt lager dan onder overige groepen; dansavonden/houseparty's zijn populair onder mensen met een lager inkomen. Verschillen in (leef)omstandigheden en behoeftes van verschillende groepen in de gemeente leiden ook tot differentiatie in afname van het cultuur- en vrijetijdsaanbod. Als men zich ten doel stelt om in de toekomst de participatie te bevorderen, heeft dat meer kans als per participatiedomein een specifiek beleid wordt ontwikkeld dat aansluit bij de behoeftes van de uiteenlopende doelgroep(en).

Risicogroepen in Haarlemmermeer

Eén op de tien volwassen Nederlanders heeft te maken met isolement, marginalisering of uitsluiting

59

In onze gemeente zijn de arbeidsparticipatie en het welvaartsniveau opvallend hoog.

Maar succes kent ook keerzijden. In onze welvarende gemeente wonen, naast de succesgroepen, ook mensen die om uiteenlopende redenen, moeite hebben om aan het sociale verkeer deel te nemen.

De afgelopen jaren is toenemende aandacht ontstaan voor het vraagstuk 'sociale uitsluiting'. Eén op de tien volwassen Nederlanders heeft te maken met isolement, marginalisering of uitsluiting (SCP, 2004). In de troonrede van 1995 werden overheden, burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties opgeroepen om 'gezamenlijk de stille armoede en de sociale uitsluiting in onze samenleving eensgezind en met kracht aan te pakken'. In de troonrede van 2003 stond terugging van sociale uitsluiting impliciet nog steeds op de agenda, maar dan met een appel op de verantwoordelijkheid van de burger zelf: iedereen moest 'meedoen'. Deze doelstelling staat nu centraal in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). De gemeenten dragen sinds 1 januari 2007 de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze wet. De gemeente Haarlemmermeer kiest daarbij voor een brede insteek, waarin 'meedoen aan de samenleving' voor elke inwoner en op alle terreinen centraal staat (gemeente Haarlemmermeer, 2007). In dit hoofdstuk wordt een eerste aanzet gedaan om zowel landelijk als in Haarlemmermeer inzicht te verkrijgen in de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van sociale uitsluiting. Wij brengen in kaart welke groepen het grootste risico lopen om sociaal uitgesloten te raken.

7.1 Uiteenlopende vormen van sociale uitsluiting

In de jaren '80 van de vorige eeuw werd in de Nederlandse politiek gesproken over een 'maatschappelijke

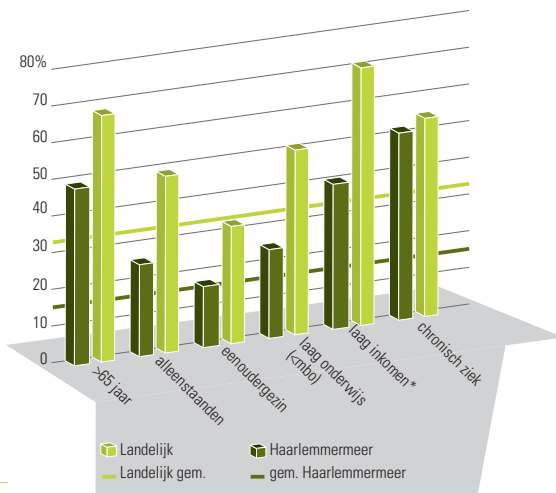
tweedeling'; hiermee werd een groeiende kloof tussen werkenden en niet-werkenden bedoeld. Halverwege de jaren '90 verschoof de terminologie om maatschappelijke problemen te benoemen van 'maatschappelijke tweedeling' naar 'sociale uitsluiting'. De maatschappelijke problemen waarop men doelde, bleven echter hetzelfde. Beide termen werden gezien als een 'topos': 'een beeld dat je kunt oproepen zonder nadere uitleg, eenvoudig door het woord in kwestie te gebruiken'. In veel publicaties ging men er impliciet vanuit dat 'sociale uitsluiting' een bekend begrip was; een duidelijke definitie bleef uit (SCP, 2004).

Nu het thema sociale uitsluiting nadrukkelijk op de beleidsagenda staat, ontstaat vanzelf meer aandacht voor een preciezere aanduiding van het onderwerp. Het SCP heeft in 2003 een wetenschappelijk gefundeerde, methodisch valide en beleidsrelevante set van indicatoren ontwikkeld. Conform de definitie en indicatoren van het SCP, wordt in dit hoofdstuk 'sociale uitsluiting' op basis van drie dimensies gedefinieerd:

- onvoldoende sociale participatie, gebrek aan sociale ondersteuning;
- een tekort op financieel en materieel gebied (materieel deprivatie);
- onvoldoende toegang tot 'sociale rechten' (onderwijs, huisvesting, zorg, maatschappelijke instanties, veiligheid enz.).

Uit het landelijk onderzoek van het SCP is gebleken dat bepaalde groepen een groter risico lopen om sociaal aan de kant te raken. In dit hoofdstuk wordt nagegaan of de landelijke risicogroepen overeenkomen met de groepen die in de gemeente Haarlemmermeer een verhoogd risico lopen op marginalisering of isolement.

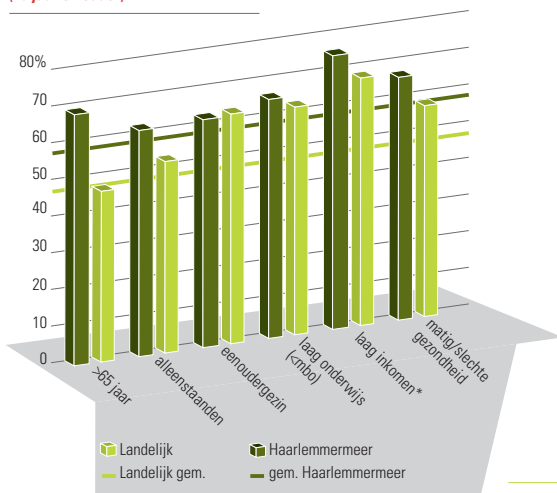
Figuur 7.1 • Noch betaald, noch onbetaald werk (25 jaar en ouder)

Bron: 'Leefbaarheidsonderzoek 2007'

*Laag inkomen voor Haarlemmermeer rond bijstandsniveau, landelijk < 105% van sociaal minimum

Figuur 7.2 • % Geen lid van sport-, hobby- en muziekvereniging (25 jaar en ouder)

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

*Laag inkomen voor Haarlemmermeer rond bijstandsniveau, landelijk < 105% van sociaal minimum

Waar de beschikbare gegevens een vergelijking toelaten, worden de gemeentelijke en landelijke percentages aan elkaar gerelateerd. De landelijke cijfers zijn echter minder recent (afkomstig uit 2003), waardoor een adequate spiegeling aan de gemeentelijke situatie niet altijd mogelijk is.

7.2 Sociale participatie

In deze dimensie is onderscheid gemaakt in maatschappelijke participatie (gedefinieerd als het verrichten van betaalde en/of onbetaalde arbeid), in georganiseerde sociale participatie (lidmaatschap van verenigingen e.d.) en in informele sociale participatie (sociale ondersteuning).

7.2.1 Maatschappelijke participatie

Het verrichten van onbetaalde en betaalde arbeid bevordert de sociale integratie. Wanneer noch betaalde, noch onbetaalde arbeid wordt verricht, ontbreken vaak ook de sociale contacten. Zo heeft onderzoek aangetoond dat het percentage vrijwilligers aanzienlijk lager ligt bij mensen die zich geïsoleerd voelen (SCP, 2005). In Haarlemmermeer verricht 14,4% van de bevolking boven 25 jaar noch betaald, noch onbetaald werk. Zowel in Haarlemmermeer (48,2%) als op landelijk niveau (67%) blijft de deelname van 65-plussers aan de samenleving achter. Het aandeel voor de groep onder de 65 jaar bedraagt respectievelijk 10,1% en 22%. Dit grote verschil is te verklaren door het ontbreken van betaalde arbeid bij de gepensioneerden. Daarnaast blijkt uit figuur 7.1 dat zowel in Nederland als in de gemeente Haarlemmermeer vooral chronisch zieken en men-

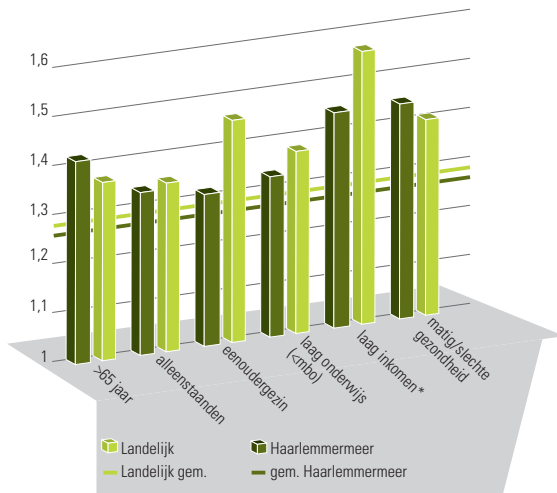
sen met een laag inkomen noch betaald werk, noch onbetaald werk verrichten.

7.2.2 Georganiseerde sociale participatie

Deelname aan het verenigingsleven is een andere vorm van meedoen aan de samenleving. Het percentage van de Nederlandse bevolking (12 jaar en ouder) dat lid is van één of meer vrijetijdsverenigingen is sinds 1995 echter licht gedaald. Zowel het aandeel van de bevolking dat in de sfeer van de vrije tijd ergens bij aangesloten is, als het aantal lidmaatschappen, daalde. Het gecombineerde effect van beide aspecten komt tot uiting in het aantal lidmaatschappen per 100 personen; dit daalde van 56 in 1995 tot 46 in 2003. Deze daling deed zich binnen alle leeftijdsgroepen voor, het sterkst onder de jongvolwassenen (SCP, 2007).

Een tekort aan sociale integratie kan leiden tot sociaal isolement en gevoelens van eenzaamheid. Sociale eenzaamheid wordt gedefinieerd als het ontbreken van contacten met mensen, waarmee men gemeenschappelijke kenmerken deelt, zoals vrienden, vriendinnen of kennissen. Op basis van de gemis-intensiteitsschaal van De Jong-Gierveld & Kamphuis werd in 2003 het percentage eenzamen onder de Nederlandse bevolking van 18 tot 90 jaar geschat op 33%. Toch werd in dezelfde leeftijdscategorie landelijk een afname van het percentage eenzame mensen gevonden in de periode 1978 tot 2003 (Tilburg, 2003). Uit de gezondheidsspeiling van 2006 is gebleken dat in de GGD-regio Amsteland de Meerlanden 28% van de bevolking (18-74 jaar) hoog scoort op sociale eenzaamheid. Vooral in de oudste leeftijdsgroepen werd sociale eenzaamheid erva-

Figuur 7.3 • Sociale ondersteuning (25 jaar en ouder)

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008
 *Laag inkomen voor Haarlemmermeer rond bijstandsniveau, landelijk < 105% van sociaal minimum

ren (hoge score: 31% onder de 56-74 jaar, 30% onder 36-55 jaar).

Figuur 7.2 toont aan dat het percentage dat geen lid is van een sport-, hobby- of muziekvereniging in Haarlemmermeer hoger ligt dan het landelijke cijfer. Een mogelijke verklaring hiervoor lijkt dat in Haarlemmermeer relatief meer mensen actief zijn op de arbeidsmarkt en men daardoor minder vrije tijd heeft om aan het verenigingsleven deel te nemen. Zowel landelijk als in Haarlemmermeer is het percentage niet-leden vooral hoog onder mensen met een laag inkomen en onder mensen met een mindere gezondheid. Anders dan op landelijk niveau, waar 65-plussers niet verschillen van

jongere leeftijdsgroepen, zijn in Haarlemmermeer ouderen duidelijk minder vaak lid van genoemde verenigingen dan mensen van jongere leeftijd. Een verklaring hiervoor kan zijn dat de afstanden in de gemeente groter zijn dan elders, waardoor de bereikbaarheid voor de (vaak minder mobiele) ouderen een probleem kan vormen.

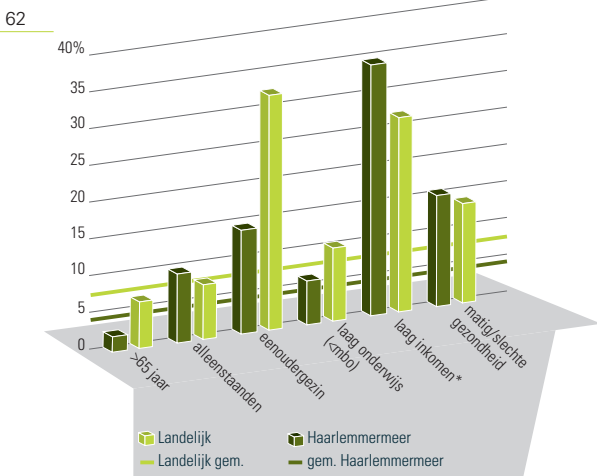
7.2.3. Informele sociale participatie

Informele sociale participatie is aan de hand van sociale ondersteuning gemeten. Sociale ondersteuning geeft aan of men bij anderen terecht kan met problemen, of men deel uitmaakt van een vriendengroep, en of men zich geïsoleerd voelt. Per stelling konden responden-

ten kiezen uit de volgende antwoordmogelijkheden: ja (score 1), soms (score 2) en nee (score 3). Per groep is de gemiddelde score voor sociale ondersteuning berekend, waarvan de resultaten in figuur 7.3 staan weergegeven. Hoe lager de gemiddelde score, hoe sterker men zich sociaal ondersteund voelt. De score voor sociale ondersteuning blijkt in Haarlemmermeer nauwelijks te verschillen van de landelijke. Zowel landelijk als in Haarlemmermeer ervaren met name 65-plussers, mensen met een laag inkomen en mensen met een mindere gezondheid de minste sociale ondersteuning.

Figuur 7.4 • Komt (zeer) moeilijk rond (25 jaar en ouder)

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008
 *Laag inkomen voor Haarlemmermeer rond bijstandsniveau, landelijk < 105% van sociaal minimum

7.3 Materiële deprivatie

Met een goed inkomen en materieel bezit kan niet alleen worden voldaan aan de (primaire) levensbehoeften, maar wordt ook maatschappelijke status verworven, en worden de mogelijkheden tot deelname aan het sociale verkeer vergroot. Een ernstige mate van deprivatie betekent dat mensen deze mogelijkheden niet hebben, en dus niet kunnen leven conform de levensstandaard die in de Nederlandse samenleving als wenselijk wordt gezien. Dit zou je als een kenmerk van sociale uitsluiting kunnen zien.

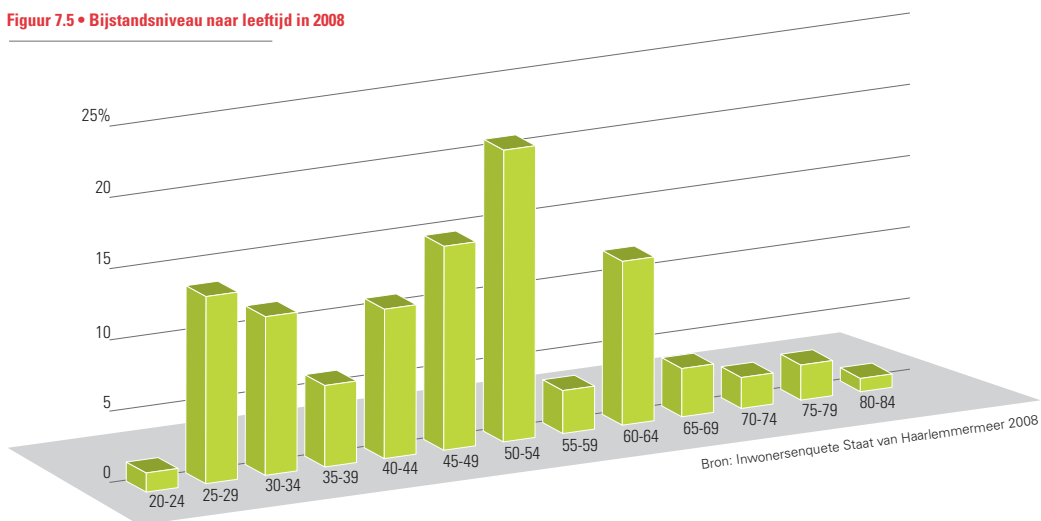
In Haarlemmermeer geeft 3,7% van de gemeentelijke bevolking (25 jaar en ouder) aan dat men problemen heeft om rond te komen (zie figuur 7.4). Zowel landelijk als in Haarlemmermeer hebben met name drie subgroepen te maken met deze problemen: eenoudergezinnen, mensen met een laag inkomen en mensen met een mindere gezondheid. Opvallend is dat 65-plussers deze problemen minder ervaren, terwijl zij toch vaak over een relatief laag inkomen beschikken. Van de 65-plussers in Haarlemmermeer heeft slechts 2% problemen om rond te komen, terwijl dit percentage voor de groep van 25-64 jaar 4,1% bedraagt. De verklaring schuilt waarschijnlijk in het generatieverschil. Ouderen zijn in het algemeen met meer spaarzaamheid opgevoed en meer geneigd om hun uitgaven meer af te stemmen op hun middelen. Senioren hebben bovendien vaak minder kosten, omdat zij meestal geen kinderen meer in huis hebben.

In vergelijking met de 50 grootste gemeenten van Nederland, blijkt in het welvarende Haarlemmermeer het kleinste aantal huishoudens te wonen met een inko-

**Sociale uitsluiting
hangt vooral samen met
een slechte gezondheid
en een laag inkomen**

Figuur 7.5 • Bijstandsniveau naar leeftijd in 2008

men onder 105% van het sociaal minimum. Toch leven op dit moment zo'n 7% van de gezinnen in Haarlemmermeer rond het bijstandsniveau; in absolute getallen gaat het zelfs om ongeveer 4000 huishoudens. Figuur 7.5 laat zien dat het percentage dat rond bijstandsniveau moet leven vooral hoog is in de leeftijdscategorie 50-54 jaar. Een verklaring kan zijn dat het voor deze groep lastig is om een baan te krijgen, omdat werkgevers hen vaak te oud vinden.

Bijna een derde van de eenoudergezinnen heeft een inkomen rond het bijstandsniveau (zie tabel 7.1). Dit heeft als verklaring dat eenoudergezinnen het met maar één inkomstenbron moeten stellen, terwijl er hoge kosten worden gemaakt voor de verzorging en opvoeding van de kinderen.

Tabel 7.1 • Percentage huishoudens op bijstandsniveau in Haarlemmermeer

	Bijstandsniveau
Alleenstaand	9,6
Eenoudergezin	29,4
Tweepersoonshuishouden zonder kinderen	3,3
Gezin met kinderen	3,4

Bron: Inwonersenquête Staat van Haarlemmermeer 2008

Hoewel mensen rond het bijstandsniveau niet veel bestedingsruimte hebben, blijkt deze groep toch redelijk positief gestemd over de toekomst. Toch is de financiële situatie van zo'n 45% de afgelopen 12 maanden verslechterd; slechts 10% ervaart een verbetering. Een derde verwacht dat de financiële situatie op de middellange termijn wel zal verbeteren. Daarnaast blijkt dat huishoudens rond bijstandsniveau op materieel gebied niet op alle gebieden achtergesteld hoeven zijn. Een groot deel is in het bezit van een magne-

tron (83,5%), telefoon (85,2%), DVD-speler (87,9%), wasmachine (96,9%) en TV (100%). Er zijn echter ook zaken die gezinnen rond bijstandsniveau minder vaak in bezit hebben. Het autobezit ligt voor deze groep net onder de 60%; een kleine 70% is in het bezit van een PC met internet. Deze percentages liggen voor de hogere inkomensklassen boven de 90%. Slechts een klein gedeelte van de gezinnen rond bijstandsniveau beschikt over een vaatwasser (31%) of is geabonneerd op een krant (17%).

7.4 Toegang tot 'sociale rechten'

In de strijd tegen sociale uitsluiting wordt ernaar gestreefd dat iedere burger, ongeacht inkomen of afkomst, voldoende toegang heeft tot gezondheidszorg, onderwijs, adequate huisvesting enz. Het SCP heeft in hun landelijk onderzoek naar sociale uitsluiting, indicatoren ontwikkeld waarmee het mogelijk wordt om de toegankelijkheid tot voorzieningen voor verschillende risicogroepen te meten. Uit het onderzoek kwam naar voren dat met name mensen met een mindere gezondheid (zowel psychisch als lichamelijk) en mensen met een inkomen onder 105% van het sociaal minimum minder toegang hadden tot voorzieningen. In de toekomst zullen de indicatoren van het SCP (2004) ook in het gemeentelijk onderzoek worden meegenomen. Dit zal een completer beeld opleveren van de relatie tussen toegankelijkheid tot voorzieningen en sociale uitsluiting in de gemeente.

7.4.1 Veiligheid

Ook veiligheid kan als een belangrijk burgerschapsrecht worden gezien; zij beïnvloedt in sterke mate de kwaliteit van leven. Hoe meer men onveiligheidsgevoelens ervaart, hoe groter de kans is dat men zich

gaat onttrekken aan het maatschappelijke leven. Zowel landelijk als in de politieregio Kennemerland lijkt het percentage van de mensen die zich wel eens onveilig voelen, te zijn gedaald. Het is echter nog onduidelijk of deze ontwikkeling zich ook in de toekomst zal doorzetten. In het hoofdstuk 'Sociale veiligheid' wordt dit onderwerp verder toegelicht.

Figuur 7.6 toont percentages aan van mensen die zich op landelijk niveau dan wel in Haarlemmermeer wel eens onveilig voelen. Het percentage van Haarlemmermeer komt uit 2007 en het landelijke percentage uit 2003. Vanwege de landelijke en regionale daling in onveiligheidsgevoelens, mag worden aangenomen dat de genoemde percentages geen adequaat beeld meer geven van de huidige situatie en niet onderling vergeleken dienen te worden. Wat echter wel duidelijk naar voren komt uit figuur 7.6 is het feit dat onveiligheidsgevoelens zowel landelijk als in Haarlemmermeer vooral door mensen met een laag inkomen, chronisch zieken en eenoudergezinnen worden ervaren. Vrouwen (28,2%) blijken angstiger dan mannen (20%). Omdat eenoudergezinnen vaak worden gevormd door vrouwen en kinderen is het verklaarbaar dat eenoudergezinnen hoog scoren op onveiligheidsgevoelens.

7.5 Conclusie

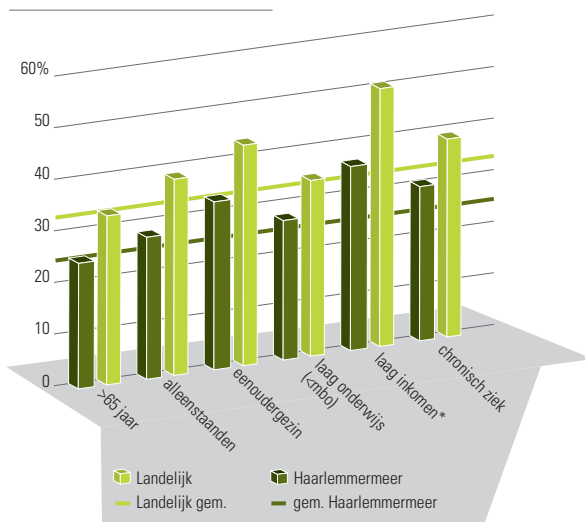
In Haarlemmermeer hebben wij tot nu toe geen gericht onderzoek gedaan naar sociale uitsluiting. Daardoor is het op dit moment niet mogelijk om de mate

van sociale uitsluiting door middel van één cijfer aan te geven. Hoewel slechts enkele indicatoren zijn geanalyseerd, suggereren de uitkomsten wel dat de factoren die sociale uitsluiting beïnvloeden in Haarlemmermeer niet afwijkend zijn van de landelijke situatie. Sociale uitsluiting hangt samen met een slechte gezondheid. Ook eenoudergezinnen en huishoudens met een laag inkomen lopen meer risico op sociale uitsluiting. Ouderen worden vaak gezien als een kwetsbare groep. Toch blijken zij op landelijk niveau een lagere score op de index voor sociale uitsluiting te hebben dan jongere leeftijdsgroepen. Zoals ook in dit hoofdstuk naar voren is gekomen, lijken ouderen alleen op de dimensie sociale participatie 'uitgesloten'. In de toekomst zal aanvullend onderzoek worden gedaan om de problematiek van specifieke risicogroepen duidelijker in kaart te brengen.

Omdat de benodigde Haarlemmermeerse gegevens niet ter beschikking stonden, zijn in dit hoofdstuk niet alle landelijke risicogroepen meegenomen in de vergelijkende analyse. Zo is uit landelijk onderzoek gebleken dat ook het psychisch welbevinden van mensen sterk samenhangt met de mate van sociale uitsluiting. Helaas was het niet mogelijk om dit aspect voor de gemeente Haarlemmermeer te onderzoeken.

Sociale uitsluiting onder kinderen is, zowel op landelijk als op gemeentelijk niveau, onderbelicht gebleven. Uit de getoonde cijfers kan echter worden afgeleid dat in

Figuur 7.6 • Voelt zich wel eens onveilig (25 jaar en ouder)

Bron: 'Leefbaarheidsonderzoek 2007'

*Laag inkomen voor Haarlemmermeer rond bijstandsniveau, landelijk < 105% van sociaal minimum

een substantieel deel van de huishoudens met kinderen sprake is van sociale uitsluiting. Dit geldt vooral voor eenoudergezinnen en gezinnen waarvan de ouder(s) een slechte gezondheid en/of een laag inkomen hebben. Het is plausibel dat aspecten die het gehele huishouden betreffen, kunnen doorwerken op de kinderen. Een inkomtekort kan betekenen dat kinderen geen lid kunnen worden van verenigingen, niet mee kunnen met uitstapjes enz. In dit soort situaties neemt de kans toe dat ook kinderen sociaal uitgesloten raken.

In het beleid ter bestrijding van sociale uitsluiting wordt de oplossing vooral gezien in het hebben van betaald werk en/of een inkomen. Op basis van de landelijke en gemeentelijke cijfers kan met enige voorzichtigheid worden gesteld, dat ook andere factoren meespelen. Geheel los van werk en inkomen speelt vooral gezondheid een belangrijke rol. Om sociale uitsluiting adequaat tegen te kunnen gaan is ook aandacht nodig voor verbetering van de gezondheidssituatie (ook de psychische component daarin).

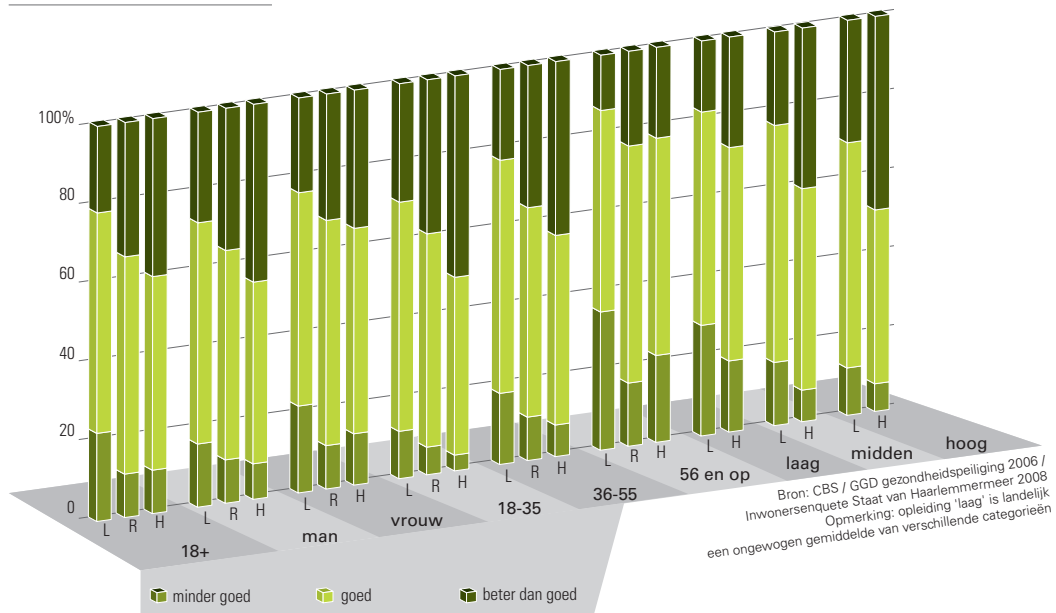

De beleving van (on)gezondheid

Inwoners die worstelen met hun gezondheid hebben meer moeite om deel te nemen aan de samenleving dan wanneer ze gezond zouden zijn. De overheid probeert daarom de gezondheid van haar inwoners te bevorderen. Gezondheid impliceert niet alleen lichamelijk, maar ook sociaal en psychisch welbevinden van mensen. Om de volksgezondheid te verbeteren zet de regering in op het stimuleren van gezonde gedragskeuzes om zo een gezonde leefstijl te bevorderen en (welvaarts-) ziekten zoveel mogelijk te voorkomen. Als speerpunten zijn aangewezen: het beperken van roken, schadelijk alcoholgebruik, overgewicht, diabetes en depressie. Lokale overheden krijgen hierbij een nieuwe organiserende rol. Met de Wet Collectieve Preventie Volksgezondheid (Wcpv) en Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) krijgen ze instrumenten aange-

Figuur 8.1 • Subjectieve gezondheid in de Haarlemmermeer (H) tegenover Landelijk (L) en Regionaal (R) 2007

reikt om een effectief preventiebeleid op te zetten (ministerie van VWS, 2006).

Gezondheid kan worden opgevat als een veld, bestaande uit biologische factoren (Lalond, 1974). Hierop heeft de overheid nauwelijks invloed. Des te meer kan zij aandacht besteden aan gezondheidszorg, leefstijl en aan de sociale of fysieke omgeving van mensen. De afgelopen eeuw is op veel van deze terreinen in Nederland vooruitgang geboekt, maar nu blijkt de gezondheidsverbetering te stagneren. Deze stagnatie lijkt vooral het resultaat van ongezonde leefgewoonten, zoals ongezond eten en onvoldoende beweging. Ongezonde leefgewoonten en de daarmee samenhangende gezondheidsproblemen zijn niet homogeen, maar gedifferentieerd aanwezig bij verschillende bevolkingsgroepen (SCP, 2007⁹). In dit hoofdstuk wordt de gezondheid van inwoners van Haarlemmermeer en het aanbod van gezondheidsvoorzieningen in kaart gebracht. Waar mogelijk relateren wij (on)gezondheid aan leefstijlen.

8.1 Ervaren gezondheid

De inwoners van Haarlemmermeer zijn tevreden over de eigen gezondheid. Negen van de tien inwoners typeert de eigen gezondheid als 'goed' of 'uitstekend'. Deze positieve gezondheidservaring geldt voor de hele (voormalige) GGD-regio Amstelland de Meerlanden. Nederlanders zijn minder positief over de eigen gezondheid.

Een aantal landelijke patronen in ervaren gezondheid zien we in Haarlemmermeer terug, maar ook binnen

deze patronen voelen onze inwoners zich gezonder. Mannen vinden zichzelf over het algemeen gezonder dan vrouwen. Beide seksen voelen zich in Haarlemmermeer gezonder dan de mannen en vrouwen in Nederland. In een relatief jonge gemeente als Haarlemmermeer zou dit alles een gevolg kunnen zijn van de lage gemiddelde leeftijd van onze inwoners.

Het landelijke patroon dat hoogopgeleiden zichzelf gezonder voelen dan laag opgeleiden doet zich ook in Haarlemmermeer voor. Ook hier vinden de subgroepen zich gezonder dan hun landelijke groepsgenoten. Dit verschil neemt toe naarmate het opleidingsniveau stijgt.

8.2 Leefstijlen

De lage gemiddelde leeftijd en het tamelijk hoge opleidingsniveau van onze bevolking kunnen het verschil in ervaren gezondheid ten opzichte van Nederland slechts beperkt verklaren. Leefstijlen kunnen dit evenmin; alleen het lagere genotsmiddelengebruik in de gemeente wijst op een gezondere leefstijl. Zowel het percentage rokers, als excessieve alcoholgebruikers ligt in Haarlemmermeer lager dan landelijk (dit laatste waarschijnlijk doordat excessief drankgebruik voornamelijk voorkomt boven de 55 jaar). Qua lichaamsgewicht zijn inwoners van Haarlemmermeer vergelijkbaar met de rest van het land. Ongeveer de helft van de inwoners heeft een normaal gewicht, een derde matig overgewicht en eentiende ernstig overgewicht. Dit alles is wel opvallend omdat de gemeente naar verhouding jong en hoog opgeleid is, en overgewicht daarom minder

voor zou moeten komen. Ondergewicht beperkt zich zowel landelijk als lokaal tot enkele procenten. Onze inwoners voelen zich weliswaar gezonder dan de gemiddelde Nederlander, maar zij voldoen minder vaak aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB). Dit betekent dat in verhouding minder Haarlemmermeeders minimaal 5 dagen in de week een half uur matig intensief bewegen (CBS). Deze uitkomst komt overeen met de regio. Waarschijnlijk is het hoge auto-bezit hier debet aan. Hoe meer auto's per huishouden, des te minder men de NNGB haalt. Dit hangt ook samen met de werksituatie: tweeverdieners voldoen minder aan de NNGB dan eenverdieners, parttimers of niet-werkenden. Het hoge percentage meerpersoonshuishoudens in Haarlemmermeer levert daardoor misschien een lager percentage inwoners op dat voldoet aan de NNGB. Niet voldoen aan de NNGB norm heeft overigens geen samenhang met hoe gezond deze mensen zich voelen. Haarlemmermeeders uit huishoudens met meer auto's voelen zich juist vaker gezonder dan andere inwoners. Dit komt waarschijnlijk doordat auto-bezit samenhangt met sociaaleconomische status. Hoe hoger deze status des te gezonder mensen zich over het algemeen voelen (GGD Amstelland de Meerlanden, 2006).

Tussen sporten en ervaren gezondheid is wel een verband aan te wijzen, maar dit heeft maar beperkt te maken met het voldoen aan de NNGB. Voldoen aan de

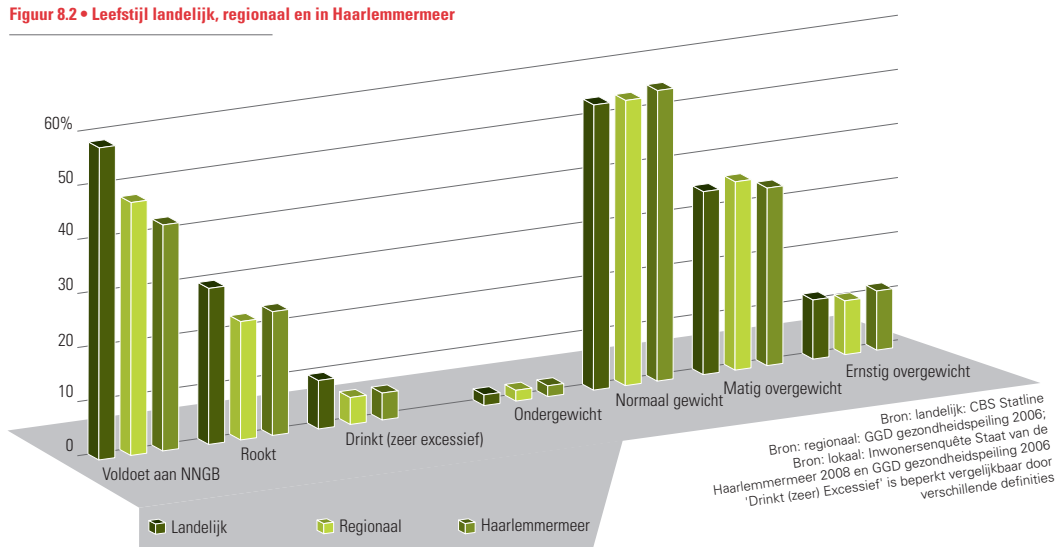
NNGB door sport komt namelijk haast niet voor; slechts 5% van de inwoners doet vaker dan 4 keer in de week aan sport. Wel blijkt dat hoe vaker iemand sport, hoe eerder men de NNGB haalt.

Op basis van geslacht, leeftijd, opleiding, NNGB, roken, drinken en gewicht valt dus moeilijk te verklaren waarom inwoners van Haarlemmermeer zich gezonder voelen dan de gemiddelde Nederlander. Gedeeltelijk is het te verklaren door de gemiddeld hoger opgeleide, jongere bevolking. Hoe jonger en hoger opgeleid des te groter het verschil met de landelijke gezondheid wordt. Maar ook binnen de laagopgeleide en oudere subgroepen bestaan verschillen met de landelijke bevolking. Een mogelijke verklaring voor dit verschil is dat de meeste Nederlanders in steden wonen. Hierdoor is stedelijke gezondheidsproblematiek oververtegenwoordigd in de landelijke cijfers. Problemen als druggebruik, daklozen, geestelijke gezondheid, geslachtsziekten en gewelddadig gedrag zijn vaker aanwezig in steden dan daarbuiten. De daarmee samenhangende grootstedse gezondheidsproblematiek komt in een gemeente als Haarlemmermeer minder vaak voor.

8.3 Tevredenheid over gezondheidsvoorzieningen

De overheid heeft vooral invloed op de gezondheid door het faciliteren van gezondheidszorg. Driekwart van de Haarlemmermeeders is tevreden met het aanbod van dit type voorzieningen. Een vijfde is neutraal of heeft

Figuur 8.2 • Leefstijl landelijk, regionaal en in Haarlemmermeer

Huisartsenpost

69

geen mening, en een klein deel is ontevreden over het aanbod. Deze onvrede betreft een gebrek aan tandartsen en huisartsen. Het schaarse aanbod en de geringe keuzemogelijkheden veroorzaken de meeste onvrede. In Zwanenburg en Badhoevedorp zijn in verhouding meer inwoners ontevreden over het totale aanbod aan gezondheidsvoorzieningen. De onvrede over het huisartsenaanbod is hoger in Nieuw-Vennep Getsewoud en de westrand van de Haarlemmermeer; het tandartsenaanbod levert vooral in Badhoevedorp onvrede op. Het hoofdstuk 'sociaalruimtelijke oriëntatie' gaat in op de vraag waar Haarlemmermeesters een huisarts/tandarts bezoeken.

8.4 Conclusies

Hoewel de door onze bewoners zelf gerapporteerde gezondheid ten opzichte van Nederland goed is, blijven verbeteringen in leefstijl mogelijk. Om te beginnen voldoen minder Haarlemmermeesters aan de NNGB. Het landelijke patroon dat lager opgeleiden minder tevreden zijn over de eigen gezondheid komt ook in Haarlemmermeer voor. En hoewel de verdeling van gewicht in Haarlemmermeer overeenkomt met de landelijke situatie is dit toch opvallend voor een jonge en

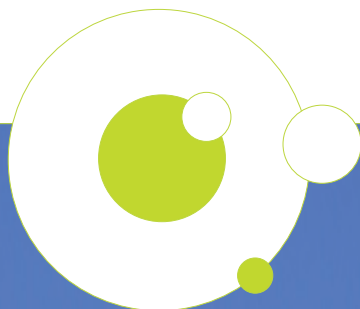
hoogopgeleide bevolking. Het rapport 'Investeren in vermogen' van het SCP (2006) doet vermoeden dat er een landelijke streven bestaat om gezonder te leven. Dit streven maakt het voor de overheid mogelijk om gezond gedrag van onderaf te stimuleren zoals het SCP schetst in 'Een nuchtere kijk op gezond gedrag' uit 2007. Dat rapport stelt dat de benodigde restrictieve maatregelen kunnen worden aangevuld met een positieve benadering. Naast het stimuleren van risicogroepen (zoals lager opgeleiden) kan men zich ook gaan richten op groepen met een hogere ontvankelijkheid voor gezondheidbevordering (zoals jonge ouders).

Tabel 8.1 • Tevredenheid over gezondheidsvoorzieningen

	(zeer) ontevreden	neutraal	(zeer) tevreden	geen mening
Gezondheidsvoorzieningen	3%	15%	76%	6%
Huisarts	6%	19%	64%	11%
Tandarts	7%	23%	48%	23%
Fysiotherapie	2%	18%	55%	25%

Bron: Inwonersenquête Staat van de Haarlemmermeer 2008

Haarlemmermeer scoort goed op sociale veiligheid

Waar mensen samen leven, kunnen wrijvingen en conflicten tussen (groepen) mensen ontstaan. Dit doet zich vooral voor wanneer er tussen groepen sterk uiteenlopende opvattingen bestaan over wat onder behoorlijk en wat onder onbehoorlijk gedrag valt. De manier waarop de één zijn vrije tijd besteedt, kan een bron van overlast zijn voor de ander en soms zelfs leiden tot gevoelens van onveiligheid. Afwijkend gedrag dat een bron van irritatie, angst of bedreiging van goed of lijf vormt, wordt veelal samengevat onder de noemer van sociale onveiligheid. Hieronder vallen overlastgevende gedragingen, maar ook meer ernstige vormen van afwijkend gedrag zoals criminaliteit. In de wetenschappelijke literatuur bestaat weinig overeenstemming over de definitie van het begrip 'veiligheid'. Om de ontwikkelingen op dit terrein op een adequate manier te onderzoeken en te volgen, is een nadere afbakening echter noodzakelijk. In dit hoofdstuk is 'sociale onveiligheid' een samengesteld begrip bestaand uit drie afzonderlijke aan elkaar gerelateerde onderdelen:

- Criminaliteit
- Overlast
- Onveiligheidsgevoelens

We beperken ons in dit hoofdstuk tot een weergave van stand van zaken en ontwikkeling van de sociale veiligheid in onze gemeente. Andere vormen van vei-

ligheid zoals fysieke of verkeersveiligheid blijven in deze publicatie buiten beschouwing.

9.1 Criminaliteit

Onder criminaliteit verstaan we persoonsgerelateerde criminaliteit (criminaliteit die een persoon of zijn / haar eigendommen schade toebrengt). De registratie van meldingen en aangiften door de politie is één van de belangrijkste gegevensbronnen om landelijke criminaliteitsontwikkelingen te volgen. Aangevuld met de uitkomsten van nationaal en lokaal bewonersonderzoek leveren deze cijfers een interessant beeld op van de stand van zaken en ontwikkeling van criminaliteit.

Uit de beschikbare politieregistraties¹ blijkt dat sinds de jaren '60 van de vorige eeuw sprake is van toename van crimineel gedrag. In veertig jaar tijd vertienvoudigde het aantal misdaden van 130.000 in 1960 tot ruim-
schoots 1,3 miljoen in 2000 (Bouttellier, 2007). De toenemende maatschappelijke en politieke aandacht voor sociale veiligheid heeft geleid tot meer aandacht voor

1. Voor het schetsen van de criminaliteitsontwikkeling zijn politiestatistieken over een langere periode beschikbaar. Deze geven, vanwege verschillen in registratiemethoden bij de politie en aangiftebereidheid van burgers en bedrijven, geen compleet beeld van de criminaliteitsontwikkeling. Aangenomen wordt dat in de politiestatistieken de omvang van de criminaliteit op veel gebieden systematisch wordt onderschat.

Figuur 9.1 • Totale geregistreerde criminaliteit, totaal in Nederland en in gemeenten met 100.000 – 250.000 inwoners

verbeterde registratiemethoden; dit kan de sterke toename van de criminaliteitscijfers voor een deel hebben beïnvloed.

In figuur 9.1 wordt de ontwikkeling van de criminaliteit weergegeven (1994-2006)², zowel op nationaal niveau als voor de gemeenten met 100.000 tot 250.000 inwoners (waaronder Haarlemmermeer). In de periode 1996-2002 is het aantal misdaden toegenomen. Vanaf 2002 zette een daling in; in 2006 zaten de criminaliteitscijfers weer ongeveer op het niveau van 1996. Bezien tussen 1994 en 2006 valt de toename mee; toch valt het op dat de afgelopen jaren juist de zwaardere vormen van criminaliteit zijn toegenomen. Zo is bijvoorbeeld het aantal geweldsmisdrijven sinds 1995 gestegen, terwijl het aantal vermogensdelicten (o.a. diefstal) sinds 2002 juist een dalende lijn laat zien. In gemeenten met 100.000-250.000 inwoners zijn vergelijkbare ontwikkelingen te zien als in Nederland.

Voor de gemeente Haarlemmermeer zijn (nog) geen afzonderlijke politiecijfers beschikbaar. In de Leefbaarheidsmonitor (Lemon)³ geven inwoners een rapportcijfer voor de ervaren criminaliteit in hun buurt (1: ernstige

criminaliteitsoverlast, 10: geen criminaliteitsoverlast). In de gemeente ervaart men minder overlast van misdadig gedrag dan landelijk. Haarlemmermeese inwoners hebben in het jaar 2004 echter opvallend veel overlast ondervonden van criminaliteit in hun buurt. Nader onderzoek en analyse van politiegegevens zal moeten uitwijzen of dit te relateren is aan toevallige gebeurtenissen in 2004 of dat er sprake is van een meer structurele toename van overlast door criminaliteit. Vooralsnog lijkt het laatste niet het geval; in 2007 zien we namelijk de ervaren criminaliteitsoverlast weer dalen.

Tabel 9.1 • Rapportcijfer voor de mate van overlast van criminaliteit in de buurt

	Haarlemmermeer	Nederland
2003	7,0	6,6
2004	7,3	6,7
2007	7,0	6,8

(n.b. hoe hoger de score, des te minder overlast ervaart men van criminaliteit). Bron: Lemon Leefbaarheidsmonitor 2003, 2004 en 2007

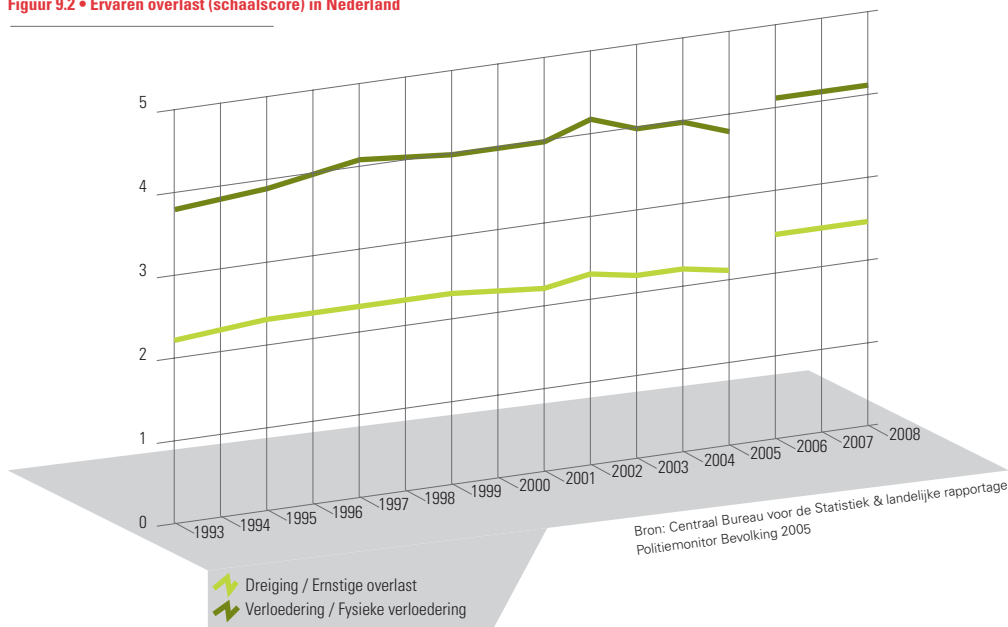
9.2 Overlast

Ervaren overlast vormt een belangrijk onderdeel van sociale (on)veiligheid. Lange tijd is er in wetenschappelijk onderzoek een relatie verondersteld tussen ervaren overlast en gevoelens van onveiligheid. Recent wetenschappelijk onderzoek nuanceert deze aannames door te wijzen op ook andere (mogelijke) factoren die van invloed zijn op de gevoelens van onveiligheid (Boers, 2008).

2. Alle cijfers inzake geregistreerde criminaliteit zijn afkomstig van het Centraal Bureau voor de Statistiek. Voor de gemeente Haarlemmermeer zijn (nog) geen afzonderlijke criminaliteitsgegevens beschikbaar.

3. Dit onderzoek is in Haarlemmermeer in 2003 voor het eerst gehouden en in 2004 en 2007 herhaald.

Figuur 9.2 • Ervaren overlast (schaalscore) in Nederland

Tabel 9.2 • Rapportcijfer voor de mate van overlast in Haarlemmermeer en in Nederland

	Haarlemmermeer			Nederland		
	2003	2004	2007	2003	2004	2007
Overlast van het gedrag van anderen	6,9	7,0	6,9	7,0	6,5	6,5
Overlast door vuil en stank	6,2	6,3	6,1	6,2	6,3	6,2
Overlast van activiteiten	8,3	8,5	8,2	8,0	8,0	7,9
Overlast van verkeer	5,8	5,8	6,0	6,3	6,3	6,1

(n.b. hoe hoger de score, des te minder overlast men ervaart)

Bron: Lemon Leefbaarheidsmonitor 2003, 2004 en 2007

Sinds 1993 wordt via bevolkingsonderzoeken type en mate van ervaren overlast bij de Nederlandse bevolking gevolgd. Verschillende soorten overlast worden samengevoegd tot één schaalscore die de totale ervaren overlast weergeeft. Figuur 9.2 toont de landelijke ontwikkeling van deze scores.⁴ Vanaf 1997 tot 2005 is een lichte daling van de ervaren overlast te zien; dit geldt zowel voor Nederland als voor de politieregio's Kennemerland en Amsterdam-Amstelland⁵ (niet weer-gegeven).

De Leefbaarheidsmonitor (RIGO, 2007) geeft ook indicaties voor de ervaren overlast in de gemeente Haar-

lemmermeer. In tabel 9.2 wordt per type overlast zowel de gemiddelde score van de gemeente Haarlemmermeer als het landelijke gemiddelde weergegeven. Hieruit blijkt dat de ervaren overlast in Haarlemmermeer tussen 2003 en 2007 gelijk is gebleven.⁶ Haarlemmermeerse inwoners ervaren minder overlast van het gedrag van anderen of van ongewenste activiteiten in hun buurt dan andere Nederlanders. Opvallend is dat Amsterdammers in 2003 bijna evenveel overlast van anderen ondervinden als inwoners van Haarlemmermeer (RIGO, 2003^b). Dit kan wijzen op een relatief grotere mate van overlast in onze gemeente, maar ook, en dit lijkt meer waarschijnlijk, op een grotere tolerantie van Amsterdammers voor bepaalde vormen van overlast, die men blijkbaar bij het leven in 'de grote stad' vindt horen.

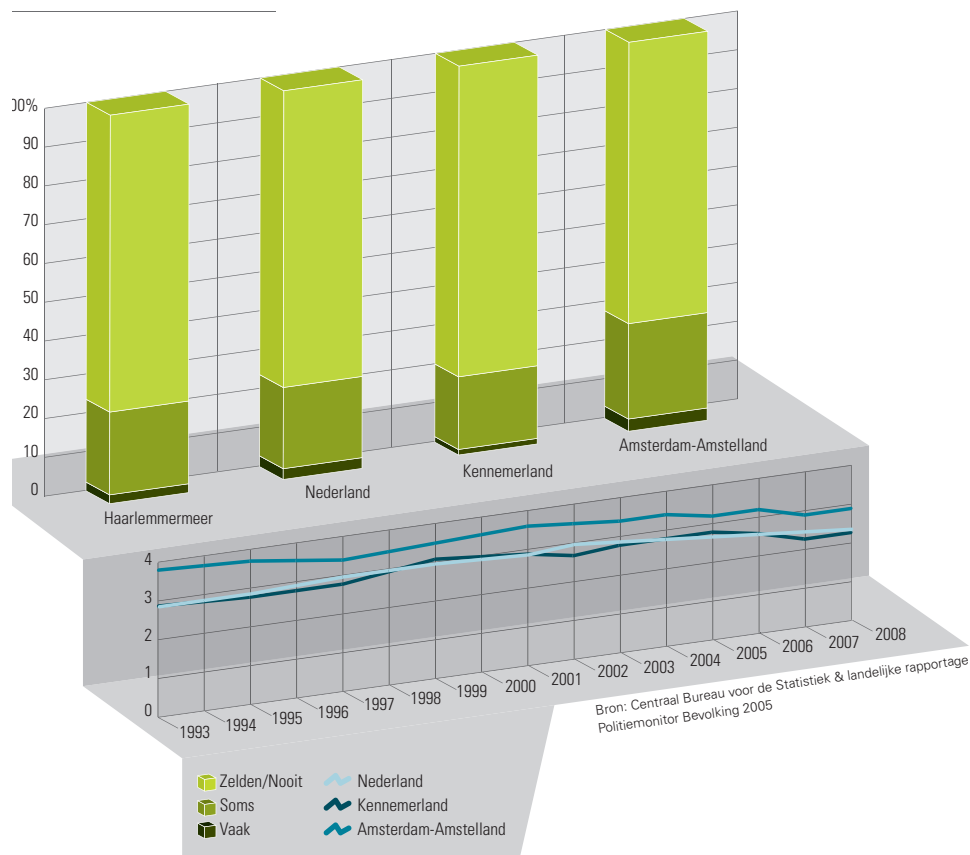
4. Het gat tussen 2005 en 2006 wordt veroorzaakt door een wijziging in de onderzoeksmethodiek. Hierdoor zijn cijfers uit beide perioden niet met elkaar vergelijkbaar.

5. Haarlemmermeer viel tot 31-12-2007 in de veiligheidsregio Amsterdam-Amstelland.

Per 1-1-2008 is de gemeente Haarlemmermeer overgegaan naar de veiligheidsregio Kennemerland.

6. De onderlinge verschillen tussen de verschillende meetjaren zijn dermate klein dat hieraan geen conclusies verbonden kunnen worden.

Figuur 9.3 • Schaalscore onveiligheidsgevoelens (lijn) en onveiligheidsgevoel 2007 (kolom)

9.3 Onveiligheidsgevoelens

In het sociale veiligheidsbeleid (nationaal en lokaal) heeft het verminderen van onveiligheidsgevoelens onder burgers de laatste jaren veel aandacht gekregen. De mate van onveiligheidsgevoelens in de samenleving beschouwt men als een goede indicator voor de staat van de sociale veiligheid in de samenleving en (indirect) dus ook als een goede maatstaf voor het succes van het sociale veiligheidsbeleid. Hoewel de mate van onveiligheidsgevoelens inderdaad een belangrijk – politiek en sociaal niet te onderschatten – graadmeter is, zijn een aantal kanttekeningen hier op hun plaats. Recent wetenschappelijk onderzoek toont aan, dat de aan- of afwezigheid van onveiligheidsgevoelens afhankelijk is van uiteenlopende factoren (Boers, 2008; Bruinsma & Bernasco, 2004). Het overheidsbeleid heeft vaak slechts een beperkte of geen invloed op een aantal van deze factoren. Bovendien kunnen gevoelens van onveiligheid ook ontstaan door andere redenen dan een daadwerkelijke stijging van dreiging en gevaar in de directe omgeving. Figuur 9.3 toont de ontwikkeling van de onveiligheidsgevoelens in Nederland

gedurende de periode 1993-2008. De lijnen laten de ontwikkeling zien van de schaalscore voor de onveiligheidsgevoelens in Nederland en in de twee veiligheidsregio's.⁷ De ontwikkeling van de onveiligheidsgevoelens in Nederland fluctueert nauwelijks. Vanaf 2005 lijkt een daling waarneembaar; van een echte trend is nog geen sprake. Opvallend zijn de afnemende onveiligheidsgevoelens in de regio Amsterdam-Amstelland. In de regio Kennemerland is ook sprake van een daling, maar minder sterk dan in Amsterdam-Amstelland. In Kennemerland voelen inwoners zich wel aanzienlijk veiliger dan in Amsterdam-Amstelland.

De kolommen in figuur 9.3 tonen de onveiligheidsgevoelens in Haarlemmermeer, in Nederland en in de

7. Het berekenen van een schaalscore voor Haarlemmermeer is in verband met het ontbreken van de benodigde gegevens niet mogelijk.

8. Antwoorden op de vraag: voelt u zich wel eens onveilig in uw eigen buurt?

9. Hierbij dient te worden opgemerkt dat de aanwezigheid van onveiligheidsgevoelens in de Lemon Leefbaarheidsmonitor nogal beperkt wordt gemeten. De zeggingskracht van deze metingen is dus ook beperkt.

veiligheidsregio's Kennemerland en Amsterdam-Amstelland (2007). In alle onderzochte regio's voelt het overgrote deel van de respondenten (minimaal 70%) zich zelden of nooit onveilig.⁸ Ongeveer een kwart van de respondenten voelt zich soms wel eens onveilig en slechts een zeer klein deel (max 3,5%) voelt zich vaak onveilig in de eigen buurt.

De Leefbaarheidsmonitor (RIGO, 2007)⁹ geeft aan dat inwoners van Haarlemmermeer zich ongeveer even veilig voelen in hun buurt als de gemiddelde Nederlander. Opvallend is dat terwijl onze inwoners – in vergelijking met andere Nederlanders – juist minder overlast ervaren van criminaliteit zij zich toch niet veiliger voelen dan hun landgenoten.

9.4 Conclusies

Haarlemmermeer scoort goed op sociale veiligheid. Onze inwoners ervaren minder criminaliteit en overlast dan andere Nederlanders. Dit leidt echter niet tot een sterker gevoel van veiligheid. Deze resultaten onderschrijven de hypothese uit de recente vakliteratuur: onveiligheidsgevoelens kunnen slechts partieel worden verklaard uit de daadwerkelijke (geregistreerde en ervaren) criminaliteit. Gevoelens van onveiligheid hangen samen met tal van (grotendeels nog onbekende) variabelen. Deze constatering heeft implicaties voor beleidsevaluaties. Afnahme van onveiligheidsgevoelens is niet zonder meer te interpreteren als succes, maar een toename ervan betekent evenmin het falen van het veiligheidsbeleid. Wel geven onveiligheidsgevoelens, mits op de langere termijn gevolgd en gezien, een goede indicatie van de ontwikkelingen in de samenleving met betrekking tot sociale veiligheid.

De bestaande landelijke veiligheidmonitors geven een beeld op landelijk en op regionaal niveau. Over de ontwikkeling in de tijd van de verschillende onderdelen van sociale veiligheid is op lokaal niveau op dit moment minder bekend. In *Kijk op de Wijk 3* zullen we extra aandacht besteden aan veiligheid op dit laagste – doch voor de beleving van inwoners meest relevante – niveau. De ontwikkelingen – in dit hoofdstuk beschreven – zijn maatschappelijke uitdrukkingsvormen van het begrip 'sociale veiligheid' zoals hierboven omschreven. De ontwikkeling van deze maatschappelijke verschijnselen worden onder de oppervlakte, gestuurd door een groot aantal aan elkaar gerelateerde variabelen. Deze complexe werkingsmechanismen stellen zowel vakwetenschappers als beleidsmakers voor veel vraagtekens. Om doelmatig en doelgericht beleid te kunnen ontwikkelen is het noodzakelijk om meer inzicht te krijgen in de sturings(on)mogelijkheden van de overheid op het gebied van sociale veiligheid. In toekomstig onderzoek (*Kijk op de Wijk 3* en *Staat van Haarlemmermeer 2010*) zal meer aandacht worden besteed aan bovengenoemde werkingsmechanismen en sturingsmogelijkheden.

**Onze inwoners
ervaren minder
criminaliteit
en overlast
dan andere
Nederlanders**

Combinatie van lokale en (inter)nationale bedrijvigheid als kracht van Haarlemmermeer?

76

Sinds de jaren zestig is er een nieuwe arbeidsverdeling in de wereld ontstaan, waarbij veel industrie uit West-Europa verdween en verplaatst werd naar lage-lonenlanden. Hoofdkantoren van deze multinationals met R&D- en marketingafdelingen bleven achter. Door deze nieuwe arbeidsverdeling ontstond er een wereldwijd netwerk van multinationals met vertakkingen in diverse landen. De opkomst van ICT versterkte dit proces van wereldwijde arbeidsverdeling. De socioloog Castells (1996) merkte in dit kader op: "Het doet er niet toe waar je bent op de wereld als je maar verbonden bent met het netwerk." Plekken waar kapitaal, goederen of mensen samen komen, worden in dit verband ook wel knooppunten (nodes) genoemd. Deze knooppunten bevinden zich niet alleen in de traditionele steden. Een goed voorbeeld hiervan is het ICT-cluster Silicon Valley in de VS. Hoe de economische structuur en ontwikkeling van Haarlemmermeer tegen de achtergrond van deze ontwikkelingen te duiden? In dit hoofdstuk laten we zien dat het ongewone, weinig doorsneeachtige van de gemeente ook naar voren komt in haar economische structuur.

Nederland is met mainports Rotterdam en Schiphol een belangrijke toegangspoort tot Europa. Met bovengenoemde nieuwe vormen van arbeidsverdeling is het belang van goederen- en mensenstromen toegenomen. Nabij knooppunten is veel verwante bedrijvigheid ontstaan, zoals assemblagebedrijven, distributiecentra, hoofdkantoren van multinationals enz. Haarlemmermeer profiteert met Schiphol binnen haar gemeentegrenzen van deze uitstekende economische uitgangspositie. De gemeente profiteert economisch van haar gunstige ligging in de Randstad, waardoor er genoeg consumenten en potentiële werknemers in de buurt wonen.

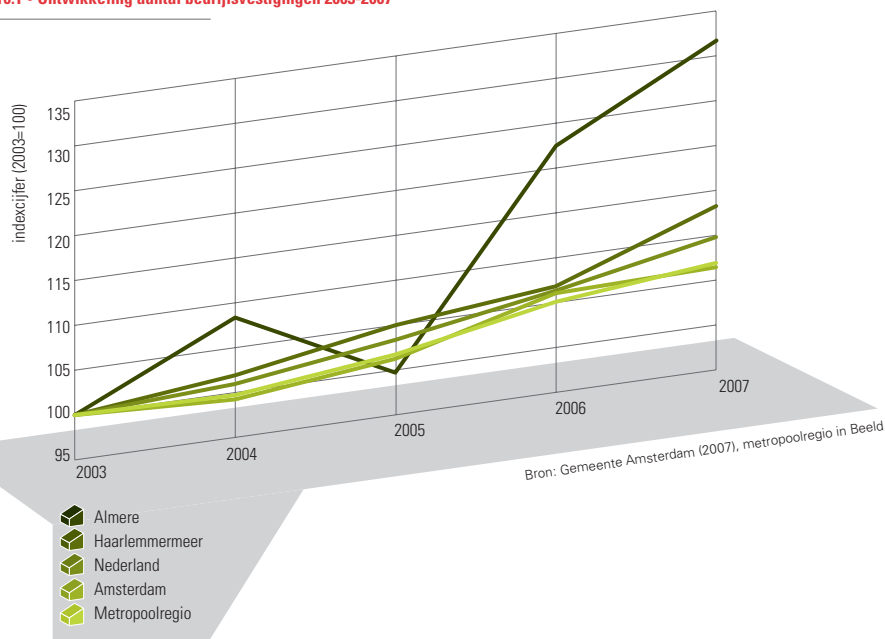
Bovendien zijn er voldoende uitbreidingsmogelijkheden (ruimte) voor bedrijven. De vraagstelling die in dit hoofdstuk aan de orde komt is hoe Haarlemmermeer zich ontwikkelt in deze gunstige context. Vragen die daarbij beantwoord zullen worden, zijn: Wat maakt Haarlemmermeer aantrekkelijk voor ondernemers? Welke rol speelt Schiphol hierbij? Hoeveel werkgelegenheid is er in Haarlemmermeer? Wat voor type bedrijven hebben zich hier gevestigd? Waar komen de werknemers van Haarlemmermeerse bedrijven vandaan? In de conclusie wordt de balans opgemaakt van de economische positie van onze gemeente.

10.1 Economische stand van zaken

Vestigingsmotieven

De gunstige positie van de gemeente als vestigingslocatie wordt bepaald door uiteenlopende factoren. Een aantal van deze factoren komt van buiten op ons af en over ons heen, andere daarentegen zijn heel beïnvloedbaar door het gemeentebestuur. De belangrijkste redenen voor bedrijven om zich in Haarlemmermeer te vestigen zijn achtereenvolgens: geschiktheid van pand(en) (44%), de centrale ligging (24%), de nabijheid van Schiphol (24%) en beschikbare ruimte voor uitbreiding (19%) (Gemeente Haarlemmermeer, 2001). Een opvallend afwezig motief is de beschikbaarheid van geschikt personeel of de nabijheid van toeleveranciers; aspecten die ondernemers normaliter erg belangrijk vinden (RPB, 2006). Een verklaring zou kunnen zijn dat een ondernemer deze aspecten al heeft meegewogen bij de voorafgaande keuze voor de regio (bv. Metropoolregio Amsterdam) en deze redenen daarom niet meer spelen bij een specifieke locatiekeuze (bv. Beukenhorst). De Haarlemmermeerse bedrijven zijn gevestigd op

Figuur 10.1 • Ontwikkeling aantal bedrijfsvestigingen 2003-2007

ruim 30 terreinen, waarvan de omvang varieert van 147 arbeidsplaatsen op Zwanenburg-oost tot bijna 35000 op Schiphol-centrum (Gemeente Haarlemmermeer, 2007).

Ongeveer de helft van de arbeidsplaatsen in Haarlemmermeer is op Schiphol (luchthaven en Plaza) te vinden. Ruim een derde van onze ondernemers is direct of indirect afhankelijk van Schiphol. De gerichtheid van Haarlemmermeerse bedrijven op Schiphol blijkt uit uiteenlopende zaken: leverantie van goederen, vervoer, opslag of distributie, bouwactiviteiten, reparaties of diensten en leverantie of ontvangst van goederen en in iets mindere mate dienstverlening aan luchtvaartpassagiers (TNS-Nipo, 2004). Voor zover ondernemers niet afhankelijk zijn van Schiphol betreft het vooral eenmanszaken (88%).

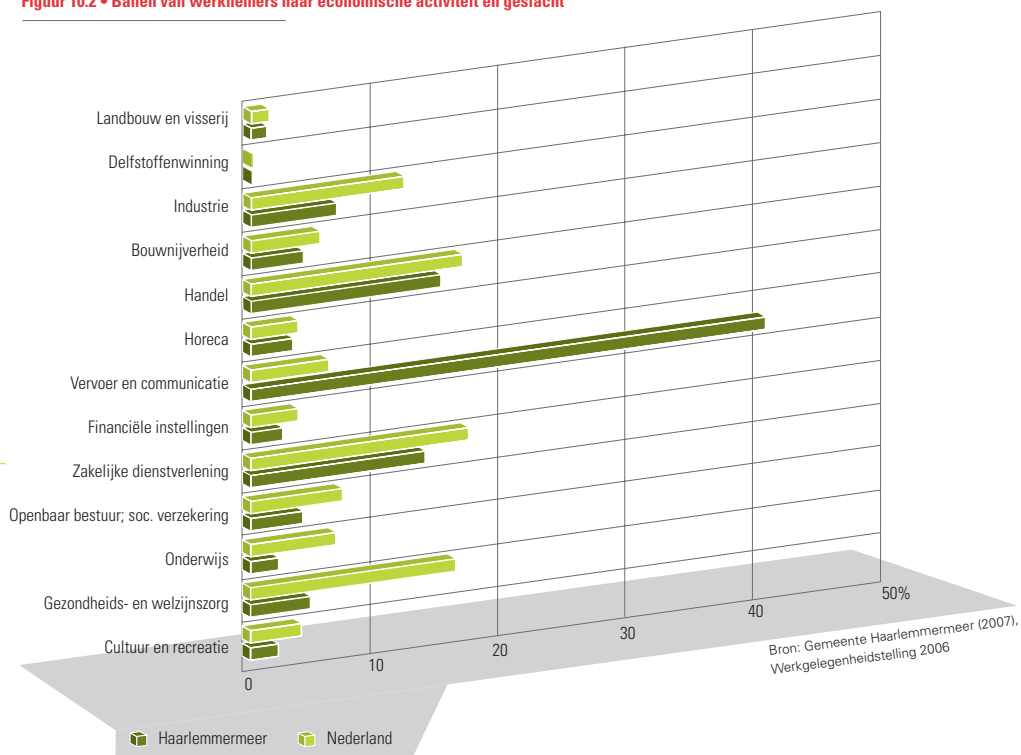
De bedrijfsomgeving in Haarlemmermeer beoordelen ondernemers meestal als voldoende tot goed. Bedrijven met verhuisplannen geven als belangrijkste reden ruimtegebrek. De bereikbaarheid per auto wordt niet als probleem ervaren, maar wel de ontsluiting met het ov. De belangrijkste gehanteerde criteria bij het zoeken naar een nieuw pand zijn naast adequate bedrijfsruimte en bereikbaarheid, parkeermogelijkheden en uit-

straling van een eigen identiteit. Parkeren op afstand beschouwt men als ongewenst (Gemeente Haarlemmermeer, 2001 & 2008a).

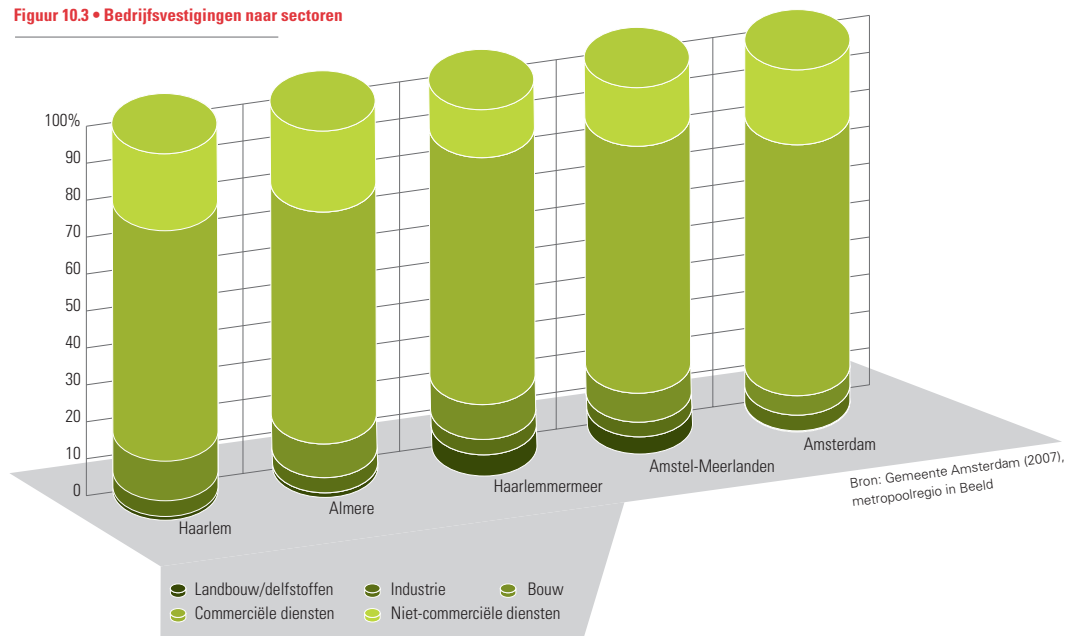
Het aantal bedrijfsvestigingen is in onze gemeente de afgelopen vier jaar iets gestegen, in vergelijking met het Nederlandse gemiddelde. Het aantal arbeidsplaatsen nam echter nauwelijks toe. De gemiddelde omvang van een vestiging nam namelijk af. Toch blijft vanuit regionaal perspectief gezien deze omvang vrij groot (14 werknemers vs. ruim 6 werknemers in de Metropoolregio Amsterdam). Dit komt door de aanwezigheid van een aantal multinationals, zoals KLM, Microsoft en TNT. De omvang van vestigingen neemt in heel Nederland iets af (Gemeente Amsterdam, 2007).

In vergelijking met de rest van Nederland domineert in Haarlemmermeer de vervoer- en communicatiesector. Een aanzienlijk deel van deze werkgelegenheid vindt men op en rondom Schiphol. In vergelijking met de regio valt ook ondervertegenwoordiging op van niet-commerciële dienstverlening, zoals onderwijs. Opvallend hoog is het aandeel bedrijfsvestigingen op landbouwgebied. De afgelopen 25 jaar is ongeveer 40% van het aantal landbouwbedrijven verdwenen door op-

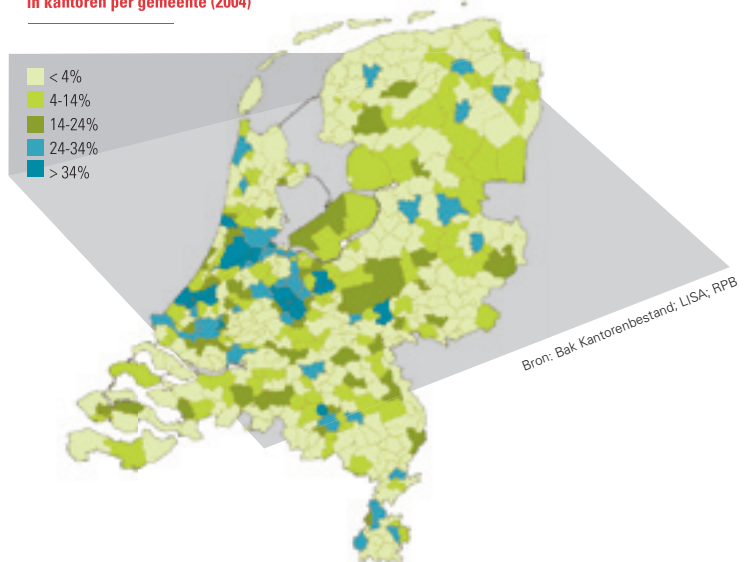
Figuur 10.2 • Banen van werknemers naar economische activiteit en geslacht

Figuur 10.3 • Bedrijfsvestigingen naar sectoren

**Kaart 10.1 • Aandeel werkgelegenheid
in kantoren per gemeente (2004)**

rukkende verstedelijking, schaalvergroting en de komst van natuur en recreatiegebied. In de rest van de regio ligt dit percentage nog hoger (>50%) (MNP, 2007).

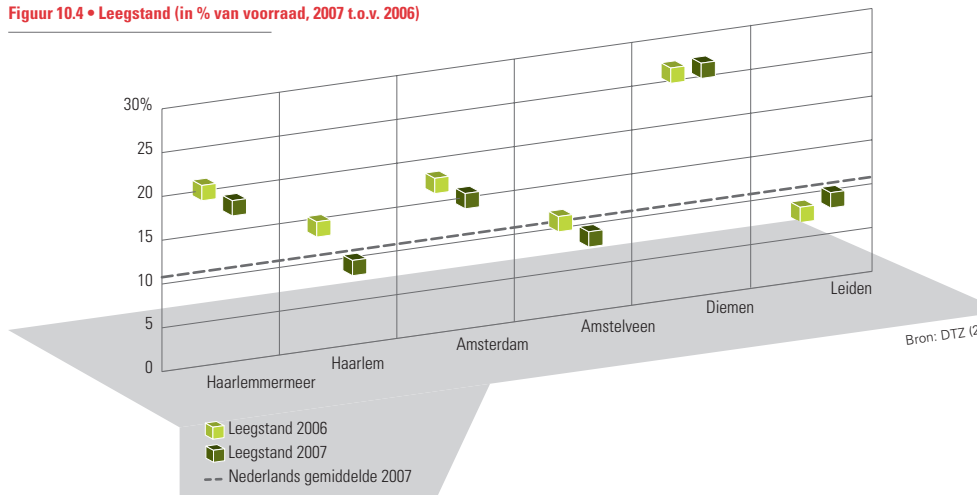
Kantorensector uitgelicht

De kantorensector lichten we er apart uit, omdat deze zo sterk vertegenwoordigd is in Haarlemmermeer (zie onderstaande kaart). Kantoren worden vooral betrokken door bedrijven in de sectoren handel, industrie & transport en ICT. Minder aftrek heeft de gemeente als ves-

tigingslocatie voor de financiële sector, zoals banken en verzekeraars (zie figuur 10.5). Deze laatste kiezen waarschijnlijk eerder voor de Amsterdamse Zuidas. De leegstand van kantoren in Haarlemmermeer is gedaald van 20% naar 17%. Dit steekt nog steeds ongunstig af boven het Nederlandse gemiddelde van 11%. Factoren die bepalend zijn voor het lang leegstaan van kantoren zijn: lage score op het gebied van representativiteit, zichtbaarheid vanaf snelweg, bereikbaarheid, parkeer-ruimte en uitbreidingsmogelijkheden. In Haarlemmer-

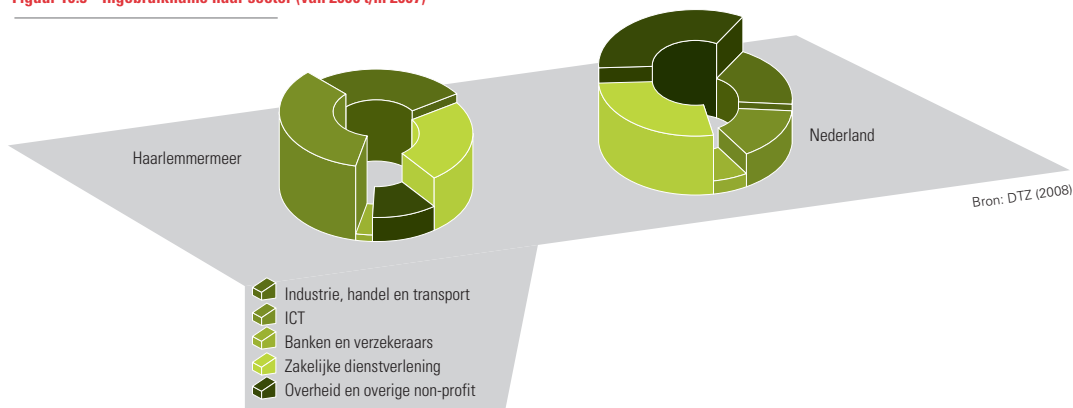

Figuur 10.4 • Leegstand (in % van voorraad, 2007 t.o.v. 2006)

81

Figuur 10.5 • Ingebruikname naar sector (van 2000 t/m 2007)

meer is de leegstand in Beukenhorst-west vooral te wijten aan het niet meer voldoen van de panden aan de wensen van potentiële gebruikers. Locatiecriteria spelen hierbij nauwelijks een rol (Dynamisch, 2006).

Woon-werkbalans

De werkgelegenheid in Haarlemmermeer genereert een omvangrijke inkomende pendel (bijna driekwart van het aantal arbeidsplaatsen). Ongeveer de helft van de Haarlemmermeerse beroepsbevolking werkt buiten

Haarlemmermeer. Deze paragraaf geeft meer inzicht in achtergronden en omvang van deze dubbele pendel.

Bij de woon-werkbalans gaat het om de verhouding tussen de werkgelegenheid binnen Haarlemmermeer en de werkende beroepsbevolking. In 2002 was het aantal inwoners in Haarlemmermeer met 120.000 ongeveer gelijk met het aantal arbeidsplaatsen (inclusief parttimers). Er leek toen sprake van een onevenwichtige verhouding tussen wonen <-> werken. Een ge-

Tabel 10.1 • Woon-werkbalans Haarlemmermeer in 2002 en 2008

Woon-werkbalans	2002	2008
Inwoners werken op Schiphol	6.200	6.800
Inwoners werken elders in H'meer	25.800	28.200
Totaal inwoners werken in H'meer	32.000	35.000
Inwoners werken buiten H'meer	29.500	37.000
Totaal werkende beroepsbevolking	61.500	72.000
Arbeitsplaatsen Schiphol	62.000	
Arbeitsplaatsen elders H'meer	63.400	63.000
Totaal arbeidsplaatsen (incl parttimers)	120.000	125.000
Inkomende pendel Schipholwerkers	50.400	55.200
Inkomende pendel overig H'meer	38.300	34.900
Totaal inkomende pendel	88.700	90.100

brek aan balans die met een groei van de bevolking van Haarlemmermeer mogelijk zou afnemen.

Een balansherstel kwam echter niet tot stand; de arbeidsmarkt werkt namelijk niet louter lokaal, maar vooral regionaal. Het aantal inwoners is vanaf medio 2002 toegenomen met ruim 20.000 personen tot ruim 140.000. Deze forse bevolkingsgroei ging gepaard met een toename van de werkzame beroepsbevolking van ruim 61.000 tot 72.000 personen. Uit tabel 10.1 blijkt dat vooral de uitgaande pendel sterk is toegenomen

tegenover een geringere toename van het aantal in Haarlemmermeer werkende inwoners (slechts met 3.000).

De werkgelegenheid groeide in dezelfde periode licht van 120.000 tot 125.000 arbeidsplaatsen (inclusief parttimers). De banengroei vond vrijwel geheel plaats op het Schipholcomplex. De inkomende pendel concentreert zich meer op de werkgelegenheid op Schiphol. Groei van het aantal banen op Schiphol leidt kennelijk direct tot een toename van inkomende pendel. Bij de

Figuur 10.6 • Aandeel werkende personen werkzaam in Haarlemmermeer naar woonduur (%)

overige banen in Haarlemmermeer doet zich juist een daling van de inkomende pendel voor. Door vestiging van Amsterdammers in Haarlemmermeer verminderde sinds 2002 de inkomende pendel met 1.300, de uitgaande pendel nam echter toe met 3.100. Van de ex-Amsterdammers met een woonduur in onze gemeente korter dan 10 jaar werkt nog geen 30% in Haarlemmermeer.

De instroom van huishoudens in Haarlemmermeer heeft dus op de korte en middellange termijn een negatief effect op de woon-werkbalans (figuur 10.6). Een meerderheid van de werkenden die zich hier vestigen werkt

buiten Haarlemmermeer, vooral in de omliggende gemeenten (tabel 10.1). Onder inwoners met een woonduur van meer dan 20 jaar is het aandeel dat elders werkt kleiner (ruim 60% werkt binnen Haarlemmermeer). Bij verandering van baan, zullen werkzoekenden die hier al langer wonen, eerder in de gemeente gaan werken.

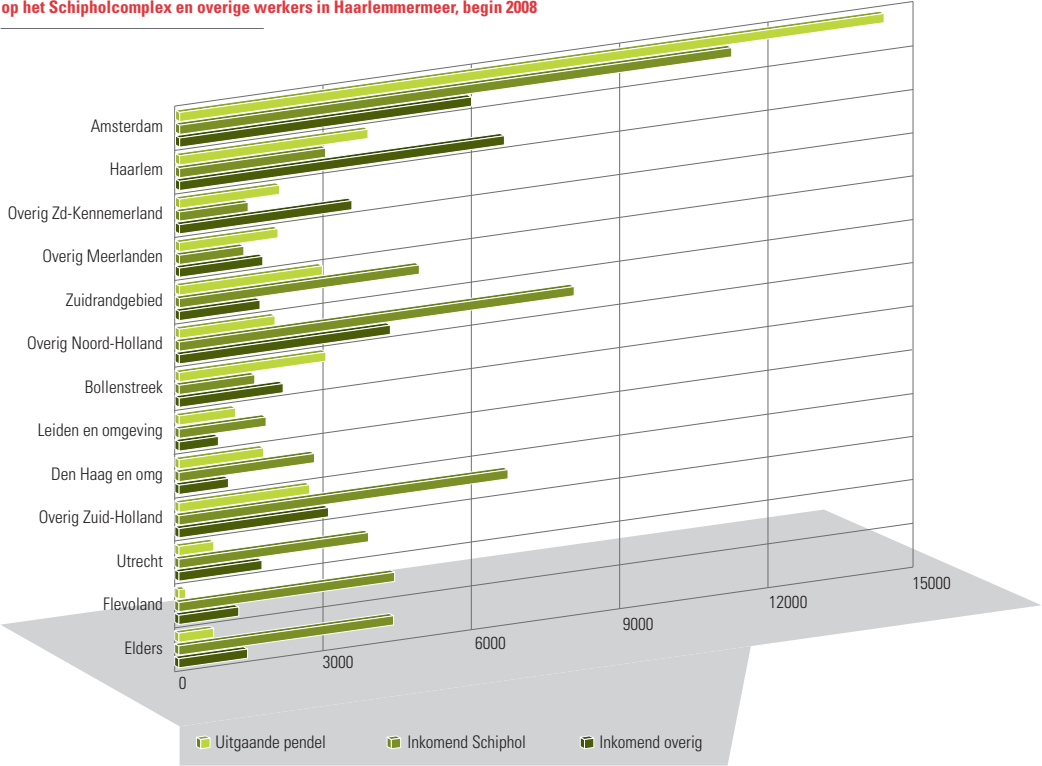
We zien de laatste jaren een gegroeide uitgaande pendel naar vooral Amsterdam (in het bijzonder naar het zuidelijk randgebied), naar de Bollenstreek, overig Zuid-Kennemerland en overig Noord- en Zuid-Holland. Ten opzichte van 2002 werken nu minder Haarlemmermeer-

Een balansherstel kwam niet tot stand; de arbeidsmarkt werkt niet louter lokaal, maar vooral regionaal

Tabel 10.2 • Woon-werkbalans in 2002 en 2008

Woon / werk gebied	2002			2008		
	Inwoners H'meer werkt in:	Schiphol- werkers	Woonplaats Overige Werkers	Inwoners H'meer werkt in:	Schiphol- werkers	Woonplaats Overige Werkers
Haarlemmermeer	31.800	6.200	25.100	34.900	6.800	28.100
Amsterdam	11.200	10.800	7.600	14.300	11.200	5.900
Haarlem	4.600	2.800	4.000	3.800	3.000	6.600
Overig Zd-Kennemerland	1.300	1.600	1.500	2.000	1.400	3.500
Overig Meerlanden	1.900	1.200	2.100	2.000	1.300	1.700
Zuidrandgebied	1.500	3.200	1.800	2.900	4.900	1.600
Overig Noord-Holland	1.100	7.900	5.600	1.900	8.000	4.300
Bollenstreek	1.400	1.300	2.800	3.000	1.500	2.100
Leiden en omgeving	1.600	1.500	1.200	1.100	1.800	800
Den Haag en omg	1.400	2.100	1.200	1.700	2.800	1.000
Overig ZH	1.900	4.500	3.900	2.700	6.700	3.000
Utrecht	700	2.400	2.100	700	3.900	1.700
Flevoland	400	3.500	1.200	100	4.400	1.200
Elders	400	7.600	3.300	700	4.400	1.400
Totaal pendel (uitgaand, inkomend)	29.500	50.400	38.300	37.100	55.200	34.900
Totaal aantal werkers	61.300	56.600	63.400	72.000	62.000	63.000
Arbeidsplaatsen		120.000			125.000	

Figuur 10.7 • In- en uitgaande pendel naar plaats voor werkende inwoners en werkers op het Schipholcomplex en overige werkers in Haarlemmermeer, begin 2008

ders in Leiden, Haarlem en Almere. De toename van de inkomende pendel naar het Schipholcomplex doet zich vooral voor vanuit de provincies Zuid-Holland en Utrecht en uit het gebied ten zuiden van Amsterdam. Figuur 10.7 laat de sterke tweezijdige woon-werkrelatie zien met Amsterdam. En ook dat de werkgelegenheid op het Schipholcomplex een inkomende pendel genereert vanuit een groot ruimtelijk gebied. De overige werkgelegenheid in Haarlemmermeer trekt vooral werkers aan vanuit de omgeving (zie tabel 10.3). Ook de uitgaande pendelaars werken in meerderheid op niet heel grote afstand van Haarlemmermeer.

Tabel 10.3 • herkomst werknemers

Herkomst werknemers	Schiphol gebonden bedrijven	Overige bedrijven
Binnen H'meer	11%	31%
Binnen regio	+/-57%	+/-57%
Elders	+/-32%	+/-12%

Tabel 10.3 laat zien dat de hogere middenklasse oververtegenwoordigd is bij de uitgaande pendel (63%)¹. Ruim de helft van de Haarlemmermeerse beroepsbe-

volking behoort tot deze groep. Op Schiphol werken in verhouding met andere werklocaties meer inwoners uit de lagere sociaaleconomische klassen. De werknemers van de overige bedrijven in Haarlemmermeer nemen een tussenpositie in. De lagere (midden)klasse werkt dicht bij huis, omdat het werk dat past bij hun opleidingsniveau op meer plekken voorhanden is.

10.2 Conclusies

De gemeente Haarlemmermeer heeft een sterke economische positie. Zij vertoont trekken van wat in een (post)moderne economie wel een netwerksamenleving wordt genoemd (Castells,1996). Haar economie functioneert op uiteenlopende schaalniveaus: globaal/internationaal, nationaal, regionaal en lokaal. Schiphol speelt hierin een cruciale rol. De luchthaven is een knooppunt waar uit heel de wereld miljoenen mensen, grote hoeveelheden goederen en informatie binnenstromen en een vervolgweg vinden. De aanwezigheid van Schiphol, de centrale ligging in de Rand-

1. Zie onderzoeksverantwoording voor een uitleg van het construct 'klasse'.

stad en de nabijheid van Amsterdam oefenen tezamen een sterke zuigkracht uit op de commerciële dienstverlening. De kantorenbranche is dan ook ruim, zelfs oververtegenwoordigd in de gemeente. De leegstand in de kantorensector is wel vrij groot.

Op nationaal niveau is de luchthaven naast de Rotterdamse haven de belangrijkste ‘mainport’. Schiphol is op (boven)regionaal en lokaal niveau een belangrijke werkgever.

Onze gemeente biedt op dertig bedrijventerreinen ruimte aan zowel grote multinationals als ook aan veel kleine bedrijven. De diversiteit in grootte en type bedrijvigheid worden bijvoorbeeld zichtbaar in het verschil tussen een terrein als Schiphol-oost en Spoorzicht. Kleine lokale bedrijven vormen vaak elkaar versterkende clusters (lokale knooppunten). Deze weinig gangbare combinatie van enerzijds internationale, luchtvaartgerelateerde bedrijvigheid en anderzijds van meer regionaal/lokaal georiënteerde ondernemingen, draagt juist

bij aan de sterke economische structuur van Haarlemmermeer.

Een netwerkeconomie heeft ook haar zwakkere kanten. Flexibiliteit, een cruciaal kenmerk van dit type postmoderne economie, is tegelijkertijd een zwakte. Ondernemingen, internationaal en lokaal, multinationals en kleine bedrijven komen even snel op als ze weer kunnen verdwijnen (Castells, 1996). De dominantie van de luchtvaartsector – van zichzelf al conjunctuurgevoelig – toont in de knooppuntrol evenzeer kwetsbaarheid. Om leegstand van kantoren te voorkomen is het daarom belangrijk dat deze makkelijk aan nieuwe gebruikers aan te passen zijn.

Een analyse van sterke en zwakkere kanten van de economische structuur van de gemeente geeft handvaten om de goede uitgangspositie te behouden en de mogelijkheden tot versterking helder voor het voetlicht te brengen

Tabel 10.4 • Haarlemmermeerse Schipholwerkers en werkers elders in Haarlemmermeer naar sociaaleconomische klasse

Werkende beroepsbevolking Haarlemmermeer werkt in:				
Soc. economische klasse	Schiphol	Overig Haarlemmermeer	Buiten Haarlemmermeer	Totaal
Lage klasse	27,6	15,7	15,2	20,3
Middenklasse	32,4	27,8	21,6	26,5
Hogere middenklasse	40,0	56,5	63,1	53,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Op het uitklapvel hiernaast wordt de Leefsituatie-index van de gemeente Haarlemmermeer in beeld gebracht. De Leefsituatie-index is een instrument dat het SCP sinds 1974 hanteert om de sociale staat van Nederland in kaart te brengen. Met dit instrument kan de kwaliteit van het bestaan van de gemiddelde Nederlander in één indexcijfer worden uitgedrukt. De leefsituatie is geoperationaliseerd in acht domeinen: wonen, gezondheid, sociale participatie, vrijetijdsbesteding, sport, mobiliteit, bezit van duurzame consumptiegoederen en vakantie. Op basis van de scores voor deze afzonderlijke domeinen wordt het indexcijfer voor de leefsituatie berekend. Een indexcijfer is geen absolute, maar altijd een relatieve aanduiding. Het drukt de verhoging (of verlaging) uit van een cijfer ten opzichte van het cijfer in een vastgesteld basisjaar (Het indexcijfer van het basisjaar is altijd 100). Op dit moment is 2004 het basisjaar voor de index.

In de grafieken wordt de Leefsituatie-index van de gemeente Haarlemmermeer in beeld gebracht en vergeleken met de meest recente Nederlandse cijfers (uit 2006). De leefsituatie is berekend voor verschillende bevolkingsgroepen (mannen en vrouwen, ouderen en jongeren, etc.) en voor 10 verschillende gebieden binnen de gemeente Haarlemmermeer. Ook zijn de scores voor de afzonderlijke domeinen weergegeven, hiermee is te zien welke bijdrage de afzonderlijke domeinen aan het indexcijfer leveren.

Onderzoeks- verantwoording

In de serie *de Staat van Haarlemmermeer* hanteren we een andere gebiedsindeling dan in de reeks *Kijk op de Wijk*. In *Kijk op de Wijk* vindt de analyse van onderzoeksgegevens plaats op wijk- en wijktype-niveau; het gaat in deze publicaties immers om het inzoomen op lokale verschillen. In onderhavige publicatie ligt de focus op de gehele gemeente in een groter ruimtelijk perspectief. Zelfs bij een analyseaccent op de hele gemeente, kunnen we echter niet om de verschillen heen. Een van de typische kenmerken van onze gemeente is immers haar samenstelling uit heel onderscheiden woongebieden. Een beeld geven van de hele gemeente, zonder haar diversiteit te veronachtzamen, vraagt om creatieve oplossingen bij het hanteren van de verschillende schaalniveaus. We hebben de kernen van *Kijk op de Wijk* op een hoger abstractieniveau geclusterd; nu naar aaneengesloten gebieden. We onderscheiden in de analyse voor deze publicatie de volgende gebieden:

- Hoofddorp 'groeikernwijken': Bornholm, Overbos en Toolenburg
- Hoofddorp Vinex-wijk: Floriande
- Hoofddorp overig (exclusief landelijk gebied)
- Nieuw-Vennep Vinex-wijk: Getsewoud
- Nieuw-Vennep overig (exclusief landelijk gebied)
- Zwanenburg
- Badhoevedorp
- Middengebied: Abbenes, Buitenkaag, Lijnden, Boesingheliede en het landelijk gebied rond Hoofddorp en Nieuw-Vennep
- Oostelijke randkernen: Rijsenhout, Aalsmeerderbrug, Rozenburg, Oude Meer, Burgerveen, Weteringbrug en Leimuiderbrug
- Westelijke randkernen: Lisserbroek, Beinsdorp, Zwaanshoek, Cruquius, en Vijfhuizen

12.1 De steekproef

Het steekproefkader wordt gevormd door alle inwoners van Haarlemmermeer in de leeftijd van 18 tot 85 jaar, niet wonend in tehuizen en instellingen. Onder deze groep zijn aselekt 6.950 vragenlijsten (persoonlijk op naam) uitgezet. De omvang van de steekproef per wijk of kern is bepaald aan de hand van het aantal bewoners en het aantal huishoudens in de betreffende wijk of kern.

De respons omvatte 2.601 vragenlijsten; hetgeen een responspercentage van 37,4% opleverde. Voor een per post verstuurd schriftelijke enquête is deze respons bevredigend. Per gebied varieerde de respons tussen bijna 30% voor Zwanenburg tot meer dan 43% voor de 'groeikernwijken' van Hoofddorp.

Tabel 12.1 • Steekproef en respons (%) per gebied

Gebiedsindeling	Aantal	Resp.	Resp %
Hoofddorp Bornholm,			
Overbos en Toolenburg	840	362	43,1
Hoofddorp Floriande	740	249	33,6
Hoofddorp overig	800	310	38,8
Nieuw-Vennep Getsewoud	740	253	34,2
Nieuw-Vennep overig	710	294	41,4
Zwanenburg	620	182	29,4
Badhoevedorp	700	255	36,4
Middengebied	480	188	39,2
oostelijke kernen	600	223	37,2
westelijke kernen	720	285	39,6
Totaal	6950	2601	37,4

Bron: Inwonersenquête de Staat van Haarlemmermeer, 2008

Hoewel het een personensteekproef betreft (waarbij alle personen een gelijke kans hebben om in de steekproef opgenomen te worden), is er voor gezorgd dat niet meer dan één vragenlijst per adres werd uitgezet. We zijn zo te werk gegaan om de respons te verhogen. Eén bijkomend voordeel is dat iedere respondent een enkel huishouden representeert. Een nadeel dat hier aan vastzit is, dat meerpersoonshuishoudens in de steekproef licht, maar wel systematisch, zijn ondervertegenwoordigd.

12.2 Weging en ophoging

Door wijken en kernen in grotere gebiedseenheden te clusteren (zoals in *Kijk op de Wijk*), kunnen de enquêteresultaten gewogen worden naar de werkelijke populatie. Niet alle leeftijdsgroepen responderen evenveel en hetzelfde geldt voor het geslacht van de respondenten. De resultaten zijn per onderscheiden gebied gewogen naar vijfjarige leeftijdsgroep, naar geslacht, en naar het aantal volwassenen in het huishouden. Dit laatste om de eerdergenoemde ondervetegenwoordiging van meerpersoonshuishoudens te corrigeren. Bij de weging is rekening gehouden met de verschillen in bevolkingsgrootte tussen de onderscheiden gebieden. Dit biedt de mogelijkheid tot analyse per gebied, om de verschillen tussen gebieden en voor geheel Haarlemmermeer te kunnen articuleren. Voor sommige kenmerken zijn de resultaten opgehoogd naar de totale bevolking per gebied en naar de gehele gemeente.

Ten aanzien van andere kenmerken zijn de gewogen resultaten omgevormd naar huishoudens (en naar het totaal aantal huishoudens van 55.600) aan de hand van de volgende weegfactoren:

Tabel 12.2 • Weegfactoren

Weegfactor	
Inwonenden	0
Aleenstaanden	1
Eenoudergezinnen	1
Tweepersoonshuishoudens	0,5
Driepersoonshuishoudens	0,33
Vierpersoonshuishoudens	0,25

12.3 Toegepaste constructies

12.3.1 Constructie voor minimumhuishoudens

Voor de analyse van armoede en van de financiële situatie van huishoudens met een minimum inkomen zijn een aantal kenmerken uit de vragenlijst in samenhang gezien. Om het aantal huishoudens op een minimum inkomensniveau te kunnen schatten zijn de volgende kenmerken gekoppeld: leeftijd, huishoudsituatie en netto inkomen van het huishouden (tabel 12.3) Bij de indeling is aangesloten bij de inkomensnormen voor de bijstand die gelden in de gemeente Haarlemmermeer. De inkomensklassen in de vragenlijst komen niet geheel overeen met de verschillende bijstandsbedragen. Bovendien werd het inkomen, indien respondenten dit niet hadden ingevuld, geschat op basis van leeftijd, huishoudsituatie, opleiding, werksituatie en de door de respondent zelf gegeven taxatie van zijn financiële situatie.

Het resultaat is een schatting van het aantal huishoudens op een minimum inkomensniveau. Dit is op of rond het bijstandsniveau. De exacte norm van 105 of 120% van het bijstandsniveau valt op grond van dit onderzoek niet nader aan te geven.

Tabel 12.3 • Definitie huishoudens met een minimum inkomen

Huishouden	Leeftijd	Maximum netto huishoudinkomen
Alleenstaande	tot 20 jr	800
Eenoudergezin	tot 20 jr	800
Tweepersoonshuishouden	tot 20 jr	800
Gezin	tot 20 jr	851
Alleenstaande	21-64 jr	1081
Eenoudergezin	21-64 jr	1200
Tweepersoonshuishouden	21-64 jr	1301
Gezin	21-64 jr	1299
Alleenstaanden	≥ 65 jr	941
Eenoudergezin	≥ 65 jr	1051
Tweepersoonshuishouden	≥ 65 jr	1299
Gezin	≥ 65 jr	1301

12.3.2 Sociaaleconomische klasse

Voor een aantal in dit onderzoek behandelde thema's zijn opleiding, inkomenspositie en leeftijd van belang.

Door de clustering van deze kenmerken in sociaaleconomische klassen ontstaat een meerwaarde aan kennis ten opzichte van de afzonderlijke kenmerken. De + geeft aan dat er potentie is voor een groei naar een hogere klasse of dat de respondent in de top zit van zijn klasse.

De hogere middenklasse bevat tevens de hoogste (top)klasse. De zeer hoge inkomensklassen zijn niet in dit onderzoek onderscheiden, vanwege de relatief geringe omvang van deze groep.

12.3.3 De Leefsituatie-index

Het SCP hanteert sinds 1974 de Leefsituatie-index (LSI) als instrument om de sociale staat van Nederland in kaart te brengen. Met deze index ontwikkelde het SCP een meettechniek om de kwaliteit van het bestaan van de gemiddelde Nederlander in één cijfer uit te drukken. Hierbij wordt niet alleen rekening gehouden met de aanwezigheid van individuele hulpbronnen (bijvoorbeeld inkomen en gezondheid), maar ook met de waardering van mensen van hun eigen leefsituatie. Als een (objectief) goede situatie toch niet als prettig wordt ervaren (subjectief), zal deze impressie de leefsituatie van een persoon, diens kwaliteit van leven, toch lager scoren (Boelhouwer en Schyns, 2005).

Het indexcijfer wordt berekend aan de hand van de positieve of negatieve score van een persoon op verschillende 'domeinen': gezondheid, sociale participatie, vrijetijdsbesteding, sport, mobiliteit, bezit duurzame consumptiegoederen en vakantie¹. Een indexcijfer is geen absolute, maar altijd een relatieve aanduiding. Het drukt de verhoging (of verlaging) uit van een cijfer ten opzichte van het cijfer in een vastgesteld basisjaar (cijfer basisjaar is 100). Het basisjaar is na 1974 een aantal keren verlegd; het vergelijken van scores van 2008 met die van 1974 is immers minder interessant dan een vergelijking met meer actuele scores². Op dit moment is 2004 het indexbasisjaar.

De leefsituatie is geoperationaliseerd in acht domeinen: wonen, gezondheid, sociale participatie, vrijetijdsbesteding, sport, mobiliteit, bezit van duurzame consumptiegoederen en vakantie. Per domein is een aantal variabelen geselecteerd die gezamenlijk het domein omschrijven. Een domein als wonen wordt bijvoorbeeld omschreven door de variabelen: woningtype, woningeigendom, het aantal kamers en de oppervlakte van

1. Bereken uw eigen leefsituatie-index op de website van het SCP (www.scp.nl)

2. Daarnaast maakten inhoudelijke wijzigingen in de index een verlegging van het basisjaar soms noodzakelijk

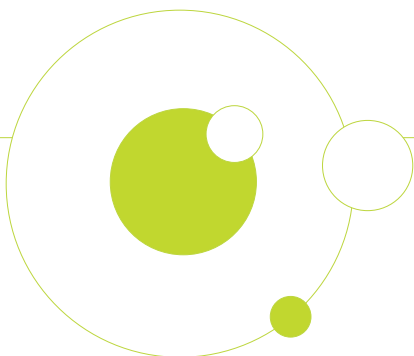
de woonkamer. Aan de hand van deze variabelen wordt voor ieder domein een score berekend. De individuele scores van alle domeinen dragen positief of negatief bij aan de eindscore van de index.

Op uitklapvel B wordt de leefsituatie in de gemeente Haarlemmermeer in woord en beeld in kaart gebracht en vergeleken met de meest recente meting van de Nederlandse LSI (2006). Dit jaar is de LSI voor het eerst voor Haarlemmermeer berekend. In de volgende

delen van de reeks *de Staat van Haarlemmermeer* zullen we trends in de leefsituatie van de gemeente kunnen weergeven. Ook andere gemeenten, waaronder Amsterdam, Dordrecht en Purmerend, gebruiken de LSI om hun sociale staat te analyseren.

Tabel 12.4 • Sociaaleconomische klasse op basis van opleiding, netto huishoudinkomen en leeftijd

Opleidingsniveau	Inkomen	Leeftijd	Sociaaleconomische klasse
Lage opleiding	< 1700	< 50 jr	lagere sociaaleconomische klasse
Lage opleiding	< 1700	≥ 50 jr	lagere sociaaleconomische klasse
Lage opleiding	1700-2999	< 50 jr	lagere sociaaleconomische klasse +
Lage opleiding	1700-2999	≥ 50 jr	lagere sociaaleconomische klasse +
Lage opleiding	≥ 3000	< 50 jr	lagere sociaaleconomische middenklasse +
Lage opleiding	≥ 3000	≥ 50 jr	lagere sociaaleconomische middenklasse
Middelbare opleiding	< 1700	< 50 jr	sociaaleconomische middenklasse +
Middelbare opleiding	< 1700	≥ 50 jr	lagere sociaaleconomische klasse
Middelbare opleiding	1700-2999	< 50 jr	sociaaleconomische middenklasse +
Middelbare opleiding	1700-2999	≥ 50 jr	sociaaleconomische middenklasse
Middelbare opleiding	≥ 3000	< 50 jr	hogere sociaaleconomische middenklasse
Middelbare opleiding	≥ 3000	≥ 50 jr	sociaaleconomische middenklasse +
Hogere opleiding	< 1700	< 50 jr	hogere sociaaleconomische middenklasse +
Hogere opleiding	< 1700	≥ 50 jr	sociaaleconomische middenklasse
Hogere opleiding	1700-2999	< 50 jr	hogere sociaaleconomische middenklasse +
Hogere opleiding	1700-2999	≥ 50 jr	hogere sociaaleconomische middenklasse
Hogere opleiding	≥ 3000	< 50 jr	hogere sociaaleconomische middenklasse +
Hogere opleiding	≥ 3000	≥ 50 jr	hogere sociaaleconomische middenklasse

Wonen

Gebundelde deconcentratie: Overheidsbeleid, gericht op een bundeling van de uit de stad afkomstige bevolking, werkgelegenheid en voorzieningen, in een beperkt aantal middelgrote nederzettingen (groeikernen) in de buurt van de vier grote steden. Dit beleid werd in de Tweede Nota Ruimtelijke Ordening ingevoerd (1966) en in de Vierde Nota Extra (1989) beëindigd.

Sociale cohesie

Sociale cohesie: De mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving.

Sociaalruimtelijke oriëntatie

Sociaalruimtelijke oriëntatie: de verschillende plaatsen binnen en buiten Haarlemmermeer die inwoners bezoeken voor activiteiten, ontmoetingen en gebruik van voorzieningen (werken, bezoek aan familie en vrienden, winkelen, boodschappen doen, recreëren en uitgaan.)

Mobiliteit

Actieradius: de afstand die iemand binnen bepaalde tijd kan afleggen. Door de komst van nieuwe transporttechnologie is de actieradius van mensen toegenomen.

Individualisering: ontwikkeling in de samenleving waarbij het individu zonder terug te vallen op zijn groep of gemeenschap zichzelf kan handhaven. Soms synoniem voor emancipatie. In de laatste decaden spreken sociologen steeds vaker van een te ver doorgeschoten proces van individualisering. Zij menen dat deze ontwikkeling negatief inwerkt op traditionele sociale verbanden zoals kerk, partij, familie, gezin of bureaus.

Verplaatsingsketen: aantal locaties dat men dagelijks na elkaar bezoekt. Denk bijvoorbeeld aan het combineren van de kinderen naar school brengen en naar je werk rijden.

Woon-werkbalans: verhouding tussen werkgelegenheid en actieve beroepsbevolking

Participatie

Anderhalfverdiener-model: Huishoudsituatie waarbij 1 van de partners voltijd werkt (35 uur of meer) en de andere partner een deeltijdbaan vervult (12-34 uur).

Bruto arbeidsparticipatie: De bruto arbeidsparticipatie geeft aan hoeveel procent van de potentiële beroepsbevolking (bevolking 15-64 jaar) een betaalde baan heeft of ambieert van ten minste twaalf uur per week.

Netto arbeidsparticipatie: Dit begrip geeft het aandeel weer van de potentiële beroepsbevolking met een baan van meer dan 12 uur in de week. De netto arbeidsparticipatie ligt altijd iets onder de bruto participatie; volledige bestrijding van de werkloosheid is onhaalbaar.

Sociale uitsluiting

Sociale uitsluiting: We spreken van sociale uitsluiting als individuen of groepen, gedurende langere tijd, uitgesloten zijn – of zich uitgesloten voelen – van deel-

name aan gangbare sociaal-culturele en economische activiteiten. Deze uitsluiting neemt toe naarmate er zicht op verbetering op de korte termijn ontbreekt.

Materiële deprivatie: Een tekort aan middelen en materiële goederen ter bevrediging van elementaire levensbehoeften.

Informele sociale infrastructuur: De banden die mensen met elkaar aangaan vooral op het niveau van de wijk of kern. Deze banden, die min of meer spontaan tussen mensen ontstaan en groeien, vormen een randvoorwaarde voor het ontwikkelen van sociale cohesie. Er zijn vier deelaspecten van informele sociale infrastructuur te onderscheiden: binding, beschikbare middelen, waarden en verwachtingen en gedrag (Zie ook Kijk op de Wijk 2, 2007)

Economie

Cluster: een groep bedrijven die actief zijn op dezelfde 'markt'

Netwerkmatschappij: De economieën van de (post) moderne vormen steeds meer een wereldeconomie, dan verliezen oude verbanden hun betekenis. In plaats daarvan ontstaat een keten van flexibele netwerken; een maatschappij waarbij de belangrijkste sociale structuren en activiteiten zijn georganiseerd rond informatienetwerken (Castells, 1996). De knooppunten, zogenaamde 'hubs', zijn plaatsen waar goederen, informatie, kapitaal en mensen samenkomen. Deze knoop-

punten zijn belangrijke plaatsen in de wereldeconomie. Volgens Castells is het belangrijker dat je aangesloten bent met het netwerk dan de specifieke locatie waar je op de wereld bevindt.

Posttertiaire economie: een type economie, waarin de dominerende 'tertiaire' (diensten)sector zich omvormt tot een informatiemaatschappij.

Tertiaire economie: overwicht van de dienstensector in het economisch bestel; opvolger van een daarvoor overheersende industriële productiewijze.

Literatuurlijst

Wonen

- Boomkens, R. (1999). Wonen na de 'dood' van de oude stad. Tijdschrift voor de Volkshuisvesting, nr. 6, 6-11.
- Dieleman, F.M. & Musterd, S. (1999). Voorbij de compacte stad? Assen: Van Gorcum.
- Gemeente Amsterdam. (2001). Leefbaarheid Schipholregio: Meer dan geluid alleen.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2005). Kijk op de wijk. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2007). Kijk op de wijk 2. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2008). Wonen in balans: Woonvisie Haarlemmermeer 2008-2011. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Heins, S. (2001). Op zoek naar de rurale idylle: Plattelandsbeelden, preferenties en keuzegedrag met betrekking tot rurale woonmilieus. Utrecht: DGVH/NETHUR Partnership.
- Heins, S. (2002). Rurale woonmilieus in stad en land: Plattelandsbeelden, vraag naar en aanbod van rurale woonmilieus. Delft: Uitgeverij Eburon.
- Ministerie van VROM. (2003). Beter thuis in wonen: Kernpublicatie WoningBehoeftte Onderzoek 2002. Amsterdam: RIGO Research en Advies B.V.
- Ministerie van VROM. (2004). Landelijk-dorps wonen: vraag en aanbod. Amsterdam: RIGO Research en Advies B.V.
- Ministerie van VROM. (2008). Randstad in 2040: internationaal sterk en regionaal aantrekkelijk, persbericht 5 augustus 2008. Den Haag: Ministerie van VROM.

- Pinkster, F. & Kempen, van R. (2002). Leefstijlen en woonvoorkeuren. Utrecht: Universiteit Utrecht, Urban and Regional research centre.
- Planbureau voor de Leefomgeving, PBL. (2008). Doorstroming op de woningmarkt, van huur naar koop. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- Priemus, H. (2002). Bouw nieuwe dorpen. VROM. NL: Magazine over wonen, ruimte en milieu, jaargang 4 (10). Den Haag: Ministerie van VROM.
- Reijndorp, A. (1996). Levendigheid op afstand: Toolenburg Haarlemmermeer. Rotterdam: Reyn-dorp BV.
- Reijndorp, A., Kompier, V., Metaal, S., Nio, I. & Truijens, B. (1998). Buitenwijk. Stedelijkheid op afstand. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- Rijksplanologische Dienst, RPD. (2000). Het carnaval der stadsconcepten. Studierapport 1. Den Haag: Ministerie van VROM.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2001). Ruime kavel of compacte stad? Werkdocument 77. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007). De sociale staat van Nederland. Werkdocument 77. Den Haag: SCP.
- Vereniging voor ontwikkelaars en bouwonderne-mers, NVB. (2008). Huizenkopers in profiel, persbericht 7 juli 2008. Den Haag: NVB.
- Wijs-Mulkens, de E. (1999). Wonen op stand: Lifestyles en landschappen van de culturele en economische elite. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Wijs-Mulkens, de E. & Ostendorf, W. (2001). De smaak van het WBO. Tijdschrift voor de Volkshuis-

vesting, nr 8, 45-53.

Sociale cohesie

- Doorn, van J.A.A. (1955). Wijk en stad: Reële integratiekaders? Prae-adviezen voor het congres over sociale samenhangen in nieuwe stads wijken 17 december 1955 (pp. 60-85). Amsterdam: Instituut voor Sociaal Onderzoek van het Nederlandse Volk.
- Gastelaars, M. (1985). Een geregeld leven; sociologie en sociale politiek in Nederland, 1928-1968. Amsterdam: SUA.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2005). Kijk op de wijk. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2007). Kijk op de wijk 2. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Putnam, R. D. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2002). Zekere Banden: Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid. Den Haag: SCP.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, WRR. (2005). Vertrouwen in de Buurt. Den Haag/ Amsterdam: Amsterdam University Press.

Mobiliteit

- Gemeente Amsterdam. (2007). Metropoolregio in beeld 2007, -Woon-werkverkeer in de metropoolregio Amsterdam-. Amsterdam: Gemeente Amsterdam.
- Gemeente Haarlemmermeer. (1996). Omnibusonderzoek 1996. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.

- Gemeente Haarlemmermeer. (1996). Omnibusonderzoek 2000. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2002). Omnibusonderzoek 2002, -De polder doorkruist-. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2005). Kijk op de Wijk I. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2008). Enquête Staat van Haarlemmermeer 2008. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Harms, L. (2008). Overwegend Onderweg: de leefsituatie en de mobiliteit van Nederlanders. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2000). Altijd weer die auto! – Sociaal en gedragswetenschappelijk onderzoek en het verkeers- en vervoerbeleid. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2003). Mobiel in de tijd – op naar een autoafhankelijke maatschappij 1975-2000. Den Haag: SCP.

Participatie

- Beer, de P. (2004). Een tweedeling in de maatschappelijke participatie? Inleiding voor de Synthesisconferentie: Boven en onder, binnen en buiten, links en rechts: nieuwe maatschappelijke tegenstellingen in de Nederlandse civil society. Tilburg.
- Dejaeghere, Y. & Hooghe M. (2006). Op zoek naar de 'monitorial citizen': Een empirisch onderzoek naar de prevalentie van postmodern burgerschap in België. in Res Publica, 48(4) (pp. 393-420). Gent: Politologisch Instituut.
- Duijnstee, M.S.H., Humbert W.J.M.J. & Dungen, van den A.W.L. (1994). Mantelzorg voor mensen met een chronische ziekte: een literatuurstudie naar de rol van mantelzorg voor mensen met een chronische ziekte op basis van Nederlandse studies gepubliceerd in de periode 1989-1993. Zoetermeer: NCCZ.
- Ester, P., Vinken, H. & Dun, van L. (2002). Werken, zorgen en vrije tijd in de eenentwintigste eeuw: Het OSA Toekomst van de Arbeid Survey. Paper ten behoeve van het Derde Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres 'De diversiteit in levenslopen: consequenties voor de arbeidsmarkt'. Rotterdam.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2007). Burgerparticipatie: inventarisatie van ervaringen in Haarlemmermeer en in het land. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Hartman, I. (2008). Burgerschap en patronen van politieke participatie. In G. Alberts, M. Blankesteyn, B. Broekhans & Y. van Tilborgh (red.), Jaarboek

KennisSamenleving 4 (pp. 133-158). Amsterdam: Uitgeverij Aksant

- Hoekman, R., Meulen, van der R., Lucassen, J., Elling, A. & Breedveld K. (2007). Sporters in beeld, Sporters monitor 2005-2006. 's-Hertogenbosch: W. J.H. Mulier Instituut.
- Hoof, van J. & Lippe, van der T. (2003). Combineren en balanceren: Arbeid, zorg en tijd in een veranderende samenleving. Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken, 19(1), 48-52.
- InAxis. (2007). Help! een burgerinitiatief. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Knop, de P., Renzon, R., Taks M. & Vanreusel B. (2002). Sport voor allen. In P. de Knop, B. Vanreusel & J. Scheerder (red.), Sportsociologie. Het spel en de spelers (pp. 204-220). Maarssen: Elsevier Gezondheidszorg.
- Partners & Pröpper. (2006). Wanneer Werkt Participatie? Een onderzoek bij de gemeenten Dordrecht en Leiden naar de effectiviteit van burgerparticipatie en inspraak. Vught: Partners+Pröpper.
- Scheerder, J., Pauwels G. & Vanreusel B. (2004). Sport en inburgering: Een empirische analyse van de relatie tussen sportbeoefening en sociaal kapitaal. Tijdschrift voor Sociologie, 25(4), 417-444.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (1994). Informele zorg: een verkenning van huidige en toekomstige ontwikkelingen. Rijswijk: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (1999). Vrijwilligerswerk vergeleken: Civil society en vrijwilligerswerk III. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2003). Mantelzorg. Over de hulp van en aan mantelzorgers. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2005). Cultuurminnaars en cultuurmijders. Trends in de belangstelling voor kunsten en cultureel erfgoed. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2006). De tijd als spiegel: Hoe Nederlanders hun tijd besteden. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007A). Blijvend in balans: Een toekomstverkenning van informele zorg. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007B). Sociale staat van Nederland. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007C). Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2008A). Continu Onderzoek Burgerperspectieven – Kwartalbericht 2008/2. Den Haag: SCP.

- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2008B). Nederland deeltijdland. Vrouwen en deeltijdwerk. Den Haag: SCP.

Sociale uitsluiting

- Gemeente Haarlemmermeer. (2007). Meer doen aan meedoen: Beleidsplan Maatschappelijke Ondersteuning 2008-2011. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2004). Sociale uitsluiting in Nederland. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2005). Participatie. In Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP, De sociale staat van Nederland 2005 (pp.181-209). Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007). Sociale participatie. In Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. De staat van Nederland 2007 (p. 189-211). Den Haag: SCP.
- Tilburg, van T. (2003). Loneliness from 1978 to 2003: a historical time analysis among Dutch adults. Paper gepresenteerd op 2 december 2003, VU Amsterdam, t.g.v. Prof. Dr. J. de Jong-Gierveld. Amsterdam.

Gezondheid

- GGD Amstelland de Meerlanden. (2006). Gezondheidspeiling 2006. Hoofddorp: GGD Amstelland de Meerlanden.
- Lalonde, M. (1974). A new perspective on the health of Canadians, a working document. Ottawa: Minister of Supply and Services Canada.
- Ministerie van VWS. (2006). Preventienota Kiezen voor gezond leven. Den Haag: Ministerie van VWS.

- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2006). Investeren in vermogen. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007A). De sociale staat van Nederland. Den Haag: SCP.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2007B). Een nuchtere kijk op gezond gedrag. Den Haag: SCP.

Sociale (on)veiligheid

- Boers, J. (2008). Angst en vertrouwen: het effect van positieve en negatieve factoren op veiligheidsbeleving. Amsterdam: Vrije Universiteit.
- Bouttellier, H. (2007). Tussen controle en vertrouwen, de ontwikkeling van veiligheid en burgerschap. In M. de Keizer & S. C. Roels (red.), Staat van veiligheid, de Nederlandse samenleving sinds 1900. Amsterdam: Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.
- Bruinsma, G.J.N. & Bernasco, W. (2004). De stad en sociale onveiligheid, een state-of-the-art van wetenschappelijke kennis in Nederland. Leiden: Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving & Universiteit Leiden, afdeling criminologie.
- Heide, Van der W. (red.). (2001). Criminaliteit en rechtshandhaving, ontwikkelingen en achtergronden. Den Haag: Wetenschappelijk Onderzoeks en Documentatiecentrum, WODC.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2005). Politiemonitor Bevolking 2005, landelijke rapportage. Hilversum: Intomart GfK.
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling, RMO. (2004). Sociale veiligheid organiseren, naar herkenbaarheid in de publieke ruimte. Den Haag: RMO.
- Roels, S. (2007). Staat van veiligheid, inleiding op

een allerminst statisch begrip. In M. de Keizer & S. C. Roels (red.), *Staat van veiligheid, de Nederlandse samenleving sinds 1900*. Amsterdam: Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie.

- Sociaal en Cultureel Planbureau, SCP. (2008). *Sociale veiligheid ontsleuteld*. Den Haag: SCP.

Economie

- Castells, M. (1996). *The rise of the Network Society*. Malden: Blackwell publishing.
- Dynamis Research. (2006). *Sprekende cijfers*. Amersfoort: Dynamisch.
- Gemeente Amsterdam. (2007). *Metropoolregio in Beeld 2007*. Amsterdam: Stadsdrukkerij.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2001). *Omnibusonderzoek Bedrijven en Instellingen*, Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2002). *Omnibusonderzoek 2002 - De polder doorkruist*. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2007). *Werkgelegenheidstelling 2006*. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2008). *Enquête Staat van Haarlemmermeer 2008*. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2008A). *Enquête verhuisplannen bedrijven regio de Meerlanden*. Hoofddorp: Gemeente Haarlemmermeer.
- Milieu en natuurplanbureau, MNP. (2007). *Landbouw in nationale landschappen*. Bilthoven: MNP.
- Research voor beleid. (2008). *Arbeidsmarktmonitor Zuid-Kennemerland, Haarlemmermeer en IJmond, Zoetermeer*, Research voor beleid.

- Ruimtelijk Planbureau, RPB. (2006). *Economische netwerken in de regio*. Rotterdam, NAI Uitgevers.
- TNS-Nipo. (2004). *Ondernemingsklimaat gemeente Haarlemmermeer*. Amsterdam: TNS-Nipo.

Data

- Centraal Bureau voor de Statistiek, CBS. *Statline*.
- Centraal Bureau voor de Statistiek, CBS. (2007). *Veiligheidsmonitor Rijk 2007, tabellenrapport*.
- GGD Amstelland de Meerlanden. *Gezondheidspeiling 2006 (en extra gegevens)*.
- Gemeente Haarlemmermeer. *Inwonersenquête 'Staat van de Haarlemmermeer' 2008*. Hoofddorp: Team Onderzoek, gemeente Haarlemmermeer.
- Gemeente Haarlemmermeer. (2007). *Kijk op de wijk 2*. Hoofddorp: Team Onderzoek, Gemeente Haarlemmermeer.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2005). *Politiemonitor Bevolking 2005, tabellenrapport*.
- Instituut voor Publiek en Politiek, IPP: www.publiek-politiek.nl.
- RIGO Research en Advies B.V. *Lemon Leefbaarheidsmonitor Haarlemmermeer 2003^a*.
- RIGO Research en Advies B.V. *Lemon Leefbaarheidsmonitor Haarlemmermeer 2004*.
- RIGO Research en Advies B.V. *Lemon Leefbaarheidsmonitor Haarlemmermeer 2007*.
- RIGO Research en Advies B.V. *Lemon, Leefbaarheidsmonitor Amsterdam 2003^b*.
- Ruimtelijk Planbureau, RPB (2006). *Economische netwerken in de regio*. Rotterdam: NAI Uitgevers.
- W.J.H. Mulier Instituut. (2005). *RSO 2005 data*.

Thematische en strategische publicaties van team Onderzoek

De onderzoeksafdeling van de gemeente Haarlemmermeer publiceert in opdracht van het college van B&W jaarlijks een overzichtsrapport over de gemeente. Om het jaar verschijnt de reeks Kijk op de Wijk. In deze periodieke publicatiereeks wordt een overzicht gegeven van de stand van zaken van één onderwerp dat op wijkniveau speelt. Zo was de leefbaarheid in de verschillende wijken en wijktypen van onze gemeente het onderzoeksthema van Kijk op de Wijk 1 en is in Kijk op de Wijk 2 de sociale infrastructuur op wijkniveau in beeld gebracht. De reeks de Staat van Haarlemmermeer, waarvan dit rapport de eerste is, komen thema's aan bod die juist wijkoverschrijdend zijn. Kijk op de Wijk heeft als doel om de diversiteit binnen de gemeente in beeld te brengen; de Staat van Haarlemmermeer beoogt juist een beeld te geven van het eigene van Haarlemmermeer door te kijken naar de verschillen t.o.v. de regio, andere 100.000+ gemeenten en Nederland.

Team Onderzoek

Projectleider:	Isabel Suárez
Projectassistenten:	Pieter Vreeburg en Stineke Bogaart
Eindredactie:	Isabel Suárez (m.m.v. Marinus Lineman en Stineke Bogaart)

Auteurs:

H. 1. Inleiding	
H. 2. Demografie:	Hans Boersma
H. 3. Wonen:	Hans Boersma
H. 4. Sociale Cohesie:	Isabel Suárez
H. 5. Sociaalruimtelijke oriëntatie:	Hans Boersma
H. 6. Mobiliteit:	Michiel Overkamp
H. 7. Participatie:	Marinus Lineman, Koos Langeveld en Brigitte ten Brink
H. 8. Sociale uitsluiting:	Marinus Lineman
H. 9. Gezondheid:	Koos Langeveld
H. 10. Sociale Veiligheid:	Pieter Vreeburg
H. 11. Economie:	Michiel Overkamp

Bijlagen

Leefsituatie-index:	Pieter Vreeburg
Onderzoeksverantwoording:	Hans Boersma

Tabellen en figuren: Team Onderzoek / Funcke Communications & Design

Foto's en overig beeldmateriaal: Stineke Bogaart, Michiel Overkamp, Pieter Vreeburg en Funcke Communications & Design

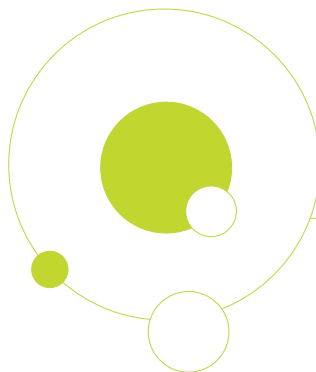
Vormgeving: Funcke Communications & Design, Haarlem

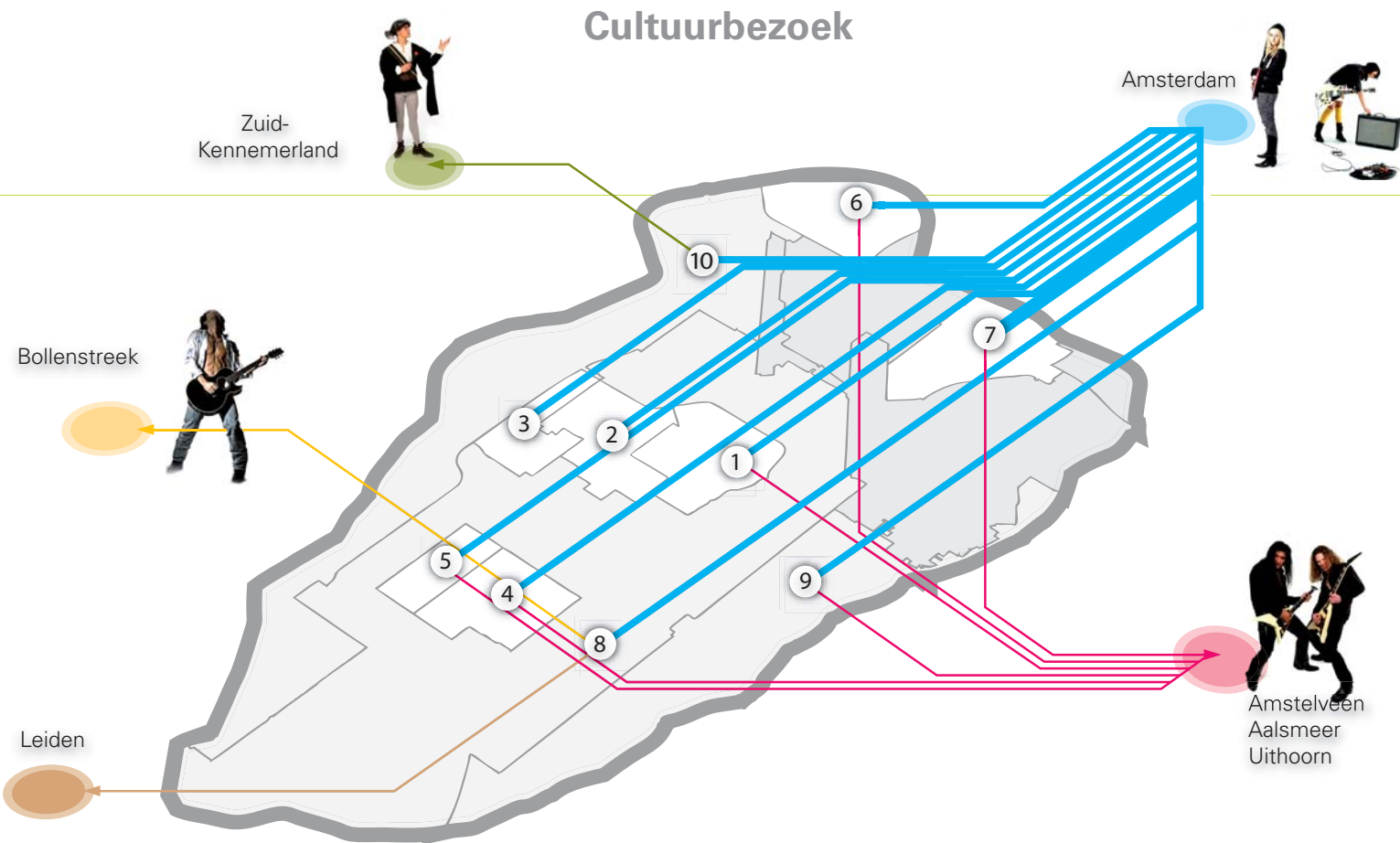
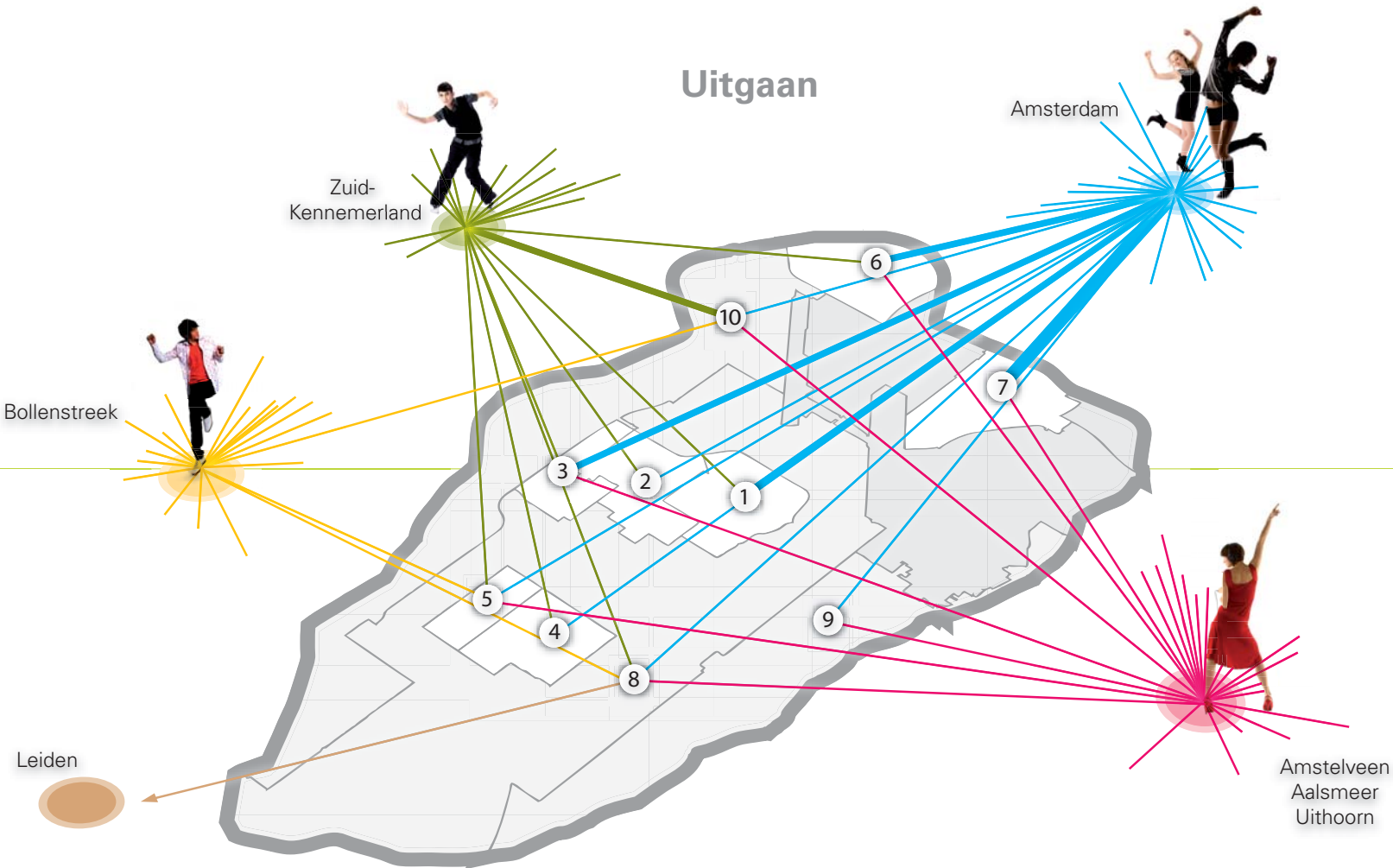
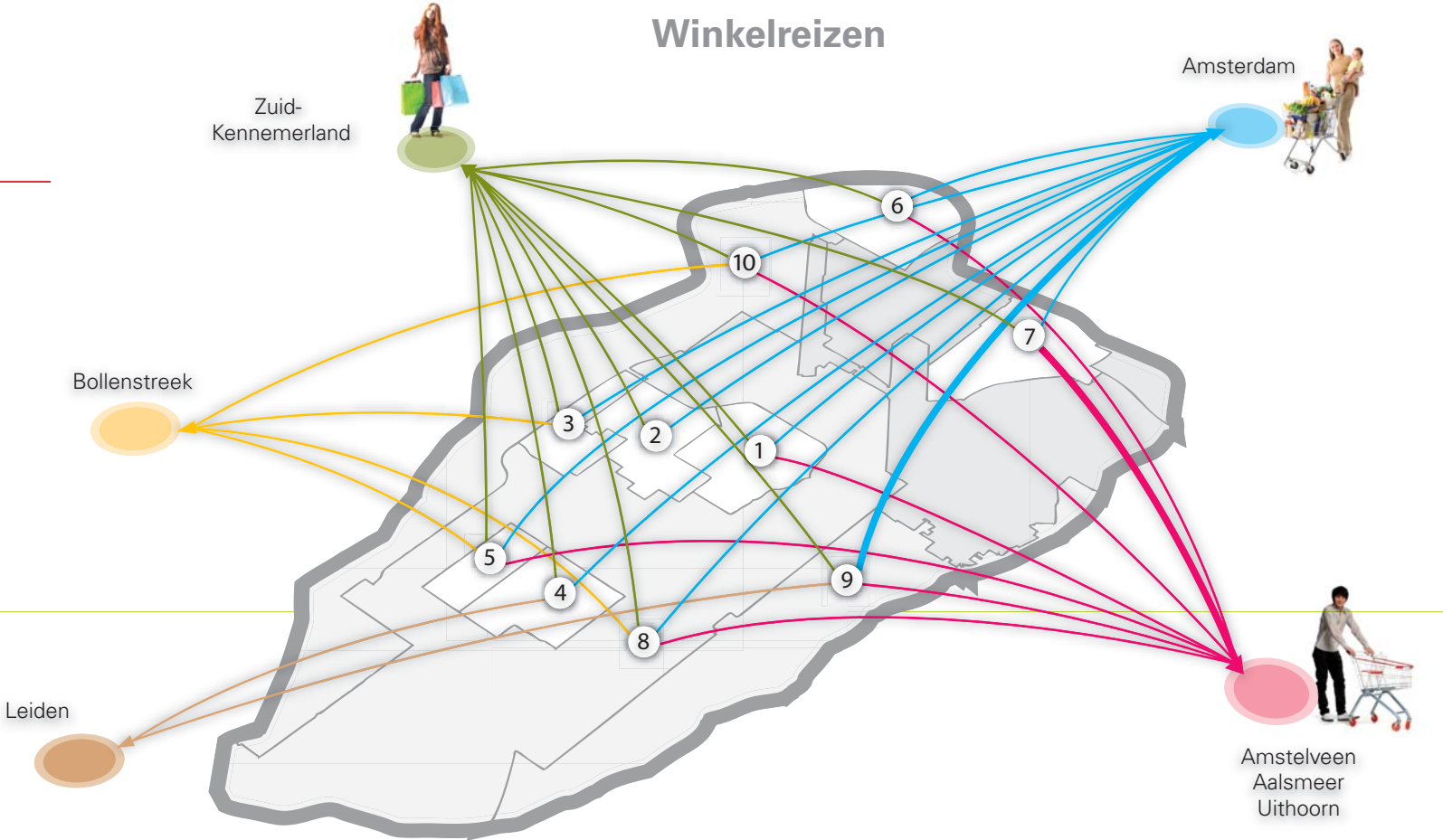
Drukwerk: Lenoirschuring, Amstelveen

Dit werk is auteursrechtelijk beschermd

Copyright © december 2008 Gemeente Haarlemmermeer

Het is niet toegestaan (gedeelten van) deze uitgave te verveelvoudigen en / of openbaar te maken door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van team Onderzoek van de gemeente Haarlemmermeer. Overname van gedeelten van de inhoud, mits met bronvermelding, is wel toegestaan.

- 1 Hoofddorp oud
- 2 Hoofddorp groei-kernen
- 3 Hoofddorp Floriande
- 4 NV overig
- 5 NV Getsewoud
- 6 Zwanenburg
- 7 Badhoevedorp
- 8 H'meer midden
- 9 H'meer oost
- 10 H'meer west

Tendrapport
Sociaalruimtelijke
oriëntatie

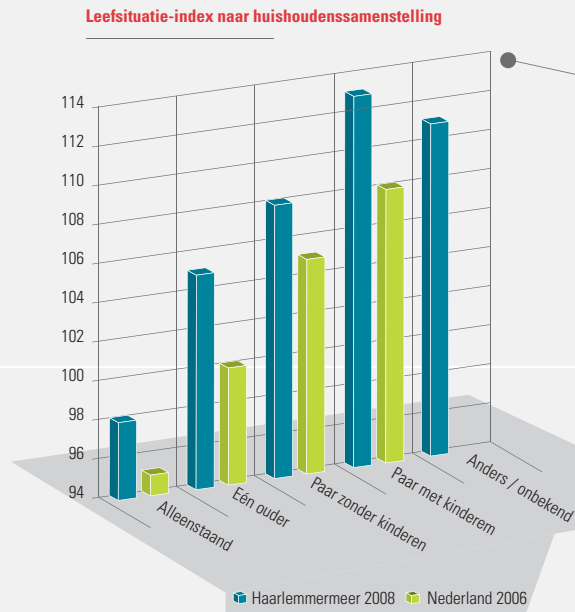

Leefsituatie-index totaal	
Haarlemmermeer (2008)	Nederland (2006)
109	104

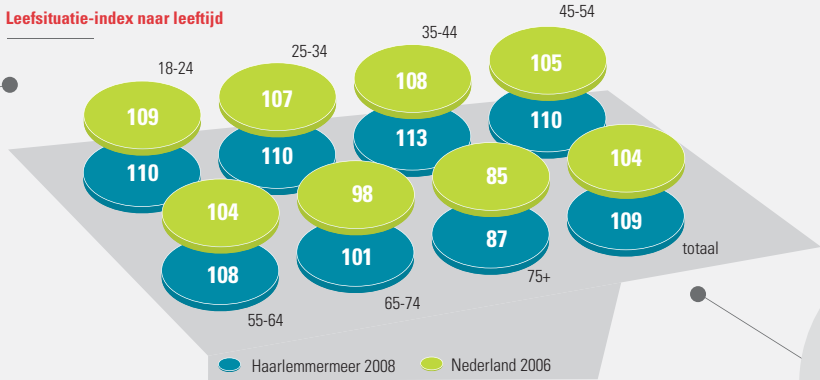
Leefsituatie-index naar persoons-kenmerken

A

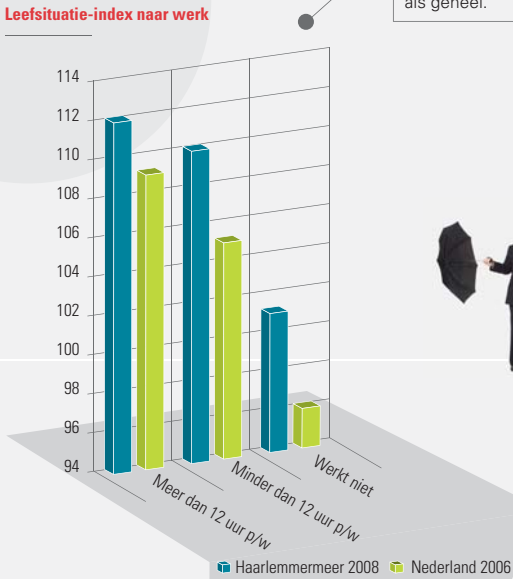
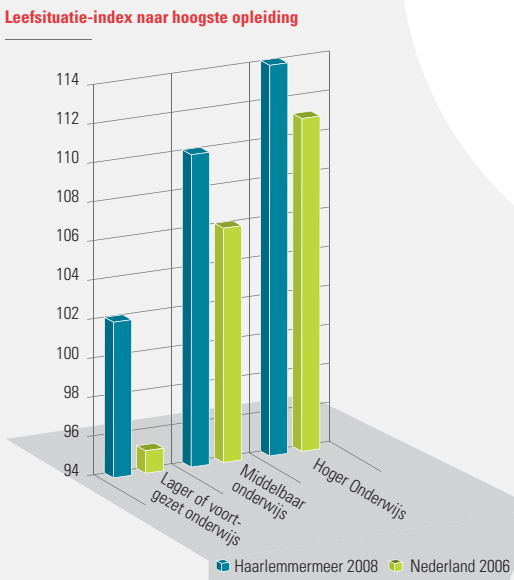
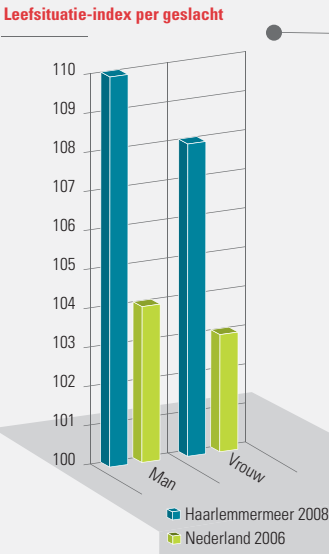
Ouderen en alleenstaanden scoren het laagst op de Haarlemmermeerse LSI.

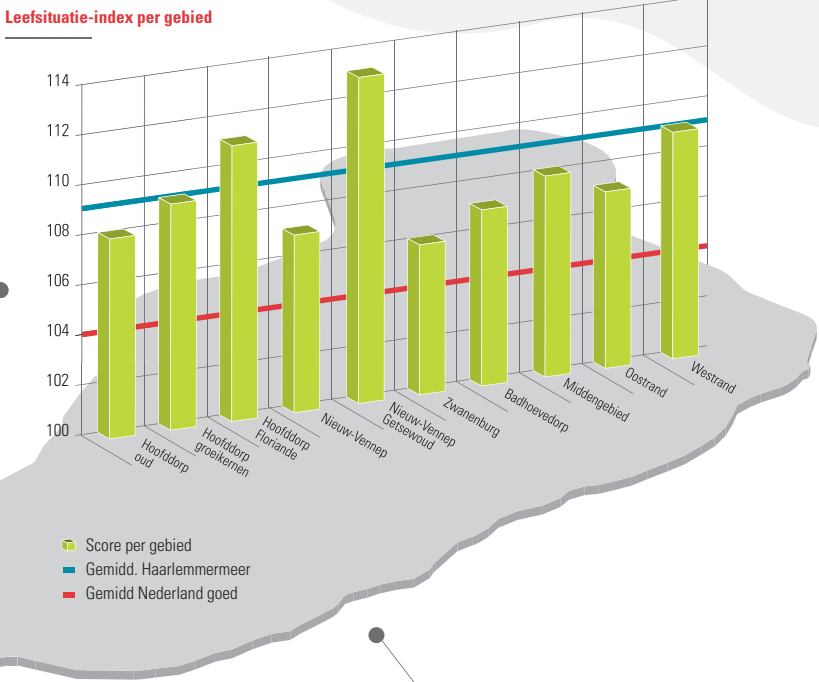
Inwoners in de leeftijdscategorie 35 tot en met 44 jaar en paren met kinderen leven in onze gemeente in de beste omstandigheden.

Dit geldt voor alle onderscheiden groepen in de samenleving (jongeren en ouderen, mannen en vrouwen, hoog- en laagopgeleiden). Ook kansarmen hebben in onze gemeente een betere leefsituatie.

De kwaliteit van leven in Haarlemmermeer is aanzienlijk hoger dan die in Nederland als geheel.

In Zwanenburg ligt LSI-score nog steeds twee punten boven de Nederlandse index; deze kern scoort binnen de gemeente het laagst.

In de Vinex-wijken Floriande en Getsewoud is kwaliteit van leven het hoogst.

Leefsituatie-index per gebied

Indexscore per domein in Haarlemmermeer (2008) en in Nederland (2006)

Eveneens positief – maar met minder afwijking van het indexcijfer voor Nederland – zijn de scores op het gebied van sociale participatie (vrijwilligerswerk en sociale isolatie) en vrije tijdsactiviteiten (aantal hobby's, bezoek van culturele voorzieningen en aantal lidmaatschappen van organisaties).

De leefsituatie in Haarlemmermeer scoort vooral positief op de domeinen: wonen (woningtype, huur of koop, aantal kamers en oppervlakte woonkamer), sport (sportintensiteit en – in mindere mate – sportdeelname), vakantie (aantal keren op vakantie en / of vakantie in het buitenland) en mobiliteit (auto, openbaar vervoer of beide).

Leefsituatie-index per domein

C

Trendrapport
Leefsituatie-index

